

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SOSYAL BİLGİLERDE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR
LİTERATÜR İNCELEMESİ**

Şerife Nur AKDENİZ
ORCID: 0000-0002-7586-7122

Danışman
Doç. Dr. İlker DERE
ORCID: 0000-0003-0993-7812

Konya – 2023

ÖN SÖZ

Bireylerin toplum hayatında bilgili ve aktif olmalarını sağlamak adına gerekli beceri, değer ve tutumu kazandıran sosyal bilgiler dersi eğitimde önemli bir role sahiptir. Birincil amacı etkin vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler, disiplinlerarası bir yaklaşımla geniş bir konu yelpazesine sahiptir. Bu durum sosyal bilgiler dersinin birçok araştırmaya konu olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisi, yeni öğretim yaklaşımlarının ve tekniklerinin eğitime entegre edilme çabaları sosyal bilgiler eğitimini de doğrudan etkilemiştir. Bu değişimlerin her biri araştırmacılara yeni yol haritaları oluşturmuştur. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda ulaşılan veriler ise literatürde bilgi yığılmasına sebep olabilmektedir. Bu da araştırma sürecine yeni başlayacak araştırmacılar için nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair kafa karışıklığına yol açabilir. Araştırmacıların karışıklığı gidermek adına üretilen bilimsel bilgilerin sistematik bir şekilde incelenip araştırma konularının ve sonuçlarının bir analizinin sunulması genç araştırmacılar için rehber niteliği taşıyacaktır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitiminin arasındaki güçlü ilişkinin literatüre nasıl yansıdığını araştırma fikri doğmuş ve bu tez çalışmasının ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Tez çalışmamın belirlenmesinde beni yönlendiren ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana yol gösteren, emek veren, kişisel ve akademik gelişimim için çeşitli fırsatlar sunan kıymetli danışmanım Doç. Dr. İlker DERE'ye, lisans ve yüksek lisans eğitimlerimiz boyunca her zaman bana destek olan, her türlü zorlukta benimle birlikte mücadele eden, fikirleriyle tezime katkı sağlayan ve yol arkadaşı olan Arş. Gör. Betül GÖKÇINAR'a, fikir ve önerileriyle tezimin olgunlaşmasını sağlayan değerli jürilerim Prof. Dr. Ertuğrul USTA ve Doç. Dr. Turgay ÖNTAŞ'a ve bu süreç içerisinde güzel düşünceleriyle beni destekleyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca en büyük destekçim olup her koşulda yanımda olan, her başarımda gözlerindeki gururu görmekten mutluluk duyduğum başta annem olmak üzere tüm aileme minnettarım.

Şerife Nur AKDENİZ

Temmuz 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
KISALTMALAR	vii
ÖZET	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar	7
2. ALAN YAZIN	8
2.1. Vatandaşlık.....	8
2.2. Vatandaşlık Eğitimi	12
2.3. Vatandaşlık Eğitiminde Sosyal Bilgiler	15
2.3.1. Sosyal Bilgiler Kavramı	15
2.3.2. Sosyal Bilgilerin Amaç, Kapsam ve İçeriği	16
2.4. İlgili Araştırmalar	19
2.4.1. Ulusal Literatür.....	19
2.4.1. Uluslararası Literatür.....	28
3. YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Sistemik İnceleme Protokolü ve İnceleme Kriterleri	35
3.3. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi (Tarama Stratejisi)	37
3.3. 1. Scopus veri tabanı	37
3.3. 2. Web Of Science (WOS) veri tabanı	38
3.3. 3. TRDİZİN veri tabanı.....	40
3.4. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanma Süreci	42
3.5. Verilerin Analizi.....	43
4. BULGULAR	45
4.1. Birinci Kısım: Makalelerin İçerik Analizine Yönelik Bulguları.....	45
4.1.1. Makalelerin yıllara göre dağılımı	45

4.1.2. Makalelerin yayımlandıkları dergilere göre dağılımı.....	47
4.1.3. Dergilere en çok katkı sağlayan yazarların dağılımı	48
4.1.4. Makalelerin amaçlarına göre dağılımı.....	49
4.1.5. Makalelerdeki vatandaşlık tiplerinin dağılımı.....	50
4.1.6. Makalelerde kullanılan metodolojik yaklaşımlar	51
4.1.7. Makalelerin veri kaynakları/örnekleme	53
4.1.8. Makalelerde kullanılan veri toplama araçları	55
4.1.9. Makalelerde kullanılan veri analiz yöntemleri	56
4.2. İkinci Kısım: Scopus Veri Tabanındaki Verilerinin Bibliyometrik Analizi	57
4.2.1. Scopus veri tabanındaki makalelerin genel yapısı	58
4.2.2. Scopus veri tabanındaki verilerinin kavramsal yapısı	62
4.2.2. Scopus veri tabanındaki makalelerin entelektüel yapısı.....	64
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	71
5.1. Sonuç ve Tartışma	71
5.3. Öneriler.....	79
KAYNAKLAR.....	82
EK 1	105

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Sosyal Bilgilerde Vatandaşlık Eğitimi Üzerine Sistematik Bir Literatür İncelemesi başlıklı tez çalışmamın toplam **83** sayfalık kısmına ilişkin, 17/07/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%9** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

21/07/2023

Şerife Nur AKDENİZ

Doç. Dr. İlker DERE

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

21/07/2023

Şerife Nur AKDENİZ

KISALTMALAR

Ed: Editör

Eds: Editörler

EPPI-Centre: The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NCSS: National Council for the Social Studies

WoS: Web of Science

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3. 1. Dahil etme ve hariç tutma kriterleri	35
Tablo 3.2. Tarama stratejisi kriterleri	37
Tablo 3. 3. Scopus tarama kelimeleri ve sonuçlar	38
Tablo 3. 4. Web of Science tarama kelimeleri ve sonuçlar	39
Tablo 3. 5. TRDİZİN tarama kelimeleri ve sonuçlar	40
Tablo 4. 1. Makalelerin yıllara göre dağılımı	45
Tablo 4. 2. Makalelerin yayınlanan dergilere göre dağılımı	47
Tablo 4. 3. Dergiler için en üretken yazarların dağılımı	48
Tablo 4. 4. Makalelerin amaçlarına göre dağılımı.....	49
Tablo 4. 5. Makalelerdeki vatandaşlık tiplerinin dağılımı.....	51
Tablo 4. 6. Makalelerde kullanılan metodolojik yaklaşımlar	52
Tablo 4. 7. Makalelerin veri kaynakları/örneklemi	53
Tablo 4. 8. Makalelerde kullanılan veri toplama araçları	55
Tablo 4. 9. Makalelerde kullanılan veri analiz yöntemleri.....	56
Tablo 4. 10. Veri analizinde kullanılan programlar.....	57
Tablo 4. 11. Scopus Veri tabanındaki makalelerin genel yapısı	58
Tablo 4. 12. Dergilerin etki değerleri	59
Tablo 4. 13. En çok Atıf Yapılan Kaynaklar	68
Tablo 4. 14. En çok Atıf Alan Makaleler	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3. 1. Sistematik literatür araştırmasında takip edilen adımlar.....	34
Şekil 3. 2. Scopus veri tabanında belirlenen çalışmaların yıllara göre dağılımı	38
Şekil 3. 3. Web of Science (WOS) veri tabanında belirlenen çalışmaların yıllara göre dağılımı	40
Şekil 3. 4. TR DİZİN veri tabanında belirlenen çalışmaların yıllara göre dağılımı	41
Şekil 4. 1. Makalelerin yıllara göre eğilimleri.....	46
Şekil 4. 2. Lotka yasasına göre yazar üretkenliği	59
Şekil 4. 3. Üç Alan Grafiği	60
Şekil 4. 4. Vatandaşlık eğitimi temalarının zaman içindeki eğilimi	62
Şekil 4. 5. Ortak kelime ağı.....	63
Şekil 4. 6. Bibliyografik eşleşme ağı	65
Şekil 4. 7. Ortak Atıf Ağı.....	67

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

SOSYAL BİLGİLERDE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Şerife Nur AKDENİZ

Ulusal ve evrensel sorunlara çözüm arayan vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler dersinin kapsamı oldukça geniş ve karmaşıktır. Dolayısıyla sosyal bilgiler araştırmacıları için konu çeşitliliği ve ciddi bir bilgi birikimi oluşmaktadır. Bu durum, literatürdeki birincil araştırmaların incelenip düzenlenmesini, konu eğilimlerinin tespit edilerek literatürün eksik kalan kısımlarının belirlenmesini gerektirmektedir. Bu ihtiyaca cevap vermek için ikincil araştırmaları ifade eden araştırma inceleme yöntemlerinden yararlanılmalıdır. Bu araştırmada, sosyal bilgiler bağlamında ele alınan vatandaşlık eğitimi araştırmalarının genel durumunu niceliksel olarak betimlemek ve yansıtmak amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda sistematik literatür inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynakları, doküman analizi yöntemiyle WoS, Scopus ve TR Dizin veri tabanlarından elde edilen makalelerden oluşmaktadır. Elde edilen makalelerin özelliklerini belirlemek için içerik analizi; genel, kavramsal ve entelektüel yapısını incelemek için bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır.

İnceleme kriterleri doğrultusunda Scopus veri tabanından 195, WoS veri tabanından 14 ve TR Dizin veri tabanından 50 makalenin incelemeye dahil edildiği araştırmada birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın içerik analizi sonuçları; en fazla yayının 2021 yılında yayımlandığını, literatüre en çok katkı sağlayan derginin “Theory & Research in Social Education”, en çok katkı sağlayan yazarın “Jasmine B. Y. Sim” olduğunu, makalelerin en çok “Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitimine ilişkin algıları/düşünceleri/inançları/deneyimleri ortaya koymak” amacıyla yapıldığını, makalelerde en fazla küresel vatandaşlık tipinin ele alındığını, araştırma yöntemlerinde en çok nitel yöntemlerin, araştırma deseni olarak en fazla durum (vaka) çalışması yönteminin kullanıldığını, örneklem türü olarak en çok öğretmenlerle çalışıldığını, verilerin en fazla görüşme formuyla elde edildiğini ve analizlerde en çok içerik analizi yönteminin kullanıldığını göstermektedir.

Araştırmanın Scopus veri tabanından dahil edilen 195 makalenin bibliyometrik analiz sonuçlarında ise; Lotka Yasası’na göre yazarların vatandaşlık konulu araştırmalara ilgi düzeyinin sınırlı olduğuna, “Theory and Research in Social Education” dergisinin etki değerinin en yüksek olduğuna, “civics (yurttaşlık bilgisi)” kavramının uzun süre araştırmalara konu olduğuna, ortak atıf analizinde makaleler arasında en çok atıf yapılan kaynağın Westheimer ve Kahne’in (2004) “What kind of citizen? the politics of educating for democracy” adlı makalesi olduğuna ve en çok atıf alan makalenin Myers’e (2006) ait olduğuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonuçları, bilimsel yayınların sayısından ziyade niteliğinin önemine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda araştırma sonuçları etkili bir sistematik inceleme yöntemiyle literatürdeki mevcut çalışmaların özelliklerinin, kavramsal ve entelektüel yapılarının ortaya konabileceğini göstermektedir. İnceleme sürecinin sonunda ise sistematik inceleme yönteminin sağlamış olduğu açık ve titiz yöntemlerle sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık konulu araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için bir yol haritası sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler eğitimi, Vatandaşlık eğitimi, Sistematik literatür inceleme, Bibliyometrik analiz, VOSviewer.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Social Studies Education Program
Master Thesis

A SYSTEMATIC REVIEW ON CITIZENSHIP EDUCATION IN SOCIAL STUDIES

The scope of the social studies course, which aims to educate individuals seeking solutions to national and universal issues, is quite broad and complex. Therefore, social studies researchers have many topics and accumulate significant knowledge. This case necessitates examining and organizing primary research in the literature, identifying topic trends, and determining the gaps in the literature. Research review methods, which refer to secondary research, should be utilized to address this need. This study aims to describe and reflect the general status of citizenship education research in the context of social studies quantitatively. The systematic literature review method was employed in line with the defined purpose. The data sources for the research consist of articles obtained from WoS, Scopus, and TR Index databases through document analysis. Content analysis was used to determine the characteristics of the obtained articles, while bibliometric analysis was employed to examine their general, conceptual, and intellectual structure.

In the research, which included 195 articles from the Scopus database, 14 from the WoS database, and 50 from the TR Index database, some results were obtained per the review criteria. The results of the content analysis of the research indicate that the majority of the publications were published in 2021; the journal that contributed the most to the literature was "Theory & Research in Social Education," the author who contributed the most was "Jasmine B. Y. Sim," the articles were primarily aimed at revealing perceptions/thoughts/beliefs/experiences related to citizenship/citizenship education, the most discussed type of citizenship was global citizenship, qualitative methods were predominantly used in the research methods, the most common research design was the case study method, teachers were the most common sample type, data were primarily collected through interviews, and content analysis was the most frequently used analysis method.

In the bibliometric analysis results of 195 articles included from the Scopus database of the study, According to Lotka's Law, the level of interest of the authors in the research on citizenship is limited, the impact value of the journal "Theory and Research in Social Education" is the highest, the concept of "civics" has been the subject of research for a long time, and the most cited source among the articles in the joint citation analysis is Westheimer and Kahne's (2004) "What kind of citizen? the politics of educating for democracy" and the most cited article is Myers (2006).

The research results emphasize the importance of quality rather than the number of scientific publications. At the same time, the research results show that the characteristics, conceptual and intellectual structures of the existing studies in the literature can be revealed by an effective systematic review method. At the end of the review process, a road map is presented for researchers who want to research citizenship in social studies education with the clear and rigorous methods provided by the systematic review method.

Keywords: Social Studies education, Citizenship education, Systematic literature review, Bibliometric analysis, VOSviewer.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Her bilim alanında olduğu gibi sosyal bilgiler eğitiminde de yeni bir araştırmaya başlamadan önce bir dizi aşamayı takip etmek gerekir. Genellikle bu aşamalara literatürü gözden geçirmekle başlanır. Bir araştırmacı, merak ettiği konu hakkında literatürde mevcut olan çalışmalarını inceler ve kendine birtakım sorular sorar: “Bu konunun temel kaynakları nelerdir?”, “Konu hakkında daha önce yapılan araştırmalar nelerdir?”, “Bu araştırmalarda hangi yöntemler kullanılmıştır?”, “Araştırmalarda hangi sonuçlar elde edilmiştir?”, “Konunun eksik kalan yönleri nelerdir?” Kısacası araştırmacılar, yeni bir bilgi inşa etmeden önce mevcut bilgileri değerlendirerek kendi araştırmaları için bir arka plan hazırlarlar. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda araştırmacının, araştırma sürecine başlamadan önce bir inceleme süreci içerisinde olduğu görülür. Bu süreçler birbirinden bağımsız gibi görünse de Newman ve Gough’a (2020) göre ortak amaçları bilgi üretmektir. Esasında araştırma yapmak, titiz ve kanıtlanabilir yöntemlerle cevaplanabilecek sorular sorarak bilgi üretmeyi ifade eder. Literatür incelemesi ise bir olgu hakkındaki bilinmeyenlere cevaplar bulmak için hangi araştırmanın yapılması gerektiğiyle ilgili bilgi üretir. Ancak araştırma sürecinde kullanılan titiz ve kanıtlanabilir yöntemlere literatür incelemesinde “ne kadar” yer veriliyor? Literatürü incelerken “nasıl” bir yol izleniyor (Newman ve Gough, 2020)? Bu soruların cevapları, literatür araştırmasının gidişatını ve içeriğini doğrudan etkilemektedir.

Literatürü incelemek, genellikle kolay bir iş (Hart, 2018) gibi görülebilir. Ancak bu incelemelerin geçerli, güvenilir ve tekrarlanabilir bir metodolojiyi içermesi gerekir (Xiao ve Watson, 2019). Aynı zamanda bu metodoloji, kapsamlı ve tarafsız olmalıdır. Aksi takdirde, ortaya konmak istenen araştırma yeterli bilimsel niteliğe ulaşamayacaktır (Kitchenham, 2004). Bu gerekçeyle belirli bir konuya yönelik literatürdeki araştırmaları etkili bir şekilde ortaya koyarken, belirli sorulara cevap bulmak için tüm sürecin nasıl ilerlediğini şeffaf ve titiz bir metodolojiyle raporlamayı sağlayan (Gough, Oliver ve Thomas, 2012) “sistemik literatür incelemesi”nden yararlanılmalıdır.

Sistemik literatür incelemesi, belirlenmiş araştırma soruları kapsamında ilgili konuya yönelik birincil çalışmaları tanımlar (Kitchenham, 2004), yöntemlerinin ve bulgularının amaçlarına uygunluğunu değerlendirir (Gough, vd. 2012). Bunun yanı sıra elde ettiği sonuçlarla

alana yönelik boşlukların uygun amaçlar ve yöntemlerle nasıl doldurulması gerektiğiyle ilgili çıkarımlar ortaya koyarak hem birincil araştırmalara hem de politika yapıcılara ve uygulayıcılara neyin daha doğru olduğu konusunda yol göstermektedir (Gough, vd. 2012; Newman ve Gough, 2020). Yani birincil araştırmalar, ikincil bir araştırmayı temsil eden sistematik literatür incelemesinin araştırma konusu niteliğindedir (Kitchenham, 2004).

Sistematik literatür incelemesinin sahip olduğu bu özellikler, sosyal bilgiler eğitimi için oldukça önemlidir. Sosyal bilgiler eğitimi, diğer bilim dallarına göre tarihsel geçmişi daha yakın, kapsamı daha geniş ve karmaşıktır. Bu durum, literatüre yönelik araştırmaların sürekliliğini gerektirir. Böylece araştırmacılar için birçok konuyu ele alma fırsatı oluşur. Özellikle dünya genelindeki olaylar, sosyal bilgilerde yenileşmeye yönelik farklı bakış açılarının oluşmasını sağlayacaktır (Castro ve Knowles, 2015).

Dünya genelinde meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyal değişimler toplumsal yenileşmenin beraberinde ekonomik krizler, çevre sorunları, küreselleşme ve yönetim krizleri gibi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir (Kayaalp ve Karameşe, 2020). Böyle bir ortam karşısında okullar, öğretmenler, akademisyenler ve uluslararası politika yapıcılar, bireyleri bu sorunlar karşısında sorunu tanımlayan ve çözüm üreten, dünyayı anlayan, bilgili etkin vatandaşlar olmaya teşvik edecek bir eğitimin gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar (Quaynor, 2012; Schulz, Ainley, Fraillon, Kerr ve Losito, 2010). Bu gereklilik, birçok ülkenin gündemindedir. Çoğu ülkenin tüzükleri, okullarda vatandaşlığa yönelik bir politika oluşturmayı zorunlu kılmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak ülkeler vatandaşlık eğitimini müfredatlarına dahil etmektedirler (Geboers, Geijsel, Admiraal ve Dam, 2013). Nitekim ABD, Almanya, Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kanada, İnan, İrlanda, İsveç, Jamaika, Japonya ve Norveç gibi ülkelerin eğitim sistemlerine bakıldığında vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler dersleri kapsamında öğrencilere aktarıldığı görülmektedir (Öztürk ve Deveci, 2020).

Nitekim sosyal bilgilerin ana teması ulusal ve evrensel sorunlara çözüm arayan bireyler yetiştirmektir (Kayaalp ve Karameşe, 2020). Bu da sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimini bütüncül bir yaklaşımla temeline almasını sağlamıştır (Boyle-Baise ve Zevin, 2009; Mindes, 2016). Böylece sosyal bilgiler dersi vatandaşlık eğitiminin aktarılmasında öncelikli alan haline gelmiştir (Kayaalp ve Karameşe, 2020). Ancak ne tür bir vatandaşlık eğitiminin teşvik edilmesi ya da bu eğitimin hangi amaçlara hizmet etmesine yönelik birçok tartışma ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalar, özellikle akademisyenler ve siyasetçiler için gündem oluşturmuş ve vatandaşlık

eğitimine yönelik geniş bir literatürün ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Fernandez ve Sundström, 2011).

Öte yandan vatandaşlık kavramının anlamı, kapsamı ve türlerinin genişlemesi ve çeşitlenmesiyle de vatandaşlık eğitimine yönelik geniş bir literatür oluşmuştur (Dere ve Gökçınar, 2022). Özellikle 21. yüzyılda küreselleşme, sosyal ve ekonomik değişimlerin birer sonucu olarak küresel vatandaşlık, çokkültürlü vatandaşlık, anayasal vatandaşlık, ekolojik vatandaşlık, dijital vatandaşlık gibi birçok vatandaşlık türü yeni birer kavram olarak literatürde yer almıştır. Böylece vatandaşlık eğitiminin kapsamı gelişerek yeni yaklaşımların en doğru Şekilde eğitime entegre edilmesi, üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak görünürlük kazanmıştır (ztrk, İbrahimoglu ve Yıldırım, 2020). Vatandaşlık eğitiminde yaşanan bu değişimlerin ve yaklaşımların, temel amacı vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersini de doğrudan etkileyeceğini söylemek mümkündür. Bu gerekçeyle sosyal bilgiler eğitimi bağlamında vatandaşlık eğitimini ele alan bilimsel çalışmalar üzerinde durması önem taşımaktadır (Kayaalp ve Karameşe, 2020). Ancak önemli olan çok çalışma üretmek değil, nitelikli araştırmaları literatüre kazandırmaktır.

Bu noktada üretilen bilimsel bilgilerin yayınlanmasında bilimsel yayın politikaları önem kazanmaktadır. Nitelikli bilimsel yayınların ortaya çıkabilmesi için ülkeler bilimsel yayın politikaları oluşturmalıdır (Ukşul, 2016). Bilgi toplumlarında üretilen ve paylaşılan bilgilerle ortaya çıkan bilimsel yayınlar, toplumların gelişmişlik düzeylerinin önemli bir göstergesidir (Al, 2008). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda etkili bilimsel yayın politikalarının uygulanması sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimine yönelik nitelikli çalışmaların ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Böylece uygulanacak eğitimlerin niteliğindeki artıştan da bahsetmek mümkün olabilecektir. Nitelikli vatandaşlık eğitimiyle hedeflerine ulaşan sosyal bilgiler dersi aracılığıyla ülkeler bilgili, aktif ve sorunlara çözüm üreten vatandaş yetiştirme amacını gerçekleştirebilecektir.

Bu amacın gerçekleşebilmesi adına oluşturulacak bilimsel yayın politikasında ilk olarak var olan literatürün belirlenmesi gerekmektedir. Altay (2020), Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi konulu makaleleri değerlendirdiği çalışmasında, sosyal bilgiler dersinin vatandaş yetiştirmedeki önemine vurgu yaparak vatandaşlık bilinci konulu çalışmaların sosyal bilgilerle ilişkilendirilerek literatüre kazandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Kayaalp ve Karameşe’nin (2020) Türkiye’de “vatandaşlık” konulu lisansüstü tezlerin eğilimlerini, Namlı-Altıntaş ve Kozaner-Yenigl’n (2021) ise sosyal bilgiler kapsamında ele alınan vatandaşlık

konulu ulusal lisansüstü tezleri ve ULAKBİM ve ERIC veri tabanlarındaki nitel çalışmaları inceledikleri görülmüştür. Ancak sadece ulusal lisansüstü tezlerin ya da ulusal veri tabanlarındaki eğilimlerinin belirlenmesi ile bir bilimsel yayın politikasının oluşması zor olacaktır. Bu gerekçeyle uluslararası dizinlere sahip platformların incelenmesi oldukça önemlidir.

Teknolojide yaşanan gelişmeler ile bu platformların incelenmesi daha kolay hale gelmiştir. Günümüzde Web of Science (WoS), Scopus, Google Scholar, Microsoft Academic, ULAKBİM gibi uluslararası dijital veri tabanlarında yayınlanan çalışmalar ve çalışmaların atıf sayıları literatürdeki bilimsel üretimi ve gelişmişliği ortaya koymaktadır (Tonta, 2017;Ukşul, 2016). Böylece literatürdeki tüm çalışmaların mevcut durumu, baskın olan alanların belirlenmesi, eksik olan ve geliştirilmesi gereken noktaların görülmesi adına inceleme çalışmaları önem taşımaktadır (Bayram, 2020). Nitekim literatür incelemeleri bilimsel konuların kilometre taşlarıdır. Gelecekte yapılacak olan çalışmaların kavramsallaştırılmasında ve yöntemlerinin oluşumunda rehber konumunda olarak teorik ve deneysel çalışmaların kalitesini artırmayı sağlar (Hallinger, 2013). Ancak bu incelemeler, geleneksel literatür taramalarıyla yapılmamalıdır. Bunun sebebi ise literatür taramalarının yeteri kadar kapsamlı ve tarafsız olmaması, araştırmanın etkili bir bilimsel değere sahip olmasını engelleyecektir (Kitchenham, 2004). Bu gerekçeyle sosyal bilgiler bağlamında ele alınan vatandaşlık eğitimi çalışmalarının hangi konularda, hangi amaç ve yöntemlerle yapıldığının ortaya konması ve ülkelerin eğitim sistemlerinde buna yönelik politikaların belirlenebilmesi için sistematik literatür inceleme yönteminin kullanılmasının oldukça faydalı olabileceğini söylemek mümkündür. Ancak etkili sistematik literatür incelemesi uzun bir zaman ve emek istemektedir. Bu zamanı kısaltıp verimliliği arttırabilmek için bibliyometrilere ve dijital araçlar sistematik inceleme sürecine dahil edilebilmektedir (Fornari, Pinho, de Almeida ve Costa, 2019; Pulsiri ve Vatananan-Thesenvitz, 2018).

Bibliyometrik incelemelerle, bilim dallarının alanlarına göre yayın yeterliliği; yayın sayısına, yayın niteliğine ve yayın yapılan dergilerin ait olduğu indekslere göre incelenerek birçok veriyle ortaya konmaktadır. Bu da bilimsel yayın politikalarının oluşmasında önemli bir parçayı oluşturacaktır. (Al, 2008; Alkan ve Özkaya, 2015). Bu bakımdan sistematik literatür incelemesinin özellikle içerik analiziyle desteklenmesi ve verilerin haritalanması adına bibliyometriden yararlanmak önemlidir (Bellibaş ve Gümüş, 2018; Cobo, López-Herrera, Herrera-Viedma & Herrera, 2011). Bibliyometrik analizlerin gerçekleştirilmesinde çeşitli veri

tabanlarından (WoS, Scopus, arXiv, CiteSeerX, Science Direct) yararlanılmaktadır. Bu veri tabanlarında elde edilen veriler; Bibexcel, CiteSpace II, IN-SPIRE, Leydesdorff'un Yazılımı, Network Workbench Tool, Sci2 Aracı, VantagePoint ve VOSViewer gibi çeşitli yazılımlar ile görselleştirilebilmektedir. Bu yazılımlarla incelemek istenen literatürdeki araştırmalar, bibliyografik bağlantılara (yazar, belge, dergi), ortak yazarlara (yazar, ülke, kurum), ortak alıntılara (yazar, belge, dergi) ve belgelerin başlığında, özetinde ya da içeriğinde geçen ortak kelimelere yönelik haritalar oluşturulabilmektedir. Bunun için verileri elde etme, ön işleme, ağ oluşturma, haritalama ve analiz gibi süreçlerin takip edilmesi gerekmektedir (Cobo vd., 2011; Zupic ve Carter, 2015). Böylece bibliyometrik analizlerin dahil edildiği sistematik literatür incelemesi sonucunda, sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitime yönelik yapılandırılan araştırma sorularının cevapları titiz, açık ve tekrar edilebilir bir şekilde ortaya konabilecektir. Politika yapıcılara ve uygulayıcılara rehber olarak ikincil bir araştırma yürütmeyi amaçlayan araştırmacı da belirlediği hedeflere ulaşabilecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Sosyal bilgiler eğitimi ve vatandaşlık eğitimi arasındaki güçlü ilişkiden yola çıkarak yapılan bu çalışmada, sosyal bilgiler bağlamında ele alınan vatandaşlık eğitimi araştırmalarının genel durumunu niceliksel olarak betimlemek ve genel durumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç için sistematik literatür incelemesi ve bibliyometrik analiz yöntemlerinden yararlanılarak literatürdeki genel tablo ve eksiklikler ortaya konulmuştur. İncelemenin temel araştırma sorusuna yönelik olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. “Sosyal bilgiler eğitimi bağlamında vatandaşlık eğitime yönelik yayınlanan makalelerin özellikleri nelerdir?” sorusuna yönelik alt problemler şu şekildedir;
 - Makalelerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
 - Makaleler hangi dergilerde yayınlanmıştır?
 - Makaleler hangi amaçlara yönelik yapılmıştır?
 - Makalelerde hangi metodolojiler kullanılmıştır?
 - Makalelerin veri kaynağı/örneklem dağılımı nasıldır?
 - Makalelerde hangi veri toplama araçları kullanılmıştır?
 - Makalelerde hangi veri analizi yöntemleri kullanılmıştır?
 - Makalelerde hangi vatandaşlık tipleri ele alınmıştır?

2. “Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimine yönelik Scopus veri tabanında yayınlan makalelerin genel, kavramsal ve entelektüel yapısı nasıldır?” sorusuna yönelik alt problemler şu şekildedir;

- Makalelerin genel yapısı nasıldır?
- Makalelerde konuların eğilimi ve ortak kelime ağı nasıldır?
- Makalelerde bibliyografik eşleşme ve ortak atıf analizi nasıldır?
- Makalelerde en çok atıf yapılan referanslar nelerdir?
- Makaleler arasında en çok atıf alanlar hangileridir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, sosyal bilgiler eğitimi bağlamında ele alınan vatandaşlık eğitimi çalışmalarının eğilimlerini ve niteliklerini sistematik literatür incelemesi ve bibliyometrik analizlerle ortaya koymayı amaçlaması bakımından bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Çalışma kapsamında, literatürdeki araştırmaları sistematik bir şekilde inceleyerek, araştırmaların hangi yıllarda, hangi amaçlar doğrultusunda hangi konular ele alınarak yapıldığını, bu amaca yönelik hangi yöntemlerin kullanıldığını ortaya koymuştur. Öte yandan yazarların bu konuya yönelik kaç yayına sahip olduğu, dergilerin etki analizleri, bibliyografik eşleşme, ortak atıf ve kelime analizleri yapılmıştır. Bu analizlerin sonucunda sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konusundaki en etkili kaynaklar ve yazarlar belirlenmiştir. Bu tezin okuyucuları, ileride yapacakları araştırmalar için sosyal bilgiler eğitimi bağlamında vatandaşlığa yönelik ele aldıkları konularda yapılan araştırmaların amaçlarını, yöntemlerini, türlerini ve en etkili kaynakları belirleyebileceklerdir. Böylece sosyal bilgiler eğitimi alanındaki araştırmaların genel durumunu niceliksel olarak betimleyebileceklerdir. Bu da yeni araştırmacılara, eğitimcilere ya da yeni eğitim politikalarına fikir verecektir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmanın hedeflediği amaçlara ulaşmak adına kullanılan, Scopus, Web of Science ve TR Dizin veri tabanlarının, bibliyometrik analizler için ise Vosviewer ve R Stüdyo (bibliyometrix) programlarının yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, sosyal bilgiler eğitimi bağlamında vatandaşlık eğitimini ele alan ve 2000-2022 yılları arasında Scopus, Web of Science ve TR Dizin veri tabanlarında yayınlamış olan makaleler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal bilgiler: Sosyal bilimlerin pedagojik ilkeleri çerçevesinde insan, toplum ve çevre ilişkisini inceleyen aynı zamanda öğrencilere demokratik vatandaşlar olmak için gereken değer ve beceri kazandıran konu alanıdır (Kabapınar, 2019).

Vatandaşlık eğitimi: Temelde vatandaşlık anlayışı ile paralel olarak bireylerin okul ortamında birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimde bulunmasını sağlayan, topluma katılımı teşvik eden, demokratik, etkin ve sorumlu vatandaşın ortaya çıkmasında etkili olan süreçtir. Ülkelerin vatandaşlık kavramına yüklediği anlam doğrultusunda uygulanan eğitimler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Çelik ve Öztürk, 2020).

Sistemik literatür incelemesi: Belirli bir araştırma sorusu, bir konu alanı ya da bir olguyla ilgili birincil araştırmaların, tanımlanmasını, incelenmesini ve yorumlanmasını sağlayan ikincil bir araştırma sürecidir (Kitchenham, 2004). Bu inceleme, bilimsel bir makale düzenindeki gibi giriş, yöntem, ana bulguların özetini sunan sonuç ve araştırmanın teorik katkılarıyla yeni araştırmalara yönelik ayrıntıları içeren tartışma bölümlerinden oluşur (Linnenluecke, Marrone ve Singh, 2020).

Bibliyometrik analiz: Belirli bir literatürün haritalandırılmasına olanak sağlayan, araştırmacıların önyargılarını en aza indirerek onları en etkili çalışmalara yönlendiren ve literatürü incelemelerine yardımcı olan bir yöntemdir. Bunun için sistematik, şeffaf ve tekrar edilebilir bir sürece ihtiyaç duyulur. Bu yöntemle elde edilen verilerin analizi, literatürün yapısına, güncel konulara ve konunun sosyal ağlarına yönelik farkındalık sağlar (Zupic ve Cater, 2015).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

2.1. Vatandaşlık

Vatandaşlık, 19. yüzyıldan itibaren tarihsel yapısı araştırılan bir kavramdır. Birey-birey ya da birey-toplum arasındaki ilişkilerin tarih boyunca bazı siyasi olaylar, savaşlar, ideolojik ve kültürel bölünmeler gibi çeşitli faktörlerden etkilenmesi farklı vatandaşlık geleneklerini oluşturmuştur. Tarihsel süreç içerisinde vatandaşlık siyasi bir hak olarak yasal statü, oy kullanma, askerlik yapma gibi birtakım sorumlulukları içermiştir. Bu da vatandaşlığa yönelik terimlerin çeşitlenmesine sebep olarak vatandaşlığın tarihinin açık bir şekilde ortaya konmasını engellemiştir (Bellamy, 2004). Bu durum, vatandaşlığın başlangıcına yönelik net bir tarih vermenin mümkün olmadığını göstermektedir. Ancak toplumların yönetim ve yaşayış biçimleri araştırılarak bilim insanları birtakım dönemlere dikkat çekmişlerdir.

Vatandaşlık söylemlerine ilk kez Antik dönemde Yunan ve Roma medeniyetlerinde rastlanılmıştır (Pierson, 2011; Yiğit, 2020). Vatandaşlığın başlangıç noktası olarak ise Atina ve Sparta adıyla anılan iki güçlü şehir devletinden bahsedilmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012). Bahsedilen şehir devletleri “Polis” olarak adlandırılmaktaydı. “Polis” belirli bir sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde bir ya da daha fazla şehri içine alan sosyal, ekonomik, siyasi ve askeri bir bütünlüğü ifade etmektedir. Polis bütünlüğünün en önemli parçalarından bir tanesi de sahip olduğu dini güçtür. Bu güç, kişiler üzerinde iktidar ve baskı kurmayı sağlamıştır. Kişiler Polis’in yasalarına, düzenine ve inançlarına uymadıklarında sahip oldukları tüm hakları kaybetmekteydiler. Böyle bir ortamda kişinin değer ve hukuki bir statü kazanması, Polis vatandaşı olmasına bağlıydı. Kişi, vatandaşı olduğu Polis’in tüm menfaatlerini gözeterek hizmet etmekteydi (Göze, 2007). Ancak bu vatandaşlık statüsüne herkes sahip değildi. Bu statüden yalnızca özgür ve reşit erkekler yararlanabilmekteydi (Erdem, 2012).

Hür erkeklerin sahip olduğu bu üstünlük göstergesi sayesinde vatandaşlar ticaret yapabilmekte ve devlet yönetimine katılabilmekteydi. Ancak bu statünün beraberinde getirdiği birtakım sorumluluklar mevcuttu. Eğer vatandaş, devlet yönetimine belirli bir mazereti olmadan katılmazsa vatandaşlıktan çıkarılmaya kadar uzanabilen birçok cezaya çarptırılmaktaydı (Öztürk, İbrahimoglu ve Yıldırım, 2019). Kısaca vatandaşın sahip olduğu bu hak aynı zamanda sorumluluğunu da ifade etmekteydi (Güllüpinar, 2012). Tüm bunlara bakıldığında, Antik Yunan’da vatandaşların bu statüyü kazanmaları için belirli nitelikleri

olmalıydı. Ancak bu niteliklere sahip olsa bile hakları sınırlıydı (Çoban-İnce ve Altun-Aslan, 2017). Bu durum, Antik Yunan'da kapsayıcı olmayan bir vatandaşlık anlayışının oluştuğunu göstermektedir. Yıllar içinde yaşanan ekonomik ve siyasi mücadeleler bu anlayışın değişmesine ve "Polis" gücünün zayıflamasına sebep olmuştur. "Polis" in gücünü kaybetmesiyle soylu sınıfı oluşmuş ve ayaklanmalar başlamıştır. Romalılar ise bu ayaklanmaları bastırarak "Polis"lerin sahip olduğu güce tamamen son vermişlerdir (Kuş, 2020).

Roma döneminde de vatandaşların belirli ayrıcalıkları ve sorumlulukları bulunmaktaydı. Evlilik ve ticaret yapma hakkı bulunan vatandaşlar yargı olmadan ceza almamışlardır. Bunların yanı sıra oy kullanma, orduya katılma ve vergi verme yükümlülüğüne sahiptirler (Kuş, 2020; Schumacher, 2019). Belirtilen bu haklara vatandaşlar belirli süreçler içerisinde sahip olmuşlardır.

Büyük bir imparatorluğa sahip olan Romalılar, çiftçi-asker kökenli soy toplumu örgütlenmesi kurmuşlardır. Bir kişinin vatandaş olabilmesi ve vatandaşlık haklarından yararlanabilmesi için bir soya üye olmaları zorunluydu. Herhangi bir soyla ilişkisi olmayan kişiler vatandaş olarak siyasal haklara sahip değildi. Ancak Yunan vatandaşlığının aksine özgürdüler ve mülk edinme hakkında sahiptirler. Bu iki keskin ayrımın haricinde bir de özgür olmayan köleler vardı ve herhangi bir hakka sahip değildiler. Krallık dönemi boyunca bu soylu kesim, siyasal haklarını kullanarak kralları seçmişlerdir. Krallığın son dönemlerinde ise kralların illegal yollar ile yönetimi ele geçirmesiyle soylular başkaldırarak cumhuriyeti kurmuşlardır. Cumhuriyetin kurulmasıyla yeni bir rejim başlamıştır ancak krallık dönemi yapılanması bir süre devam etmiştir. İlerleyen zamanlarda anayasal reform yapılmış ve vatandaşlık soy topluma üye olma ilkesinden ayrılarak konaklama ve özel mülkiyete bağlanmıştır. Böylece vatandaşlar arasındaki keskin ayrım ortadan kalkarak daha çok kişiye vatandaş statüsü verilmiştir. Fakat bu dönem, çok sürmemiş ve soylular yeni bir düzenleme yaparak yönetimi soylu bir oligarşiye bırakmışlardır. Cumhuriyet döneminde de iki sınıf (patrici ile pleb) arasındaki ayrım uzun bir süre devam etmiştir. İlerleyen süreçlerde baskı altında kalan gruplar ve Romanın yayılcı politikasıyla farklı grupların bir arada bulunması siyasal düzenlemeleri gerekli kılmıştır (Ağaoğulları ve Göker, 2011).

Düzenlemelerle vatandaş olma hakkı herkese tanınmıştı. Ancak cumhuriyet ve imparatorluk dönemlerinde yönetimde tek kişinin söz sahibi olması siyasal katılımın tam karşılığını vermemiştir. Böylece vatandaşlık hakkının uygulamada bir önemini kalmamıştır (Erdem, 2012). İmparatorluğun son döneminde kralın yönetimde etkisini kaybetmesiyle

soylular sahip oldukları bölgelerde yönetimi ele geçirerek feodal bir toplumun oluşmasına zemin hazırlamışlardır (Ağaoğulları ve Göker, 2011).

Feodal düzenin ortaya çıkışıyla Orta Çağ'da Antik Yunan ve Roma dönemindeki vatandaşlık anlayışı zayıflamaya başlamıştır. Feodalite ile tarımsal üretim yerel boyutta ilerlemiş ve etkileri tüketim ve üretim üzerinde devam etmiştir. Böylece toplumsal hayat ve siyasi güç teokratik güce bağımlı hale gelmiştir (Yiğen, 2019). Böyle bir ortamda vatandaşlık anlayışı farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Ancak Orta Çağ bin yıllık gibi bir süreci kapsadığı için bunu ayrıntılı bir şekilde anlatmak mümkün değildir. Orta Çağ'da vatandaşlık statüsüne etki eden iki önemli etken vardır. Bunlar, din ve feodal yönetimdir. Dini anlamda Hristiyanlığın toplumda hâkim olması kiliseye baskın güç olma fırsatı sunmuştur. Bu durum, “kul” vatandaşlık algısını ortaya çıkarmıştır. Böyle bir ortamda iyi bir yurttaş olmak kiliseye tabiiyeti ifade etmiştir. Bir diğer etmen olan feodalite ise krala ve toprak sahibi senyörlere bağımsızlık hakkı tanımıştır. Toplumda en belirgin ayrım yöneten ve yönetilenler arasındadır. Kral ve senyörler, yöneten sınıfını oluştururken toprakta çalışan kesim kendi içinde serf, köylü ve köleler olarak ayrılmıştır (Kuş, 2020). Bu dönemde Hristiyanlık ve feodalitenin etkisi vatandaşlık kavramının kapsamını oldukça daraltmış; siyasal, hukuki ve toplumsal faaliyetlerde ifade ettiği anlamın değişmesine sebep olmuştur (Gökçınar, 2022).

Vatandaşlığın yeniden önem kazanmaya başlaması 16. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu yüzyılda vatandaşlık özgürlüğü sağlayan yasal bir statü olarak tanımlanmıştır. Dönemin önemli isimlerinden Thomas Hobbes gelişmiş bir vatandaşlık duygusunu oluşturmak adına vatandaşlık için bireysel hakların korunmasından ziyade belirlenen düzenin güvenceye alınmasını gerekli görmüştür ve özne-vatandaşlık ifadesiyle birey ve siyasi topluluk arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir (Kumar, 2012). Hobbes'a göre devletin önceliği bireyin güvenliğini sağlamaktır ve bunu sağlayan kişi veya kurumlara sadakat gösterilmelidir (Kuş, 2020).

Vatandaşlık kavramının gelişmesinde rol oynayan diğer isimler ise Machiavelli ve Rousseau olmuştur. Machiavelli vatandaşlığın toplumsal faydayı sağlamak adına bireylerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiğini ve kişisel çıkarları kadar toplumsal faydayı da gözetmeleri gerektiğini savunur. Rousseau ise genel iradeyi bireysel çıkarların ötesinde siyasi katılım gösteren vatandaşlar olarak ifade etmiştir. Her iki isim de vatandaşlığın iki temel unsuru olan yurttaşlık erdemi ve katılımı desteklemiştir (Kumar, 2012). Bu isimlerin görüşleriyle birlikte vatandaşlık kavramına olan yönelim artmış ve yeni siyasi gelişmelere zemin hazırlamıştır.

Feodalizmi ve etkilerini ortadan kaldırmak için ise yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır. Bu sınıf, feodal yapının içinde orta bir sınıf olarak belirmiş ve zamanla güçlenerek Orta Çağ'ı bitirecek güce sahip olmuştur. Burjuvazi olarak adlandırılan bu sınıf; Protestan Reformu, İngiltere Şanlı Devrimi ve Fransız Devrim ile önemli siyasi olaylar gerçekleştirmiştir. Bu olayların en güçlüsü Fransız Devrimiydi. 1789'da başlayan devrim, Orta Çağ'ı ve feodaliteyi bitirecek darbeyi vurmuştur. Politik iktidarı ele geçiren burjuvazi soyluluk ayrıcalığını kaldırmış; özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganlarının oluşmasına öncülük etmiştir (Huberman, 2013).

Modernleşme dönemlerinde vatandaşlığa yüklenen eşitlik ilkesiyle ayrımcılığa son verilerek kanun önünde eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır. Bir vatanın sınırları içerisindeki herkesin aynı hak ve sorumluluklara sahip olması amaçlanmıştır. Ancak bu ilkeler tam anlamıyla gerçekleşmemiştir (Erdem, 2012). Günümüzde ise küreselleşmenin hızlanması beraberinde birçok değişimi meydana getirmiş ve ulus devletle ilişkilendirilen vatandaşlık kavramı, bu anlayışın ötesinde siyasi ve hukuki bir anlam kazanmaya başlamıştır (Çolak, Kabapınar ve Öztürk, 2019). Ulus devletle ilişkilendirilen vatandaşlık kavramı, bireyi tek bir toplumla ilişkilendirmekteydi ancak küreselleşmenin etkisiyle vatandaşın üye olabileceği çok sayıda topluluk oluşmuştur (Scott ve Lawson, 2002). Vatandaşlık kavramının zaman içinde kazandığı bu özellikler bir vatandaşın sahip olması gereken çok sayıda niteliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak en basit tanımıyla vatandaşlığı bireyin devletiyle kurduğu hukuki bir bağ olarak tanımlamaya başlayabiliriz. Bu durumda devletle birey karşılıklı birtakım sorumluluklara sahip olmaktadır. Devlet vatandaşın doğuştan sahip olduğu hakları güvence altına alırken vatandaş devletin belirlediği yasalara uymayı kabul eder. Böylece vatandaş politik, sosyal ve kültürel bir kimlik elde ederek büyük bir bütünün parçasına dahil olur (Yazıcı ve Seçkin, 2022). Bu bütünün içerisinde vatandaşlar bilinçli bir şekilde hareket eder. Bilinçli bir vatandaş haklarını bilir, korur, onları en doğru şekilde kullanır ve sorumluluklarının farkına varır (Dere, 2019).

Vatandaşlık kavramının geçirmiş olduğu bu süreç, vatandaşlığa yönelik birçok tanımlamanın yapılmasına sebep olmuştur. Ancak bu tanımlamalar, bu kavramın bireylere ve gelecek kuşaklara nasıl aktarılacağı üzerine odaklanmaktadır. Bu noktada da vatandaşlık eğitiminden bahsedilmelidir (Althof ve Berkowitz, 2006).

2.2. Vatandaşlık Eğitimi

Eğitiminin önemli hedefleri arasında toplumun sahip olduğu kültürü gelecek kuşaklara aktarmak ve bu bireyleri iyi vatandaşlar olarak yetiştirmek yer almaktadır. Kültür aktarımı için eğitilmiş vatandaşa duyulan bu ihtiyaç hemen hemen her siyasi rejim için geçerlidir (Kılınç ve Dere, 2013). Tarihsel süreç içerisinde vatandaşlık kavramına atfedilen çeşitli anlamlarla ülkelerin sahip oldukları vatandaşlık algıları ve eğitimde uyguladıkları politikadaki değişimler ilişkidir (Ontas & Koc, 2020). Bu da vatandaşlık eğitiminin amaçlarına ve hedeflerine yönelik değişimlere sebep olacaktır (Scott ve Lawson, 2002). Vatandaşlık eğitiminin amaç ve hedeflerindeki değişimleri anlamlandırabilmek için tarihsel sürecine değinmek gerekmektedir. Vatandaşlık eğitime yönelik araştırmalar yapanlar, bu eğitimin tarihsel sürecine ilişkin iki ana döneme dikkat çekerler. Bu dönemlerden ilki Antik dönemlerden başlayarak ulus-devlet anlayışının hâkim olduğu sürece uzanır. Diğer bir süreç ise ulus-devlet anlayışından günümüze kadar gelişen modern vatandaşlık kavramının oluştuğu dönemdir (Nazıroğlu, 2011).

Vatandaşlık eğitime yönelik ilk uygulamalar, Antik Yunan döneminde başlamış ve gelişmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan vatandaşlık statüsüyle birlikte bireylere nasıl davranmaları gerektiğini öğretme ihtiyacı doğmuştur. Bu da pedagojik faaliyetlerin başlamasında önemli bir etkidir. Antik dönemde vatandaşların devletin bütünlüğünün ve istikrarının devamlılığını sağlamasına katkıda bulunmak amacıyla belli başlı sorumlulukları vardı. Bu dönemde vatandaşın en temel sorumluluğu, içinde yaşadığı şehir için savaşmaktı. Bunun yanı sıra bireylerin vatandaş olarak sahip oldukları görevlerinin, sosyal politik ve yasal haklarının neler olduğunu bilerek devlete nasıl katkı sağlayacağını bilmeleri gerekiyordu. Tüm bunlar için gerekli olan beceriler eğitim aracılığıyla bireylere kazandırılmak istenmiştir. Böylece bireylerin vatandaşlığa kabul edilmeleri için gereken sivil ve askeri amaçlar Antik dönemde vatandaşlık eğitiminin bileşenlerini oluşturmuştur (Heater, 2004).

Antik dönemde sivil ve askeri amaçların ön planda olduğu vatandaşlık eğitimi Orta Çağ dönemi süresince dini inançların etkisi altında kalmıştır. Batıda Hristiyanlık, doğuda İslam, toplumsal ve siyasi yaşama yön verdiği için bireylerin kimliği dini kimlikleridir ve dine bağlılığı ideal vatandaşlıklarının bir göstergesidir. Fakat eğitim bu dönemde uygulama alanı olarak sınırlı kalmıştır (Nazıroğlu, 2011). Orta Çağ'ın dindarlıkla ilişkilendirdiği iyi vatandaş anlayışı ulus-devlet anlayışının ortaya çıkmasıyla yerini seküler bir boyuta bırakmıştır. Ulus-devlet anlayışıyla egemenliğin tüm bireyleri kapsamasını içeren bir vatandaşlık eğitimi ortaya

çıkmiştir. Bu eğitimle, bireylerin değişen siyasal düzenin yapısını anlamaları için daha sistematik bir yaklaşım benimsenmiştir (Asil, 2018). Vatandaşlığın ulus devletle ilişkilendirildiği bu dönemlerde vatandaşlık eğitiminin amacı, bireylerin ortak kimliğe ve tarihe sahip vatandaşlar olarak vatanseverlik değerlerini ve milletlerine bağlılığını teşvik etmektir (Scott ve Lawson, 2002).

20. yüzyılın sonlarına doğru ise küresel çaptaki gelişmelerle modern anlayıştaki ulusçuluk, vatandaşlık ve insan hakları gibi birçok kavram sorgulanmaya başlanmıştır (Erdem, 2012). Özellikle ulus-devlet inşasında yetiştirilmek istenilen ideal vatandaş anlayışındaki tek tipleştirme hatası birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Çok kültürlülüğün de etkisiyle ideal vatandaşlık anlayışı demokratik vatandaşlık anlayışına dönüşmüş ve bu durumdan ilk olarak vatandaşlık eğitimi etkilenmiştir (Asil, 2018). Vatandaşlık eğitimine demokrasinin dahil edilerek bir yaşam biçimi haline getirilmesi için demokratik yaşamın gerektirdiği bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması gerekmektedir. Bireylerin farklılıkların bilincinde olarak diğer bireylere hoşgörüle yaklaşması, sahip oldukları düşünce özgürlüğünün farkında olması ve toplumda etkin rol alarak sorunların çözümüne katılması, demokrasi kültüründe demokratik vatandaşların varlığını ortaya koymaktadır (Gürdoğan-Bayır, Balbağ ve Dinç, 2022).

Günümüzde ise toplumların birbirine daha bağımlı hale geldiği ve kültürel olarak çeşitliliğin mevcut olduğu bir dünyaya ‘vatandaş’ yetiştirme gayreti zorunlu hale gelmiştir. Bu da ‘temel erdemlerin’ öğretilmesi iddiası ortaya çıkarmıştır. Fakat göçlerle birlikte toplumsal çeşitliliğin oluşması, toplumları toplum yapan niteliklerin tanımlanmasını ve bu niteliklerin gelecek nesillere aktarılması için itici bir güç meydana getirir (Fernandez & Sundstrom, 2011). Buna karşın yine göç olgusu, çok kültürlülüğü ve dünya vatandaşlığını da ortaya çıkarmaktadır (Kan, 2009). Bu durumun hem dünyanın hem de kendi toplumunun bir üyesi olan vatandaşın sahip olması gereken niteliklerde değişime sebep olduğu söylenebilir.

21. yüzyılda vatandaşların sahip olduğu nitelikler ulusal çerçevenin dışına çıkmıştır. Bu nitelikler vatandaşlık kavramına, çevresel, küresel, dijital, anayasal, çokkültürlü gibi yeni tanımlamaların ortaya çıkmasında temel oluşturmuştur (Çolak, 2019). Vatandaşlık kavramının tanımlanmasındaki bu değişim sosyal vatandaşlık, aktif vatandaşlık ve küresel vatandaşlık gibi yeni vatandaşlık türlerinin de oluşmasını sağlamıştır (Uydaş ve Genç, 2015). Vatandaşlık anlayışındaki bu değişimler ulusların uyguladıkları vatandaşlık eğitiminde de değişikliklere sebep olmuştur (Ersoy, 2007). Eğitim sistemlerinde küreselleşmenin bir gerekliliği olarak küresel vatandaşlık bilincinde ve evrensel değerlere sahip vatandaşlar yetiştirmeye daha çok önem

verilmeye başlanmıştır (Kan, 2009). Özellikle 2015 yılında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne küresel vatandaşlık eğitiminin dahil edilmesi birçok ülkenin eğitim politikalarında ilgiyle karşılanmıştır (Dyrness, 2021). Küresel vatandaşlık eğitimiyle öğrencilerin, küresel zorluklarla yüzleşmeleri, sorunlara karşı çözüm üretmek için aktif katılım sağlamaları, daha kapsayıcı, hoşgörülü ve barışçıl bir dünyanın oluşumu için katkıda bulunmaları adına güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (UNESCO, 2019). Vatandaşlık kavramındaki ve vatandaşlık eğitimi uygulamalarındaki bu değişimlerden yola çıkılarak vatandaşlık eğitiminin neyi ifade ettiği ve neleri amaçladığı hakkında bilgi sahibi olunabilir.

Vatandaşlık eğitimi, bireyleri vatandaşlar olarak sahip olmaları gereken rol ve sorumluluklara hazırlayan bir süreci ifade etmektedir (Kerr, 1999). Bu süreç içerisinde bireylere sorumluluk alma cesareti, eleştirel düşünme, problem çözme ve katılım becerileri, temel politik bilgiler gibi birçok bilgi, tutum ve davranış kazandırmak hedeflenmektedir (Kuş, 2020). Aynı zamanda toplumsal kuralların bireyler tarafından benimsenerek toplumsal uyumun kolaylaşması, hoşgörü, uzlaşma, toplumsal faydayı düşünme gibi değerlerin kazandırılarak birlik ve beraberlik duygusunun oluşması vatandaşlık eğitimi aracılığıyla gelişir (Akbaş, 2015).

Öte yandan vatandaşlık eğitimi, öğrencileri iyi birer vatandaşa dönüştürmek adına gerekli olan nitelik ve erdemlerin neler olduğuna ve bunun için hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğine ilişkin bir anlayış sağlar (Fernandez & Sundstrom, 2011). Vatandaşlık eğitiminin bir başka önemli özelliği ise birleştirmedir. Bir toplumda yaşayan çeşitli niteliklerdeki bireylerin saygı çerçevesinde yaşamasında rolü vardır. Vatandaşlık eğitimiyle belirli sorumluluklar almayı öğrenen bireyler, iş birliği içinde yaşayarak farklılara saygı duyacaktır. Bu da toplumsal birlikteliğin oluşumunu sağlayacaktır (Kuş, 2020). Bireyler almış oldukları etkili bir vatandaşlık eğitimiyle, sahip olduğu hak ve sorumluluklarını bilerek uygulamasının yanı sıra devletin gerektirdiği temel ilkelere bağlı kalacak ve toplumdaki diğer kişilerin menfaatlerini düşünerek eylemde bulunacaktır (Akbaş, 2015).

İçinde bulunduğumuz çağın sorgulanamaz gerçeklikleri mevcuttur. Bu gerçeklikleri coğrafyadan coğrafyaya farklılık göstermektedir. Çünkü her toplumun olayları deneyimleme biçimi birbirinden farklıdır. Bu sebeple küresel bir köye dönüşen dünyamızda her ülkenin uyguladığı vatandaşlık eğitimi politikaları farklılaşmaktadır (İbrahimoglu, 2022). Ülkeler eğitim sistemleri içerisinde, ulusal eğitim müfredatlarının önemli bir bölümü olan vatandaşlık eğitimini üç temel yaklaşımla aktarırlar. Vatandaşlık eğitimi bağımsız bir ders olarak müfredatta yer alabildiği gibi farklı bir dersin ya da öğrenme alanının bir bölümünü oluşturur

veya müfredatlar arası bir boyut olarak ele alınır. Bazı ülkelerde zorunlu bir ders olmasının yanı sıra bazı ülkelerde de farklı kademelerde (ilköğretim ya da ortaöğretim) yer almaktadır. Vatandaşlık eğitimi bireylere yalnızca teorik bilgi sunmaz. Aynı zamanda bireylerin aktif katılımını teşvik edecek beceri, değer ve tutumları kazandırmayı hedefler. Bireylere demokratik toplumların ilkelerini, kültürel farklılıklarını ve toplumsal birçok konuya ilişkin konu yelpazesi sunar (Eurydice, 2012).

Türkiye’de ise vatandaşlık eğitiminin içeriği ulus devlet yapısına özgü olarak oluşturulmaya çalışılmıştır (Kayaalp, Karameşe ve Karadeniz, 2018). Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren “Malumat-i Medeniye”, “Musabihat-i Ahlakiye”, “Malumat-i Vatanîye” ve “Yurt Bilgisi” gibi dersler ile verilen vatandaşlık eğitimi 1998 tarihinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programına dahil edilmiştir (Kansu, 2015). 2005 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesi ile vatandaşlık eğitimi disiplinler arası bir anlayış ile ilköğretim programları içerisinde yer almıştır (Merey, Karatekin ve Kuş, 2012). Günümüzde ise ilkokullarda 1-3. sınıflar için 2023 yılında güncellenen “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı” (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023a), 4. sınıflar için 2018 yılında yenilenen “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı” (MEB, 2018a), ortaokul 4-7. sınıflar için hazırlanan ve 2023 yılında güncellenen “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” (MEB, 2023b) ve ortaöğretim için 8. sınıflar için hazırlanan ve 2018 yılında güncellenen “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı” (MEB, 2018b) içerisinde vatandaşlık eğitimine hem doğrudan hem de farklı derslerin içeriğinde yer verilmektedir.

2.3. Vatandaşlık Eğitiminde Sosyal Bilgiler

2.3.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

İnsanlığın var olduğu dönemlerden itibaren sosyal bilgilerin eğitim süreci içerisinde yer aldığını söylemek mümkündür. Ancak 19. yüzyılın sonlarında ilerlemecilik akımının etkileri görülene kadar sosyal bilgiler kavramı (Şiraz, 2020), ilk defa 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde kullanılmıştır (Dere ve Kırıl, 2022). 20. yüzyılın başlarında bir okul konusu olarak ortaya çıkan sosyal bilgilerin kökenine, amacına, içeriğine ve pedagojisine yönelik birçok tartışma vardır (Ross, 2014).

Sosyal bilgiler, 20. yüzyılın başında yurttaşlık bilgisi, tarih, siyaset bilimi, sosyoloji ve ekonomiyi kapsayan bir müfredatı kapsayıcı olarak tanımlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda bu tanımlamaya en uygun kelimenin “sosyal” olması şaşırtıcı değildir. O dönemlerde yaşanan reformlarda “sosyal” kelimesinin kullanımı

oldukça yaygındır. “Sosyal iyileştirme, sosyal verimlilik, sosyal eğitim, vb.” bu kelimelerden sadece birkaçına örnektir (Hertzberg, 1981). Dunn (1916:9) sosyal bilgileri “odak noktası sosyal grupların bir üyesi olan insan olup insan toplumlarının gelişimini ve örgütlenmesini ele alan konular” olarak tanımlamaktadır.

Sosyal bilgilerin ne olduğuna dair yapılan tartışmaların son bulması, ABD’de sosyal bilgiler eğitimcilerinin üye olduğu Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi [National Council for Social Studies (NCSS)]’nin 1992’de yayınladığı sosyal bilgiler tanımıyla gerçekleşmiştir (Öztürk ve Deveci, 2020). NCSS’in (1994:9) sosyal bilgiler tanımı şöyledir:

“Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterliliğini geliştirmek için sosyal bilimler ve beşerî bilimlerin bütünleşik çalışmasıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlerin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinin uygun içeriklerinden yararlanarak koordineli ve sistematik bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin birincil amacı, birbirine bağımlı bir dünyada demokratik bir toplumun vatandaşları olarak gençlerin kamu yararı için bilinçli ve mantıklı kararlar alma yeteneğini geliştirmelerine yardımcı olmaktır.”

Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi’nin yayınlamış olduğu bu tanım ile sosyal bilgiler kavramının genel bir kabul kazandığı söylenebilir. Bu tanımdan yola çıkarak sosyal bilgileri disiplinler arası bir anlayışla farklı bilim dallarının içeriklerini amacına uygun olarak birleştiren bütünleşik bir bilim dalı olarak yorumlamak mümkündür.

2.3.2. Sosyal Bilgilerin Amaç, Kapsam ve İçeriği

Sosyal bilgiler, çağın ilerlemesiyle yakından ilgilidir (Hati, 2021). Sosyal bilgiler, aydınlanma çağının ve sanayi devriminin bir sonucu olarak değişen toplumsal yapı ve kültürel değişime bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Aslan, 2016a). İyi vatandaşlar olarak yetiştirilmek istenen öğrencilerin, toplumsal karar verme süreçlerine dahil olmaları ve evrensel konular karşısında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır (Çalışkan ve Uzunkol, 2021). Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgiler müfredatı karar vermeyi etkileyen gerekli bilgi, beceri, inanç ve değerleri içermektedir. Bu durum, müfredat kapsamında öğrencilerin gerçeklik ile düşünceler arasındaki farkı ayırt etmeye ve karşılaştırmaya, elde ettikleri bilgilerin doğruluğunu değerlendirmeye, başkalarının fikirlerine ve haklarına saygılı olmaya yönelik kararlarını etkileyecek becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir (Barr, 1997). Ortaya konan bu gerekçeye

yönelik olarak Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi sosyal bilgiler dersinde vatandaşlığı geliştirecek dört temel beceriye vurgu yapmıştır (Barth, 1991, s.8). Bu beceriler şu şekildedir;

- Geçmiş, bugün ve gelecek için insanlığın durumuna yönelik bilgi edinme
- Bilgiyi işlemeye yönelik beceriler kazanma
- Değer ve inançları incelemeye yönelik becerileri geliştirme
- Topluma aktif katılım sağlamak adına bilgileri kullanma

Belirlenen bu beceriler sosyal bilgiler dersinin ortaya çıkışından itibaren program geliştirme süreçlerinde ve sosyal bilgiler literatüründe sıklıkla yer alması sebebiyle sosyal bilgilere yönelik evrensel amaçlar olarak belirlenmiştir (Öztürk ve Deveci, 2020). Bu amaçlar incelendiğinde eğitimin bilgiyi edinmekle başladığı görülmektedir. Daha sonra edinilen bilginin nasıl yürütülmesi gerektiği ile ilgili becerilerin gelişmesi önemlidir. Yani öğrenci bir bilgiyi nasıl kullanacağına ilişkin akıl yürüterek neyin doğru olduğuna karar verebilmelidir. Bunların yanı sıra öğrencilerin neye inandıklarını değerlendirmesi açısından belirli değerlere sahip olmaları gerekmektedir. Böylece öğrenci bir seçime dahil olduğunda kendini tanıyarak neye karar verdiği konusunda emin olmalıdır. Son olarak tüm bu becerileri sağlayan öğrenciden demokratik bir topluma katılım sağlamalıdır. Çünkü vatandaş olarak bireylerden tüm bilgilerini bütünleştirerek sosyal sorunlara çözüm sunmaları beklenmektedir. Bilgiyi bütünleştirme noktasında da sosyal bilgiler dersi önemli bir rol üstlenmektedir. Bireyin belirlenen bu dört beceri doğrultusunda öğrendiklerini davranışa dönüştürmesi ve kendini tanıyarak karar vermesiyle sosyal bilgiler dersi amacına ulaşacaktır (Barth, 1991).

Birincil amacı demokratik vatandaşlar yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersinin içeriğine yönelik düzenleme ise yine Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi tarafından yapılmıştır. Sosyal bilgiler için belirlenen ulusal müfredat standartları on temayı içermektedir. Bu temalar “Kültür”, “Zaman, Süreklilik ve Değişim”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bireysel Gelişim ve Kimlik”, “Bireyler, Gruplar ve Kurumlar”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Güç, Otorite ve Yönetim”, “Küresel Bağlantılar” ve “Vatandaşlık İdealleri ve Uygulamaları” şeklinde belirlenmiştir (NCSS, 2023).

Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi tarafından belirlenen bu temalar bireylerin;

- Kendi kültürlerinin yanı sıra farklı kültürlerle ait özelliklerin bilincinde olarak çoklu bakış açılarını anlamalarına

- Toplumlarının tarihsel deneyimlerindeki değişimi ve sürekliliği algulamalarına, geçmişlerini nasıl öğrenmeleri gerektiğine, insanların geçmişlerini nasıl yorumladıklarına
- Yaşadıkları çevrenin fiziksel ve coğrafi özelliklerini bilmeye, toplumun fiziksel ve kültürel çevreyle ilişkisini analiz etmeye ve bu etkileşimin olası sonuçlarını değerlendirmeye
- Kimliklerinin oluşum sürecini anlamlandırmaya
- Grup, kurum ve bireyler arasındaki etkileşimleri incelemeye, kurumların toplumda değişen ihtiyaçlara nasıl cevap verdiklerine
- Vatandaşlık yeterliklerinin gelişimi için güç, otorite ve yönetim arasındaki ilişkiye ve tarihsel arka planlarının anlaşılmasına
- Sahip olunan kaynakların dağılımına, ekonomik politikalara ve devletlerin burada rolüne ve olası bir ekonomik krizin sonuçlarını analiz etmeye
- Bilimin teknolojik, sosyal ve kültürel alanlardaki etkilerini incelemeye
- Ülkelerin sosyal, ekonomik, kültürel bağlantılarını yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde anlamaya ve değerlendirmeye yönelik deneyimleri, bilgi, beceri ve değerleri içermelidir (NCSS, 2023).

Bahsedilen bu dokuz temanın tarih, coğrafya, siyaseti ekonomi, sosyoloji, antropoloji gibi birçok sosyal bilime ait bütünleşik bilgiler içerdiği görülmektedir. İçerikler doğrudan vatandaşlık eğitimiyle ilgili görünmese de temelinde iyi vatandaşın sahip olması gereken özellikler yer almaktadır. Bu temaların haricinde son tema olan “Vatandaşlık İdealleri ve Uygulamaları” içeriğiyle vatandaşlık eğitimine doğrudan vurgu yapılmaktadır. Bireylerin topluma katılımını sağlamak adına vatandaşlık ideallerinin ve uygulamalarının içselleştirilmesi sosyal bilgilerin amacına ulaşması adına vatandaşlık eğitimi için temel unsurdur. Bu tema, bireylerin demokratik bir toplumda vatandaşlar olarak sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin bilincinde olmasını sağlamaya ve farklılıklara karşı saygı duymaya, vatandaş olarak toplumdaki rolünü fark etmesine yönelik deneyimleri, bilgi, beceri ve değerleri içermelidir (NCSS, 2023).

Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi tarafından belirlenen bu temalar, 2005 yılında Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı tarafından esas alınarak sosyal bilgiler öğretim programının öğrenme alanlarının şekillendirilmesi etkili olmuştur. Böylece 2005 programı sosyal bilgilerin iki temel unsuru olan bütünleştirme ve disiplinlerarasılığı taşıdığı söylenebilir (Öztürk, 2015). 2018 yılında yenilenen ve 2023 yılında güncelleme yapılan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

vatandaşlık eğitimi açısından incelendiğinde vatandaşlığa yönelik konuların değer, beceri, yetkinlik ve öğrenme alanları içerisinde sunulduğu görülmüştür (Dere ve Akdeniz, 2021). Bu doğrultuda 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde öğrencilerin, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilen, çevresel duyarlılığına sahip, katılımın önemine inanan, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşlerini belirten birer Türk vatandaşı olarak yetiştirmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yedi öğrenme alanı üzerinde şekillenen öğretim programında “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında vatandaşlık eğitimine doğrudan yer verilmiştir. “Etkin vatandaşlık” öğrenme alanı ile öğrenciler, grup, kurum ve sosyal örgütlerin oluşumlarına ve bu oluşumları etkileyen unsurlara, bu örgütlerin topluma etkisine ilişkin bilgiler edinmektedirler. Bu bilgiler doğrultusunda öğrenciler toplumda bir devlet gücünün farkına varmaktadır. (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023).

Sosyal bilgiler dersinin ve vatandaşlık eğitiminin arasındaki bu ilişki göz önünde bulundurulduğunda akademik araştırmaların bu ilişkiye nasıl yer verdiği merak konusu oluşturmaktadır. Bu merakı gidermek adına araştırmacıların nasıl bir yol izledikleri incelenmelidir. Bu noktada daha önce yapılmış olan birincil araştırmaların incelenmesi sunulabilir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Sistemik literatür incelemesinin tarihsel kökenleri tıp bilimine dayanmaktadır (Fornari vd., 2019; Pulsiri ve Vatananan-Thesenvitz, 2018). 1990’lardan itibaren popülerlik kazanmasının ardından 1992’de sosyal bilimler ve eğitim alanında yayılmaya başlamış ve 2000’lerden sonra eğitim çalışmaları içerisinde yoğunluğu artmıştır (The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre [EPPI-Center], 2023). Bu bölümde ulusal ve uluslararası literatürde eğitim alanında yapılan araştırmalar incelenerek sosyal bilgiler eğitimi ve vatandaşlık eğitimi konulu inceleme araştırmalarının yeri belirlenmiştir.

2.4.1. Ulusal Literatür

Eğitim alanında sistemik literatür incelemesi yöntemiyle yapılan çalışmaları incelemek için ilk olarak ulusal literatür taranmıştır. Türkiye’de sistemik literatür incelemesi yöntemiyle yapılan tezler incelendiğinde araştırmaların “sistemik literatür incelemesi”, “sistemik inceleme”, “sistemik derleme”, “sistemik literatür taraması” ve “sistemik literatür derlemesi” gibi farklı şekillerde adlandırıldığı görülmüştür. Tezler daha çok matematik

eğitiminde, oyun ve etkinlik temelli matematik öğretimi (Akan, 2021), GeoGebra (Beyhan, 2022), kavram yanılgıları (Dağ, 2022), PISA matematik okuryazarlığı (Dev, 2020), ilişkilendirme becerisi (Ece, 2021), yaratıcı drama temelli matematik öğretimi (Gürbüz, 2021), teknoloji destekli geometri öğretimi (Karabağ, 2023), bilişsel sinirbilim (Okyay, 2021), öğrenci merkezli strateji, yöntem ve tekniklerin ilkökul öğrencilerinin matematik başarısına etkisi (Ulum, 2021) ve orantısal akıl yürütme (Uçar, 2022) konu alanlarında yapılmıştır. Matematik eğitiminin yanı sıra okul öncesi fen eğitimi (Coşkun, 2022), fen laboratuvarı (Gültekin, 2023), STEM eğitiminin etkisi (Irmak, 2023) ve fen bilimleri dersinde STEM etkinlikleri (Kundakçı, 2021) konularında yapılmıştır. Ayrıca eğitim yönetimi ve denetimi (Alp, 2019), öğrenme stilleri (Cevher, 2017), eğitimde fırsat eşitliği (Demir, 2022), birleştirilmiş sınıflar (Saadet, 2020), erken müdahale ve eğitim programlarının özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına etkisi (Erkan, 2023), acil uzaktan eğitim (İnal, 2022), öğretmen yetiştirme standartları (Kaya, 2016), erken çocuklukta bilim uygulamaları (Kocabıyık, 2022), K12 eğitiminde blok tabanlı kodlama (Köksaloğlu, 2022), kapsayıcı eğitim (Selimhocaoglu, 2021), yaşam boyu öğrenme (Sezgin, 2022) ve yükseköğretimde örgüt kültürü (Üfelek-Çoban, 2022) eğitim alanındaki tezlerde ele alınan diğer konulardır.

Ulusal literatür değerlendirildiğinde eğitim alanında sistematik literatür incelemesi yöntemiyle ilk tezin 2016 yılında yapıldığı ve araştırmaların 2022 yılında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu tezler içerisinde ise sosyal bilgiler eğitimine ya da vatandaşlık eğitimine yönelik herhangi bir tez bulunmamaktadır.

Sistematik literatür incelemesinin bir parçası ya da ayrı bir yöntem olarak yürütülebilen bibliyometrik analiz yöntemi ile kullanılan tezler incelenmiştir. Eğitim alanında yürütülen lisansüstü tezlerde bibliyometrik analizlerle müzik (Tatar, 2010; Aksaray, 2019), eğitimde ölçme-değerlendirme (Ukşul, 2016), yüksek öğretimde kalite (Alper, 202), geometri eğitimi-öğretimi (Aydemir, 2021; Kutlu, 2022), fen eğitimi (Yurdakul, 2021; Özdil, 2022), eğitimde çevrim içi araştırmalar (Kılıç, 2021), eğitim bilimlerinde akademik özgürlük (Güven, 2022), gerçekçi matematik eğitimi (Güven, 2022), uzaktan eğitim (Ertekin, 2022), ter yüz edilmiş sınıflar (Doğan, 2022), bilimsel okuryazarlık ve PISA sonuçları (Yıldırım-Kırbacı, 2022), değerler eğitimi (Ateş, 2022), farklılaştırılmış öğretim (Dal, 2022), teknolojik pedagojik alan bilgisi (Çetinkıran, 2022), temel eğitimde okuryazarlık (Tezcan, 2023) ve kimya eğitiminde sorgulama (Ayna, 2023) konuları ele alınmıştır. Bu konuların yanı sıra Eğitim ve Bilim Dergisi bibliyometrik ve içerik analizleriyle (Altunışık, 2023) incelenmiştir. Ulusal literatürdeki bu

araştırmalara bakıldığında eğitimde alanında bibliyometrik analizle yürütülen ilk tez 2010 yılında yayınlanmıştır. 2021 yılında tezlerde bibliyometrik analizden daha çok yararlanılmaya başlandığını ve 2022 yılında yoğunluk kazandığını söylemek mümkündür. Ancak bu konular içerisinde sosyal bilgiler eğitimi ya da vatandaşlık eğitimine yönelik herhangi bir araştırma ile karşılaşmamaktadır.

Ulusal literatür incelendiğinde sosyal bilgiler eğitimine ya da vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan inceleme çalışmalarının daha çok geleneksel literatür taramaları, tez incelemeleri, meta-sentez ya da içerik analizi yoluyla yapıldığı görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminde yapılan lisansüstü tez incelemeleri drama yönetimi (Akman, 2018), beceri temalı (Şen, 2022) ve değer eğitimi (Boz, 2022) konulu tezler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bunların yanı sıra herhangi bir konuyla sınırlı olmayıp sosyal bilgiler eğitiminde yapılan tüm tezleri (Aydın, 2022; Ekici, 2022; Şimşek, 2019) ya da belirli bir yıl arasındaki tezleri (Boran-Beytüt, 2022; Uzunkavak, 2019; Duman, 2016) değerlendiren araştırmalar bulunmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler eğitiminde yapılan tezlerin yanı sıra makalelerin (Bekiroğlu, 2019; Kılıç, 2020; Doğru, 2022; Sıgnaktekin, 2022; Yılmaz, 2022) ya da diğer bilimsel araştırmaların (Ekiz-Günel, 2023) incelenmesi de tezlere konu olmuştur. İncelenen bu tezlerde sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimine yönelik bir inceleme araştırmasıyla karşılaşmamıştır.

Vatandaşlık ya da vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan inceleme araştırmaları değerlendirildiğinde ise 2010-2020 yılları arasında Türkiye’de vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan yüksek lisans tezlerinin konu alanlarına ve metodolojilerine göre incelendiği bir tane tez çalışması bulunmaktadır. Çiftçi (2022), vatandaşlık eğitimi ve öğretimine yönelik yapılan 169 yüksek lisans tezini incelemiştir. İnceleme sonuçlarında tezlerin, en çok müfredat ve öğretim ilke, yöntem, teknik ve yaklaşım konularını ele aldığına, en fazla 2019 yılında yayımlandığına, örneklerinde en çok öğretmenlere yer verildiğine, daha çok nicel araştırma yöntemiyle yürütüldüğüne ve araştırma deseni olarak taramanın tercih edildiğine, veri toplama araçlarının en çok ölçek olduğuna, analizinde ise en fazla t-testlerden yararlandığına ulaşmıştır. Bunun yanı sıra tezlerin en çok sosyal bilgiler eğitimi bilim dalında ortaya konduğunu tespit etmiştir. Bu sonuç sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konulu çalışmaların incelenmesi gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ulusal literatürde sistematik literatür incelemesi yöntemiyle eğitim alanında yapılan tezlerin incelenmesinin ardından diğer bilimsel çalışmalar da incelenmiştir. İnceleme sonucunda çalışmaların daha çok eğitim yönetimi ve denetimi ya da liderliği (Bellibaş ve

Gümüş, 2019; Gumus, Bellibas, Esen ve Gumuş, E., 2016; Alp ve Şen, 2020; Kılınç ve Gümüş, 2021; Özdemir, Gümüş, Kılınç ve Bellibaş, 2022) alanında yapıldığı görülmüştür. Bunların yanı sıra eğitimde alanında öğretmenlik uygulaması (Alkan, 2017), müzik öğretmenliği adaylarının piyanoyla eşikleme yapabilme becerileri (Özdemir, 2018), İngilizce öğretmenliği eğitimi (Demir ve Koçyiğit, 2018), ters yüz edilmiş sınıf araştırmaları (Tütüncü ve Aksu, 2018), hizmet öncesi öğretmen eğitiminde harmanlanmış öğrenme (Atmacasoy ve Aksu, 2018), biyoloji eğitiminde araştırmaya dayalı öğretim stratejilerinin öğrenme çıktısına etkisi (Ödün-Başkıran ve Korkmaz, 2020), fen eğitiminde kavramların öğretimi (Alkış-Küçükaydın, 2020), öğretmen adayları ve öğretmenlerle yapılan sosyobilimsel araştırma (Sönmez-Eryaşar, 2021), eğitim hakkı (Binbir ve Arastaman, 2021), Bilgi ve İletişim Teknolojileri entegrasyonunu etkileyen faktörler (Turgut & Aslan, 2021) fen biliminin özel gereksinimli öğrencilere öğretiminde yanlışsız öğretim yöntemlerinin kullanımı (Denizli-Gülboy ve Melekoğlu, 2022), eğitim teknolojisi ve uzaktan eğitim (Durak, Sahin, Oztuzcu ve Goktas, 2022) ve özel eğitimde tasarım tabanlı araştırma yöntemleri kullanan araştırmalar (Kurt ve Melekoğlu, 2022) gibi çeşitli konularda yayınlar yapılmıştır.

Sistemik literatür incelemesi yöntemiyle sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan diğer bilimsel çalışmalar incelendiğinde ise az sayıda araştırmaya ulaşılmıştır. Mutlu, Bayram ve Taçyıldız (2020), 2007-2017 yılları arasında sosyal bilgiler öğretiminde öğretim teknolojisi kullanımıyla ilgili yayınlanan 79 lisansüstü tezi incelemişlerdir. İncelemeleri sonucunda mevcut teknolojilerin etkililiğinin, teknoloji tasarımı ya da geliştirilmesinden daha çok tercih edildiğine ulaşımlardır. Çetin (2022) ise 2018-2022 yılları arasında sosyal bilgiler bağlamında hukuk okuryazarlığına yönelik yapılan makale ve lisansüstü tezleri incelemiştir. İncelemeye dahil ettiği 10 çalışmanın değerlendirilmesi sonucunda literatürde bu konuya yönelik yapılan çalışmaların oldukça az olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka araştırmada Kurnaz ve Karamuklu (2022), sosyal bilgiler eğitiminde öğretimsel uyarlamaya ilişkin araştırmaları incelemişlerdir. Araştırmalarına dahil ettikleri 28 çalışmanın değerlendirilmesi sonucunda öğretimsel uyarlama konusunun tez çalışmalarında az sayıda ele alındığı ve öğretmenlerin uygulama ve planlamada konusunda yeterli olmadıkları sonuçlarına ulaşımlardır. Zengin (2022), sosyal bilgiler dersinde yararlanılan öğretim yöntemlerini incelemek için 2019-2022 yılları arasında bu konuyla ilgili yayınlanan 22 makaleyi çalışmalarına dahil etmiştir. Araştırmaları sonucunda ise derslerde kullanılan öğretim yöntemlerinin olumlu sonuçlar ortaya çıkardığını tespit etmiştir fakat çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen ortak sonuçlar ifade eden az sayıda çalışma olduğuna dikkat çekmiştir. Yayınlanan en güncel araştırmada ise

Pehlivan-Yılmaz (2023), sosyal bilgiler eğitiminde küresel eğitim araştırmalarının eğilimlerini incelemiştir. Küresel eğitimle ilgili araştırmalarda 2006 yılından sonra gözle görülür bir artışın meydana geldiğini ve son yıllarsa ise bu konuya olan ilginin oldukça fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan bu sistematik inceleme çalışmalarına bakıldığında vatandaşlık eğitimini ele alan bir çalışma ile karşılaşılmadığı görölmektedir.

Ulusal literatürde sistematik literatür incelemesinden farklı olarak sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimini ele alan inceleme çalışmalarını da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birinde Kayaalp ve Karameşe (2020), sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlığı konu edinen 82 lisansüstü tezi doküman incelemesiyle değerlendirmişlerdir. Yaptıkları analizler sonucunda, son yıllarda vatandaşlık konulu tezlerin yayın sayısının daha çok arttığını, tezlerin ana amaçlarının verilen eğitimlerin öğrencilere ne ölçüde yansıdığını ortaya koymak olduğunu tespit etmişlerdir. Tezlerde en çok nicel yöntemlerin kullanıldığı, çalışma grubunu çoğunlukla öğrencilerin oluşturduğu, verilerin çoğunlukla ölçekler aracılığıyla toplandığı ve analizlerinde betimsel istatistiğe yer verildiği ulaşılan diğer sonuçlar arasındadır. Ayrıca tezlerde farklı birçok vatandaşlık tipinin ele alındığına, çeşitli öğretim yöntemlerinin vatandaşlık eğitimini geliştirmek adına olumlu katkıları olduğuna fakat ortaya konan tezlerin çok benzer oldukları, literatüre katkı sağlayacak daha özgün çalışmaların üretilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Bir diğer araştırmada Namlı-Altıntaş ve Kozaner-Yenigöl (2021), sosyal bilgiler kapsamında ele alınan vatandaşlık konulu nitel çalışmalarını temel nitel araştırma yöntemiyle incelemişlerdir. 2010-2020 yılları arasında yayınlanan 24 lisansüstü tezi ve 44 makaleyi dahil ettikleri araştırmalarında, vatandaşlık konulu makalelerin en fazla 2016 yılında, tezlerin ise 2019 yılında yayınılandığı, makalelerde en çok vatandaşlık türlerinin, tezlerde ise yaklaşımların konu olduğu, nitel araştırma desenlerinden ise en fazla temel nitel araştırmadan ve literatür taramasından yararlandığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Bunların yanı sıra tezlerde en çok ele alınan dokümanların ders kitapları, makalelerde ise öğretim programları olduğunu, verilerin en çok görüşme formları aracılığıyla toplandığı ve çalışma grubunun ise tezlerde en fazla öğretmenler, makalelerde öğretmen adayları olduğunu tespit etmişlerdir. Ulaştıkları sonuçlardan hareketle incelenen araştırmalarda nitel yöntemlerin yeterli bir şekilde kullanılmadığını ifade etmişlerdir.

Bu araştırmaların yanı sıra sosyal bilgiler eğitimi kapsamında yapılmayan ancak eğitim alanında vatandaşlığa yönelik yapılan bir inceleme çalışması daha bulunmaktadır. Seviğen ve

Yılar (2022), eğitim alanında dijital vatandaşlığa yönelik yapılan lisansüstü tezleri içerik analizi aracılığıyla incelemişlerdir. Araştırmalarına dahil ettikleri 33 tezin incelemesinin ardından, en fazla tezin 2019 yılında yayınlandığı, tezlerin çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğuna ve tezlerin en fazla Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda hazırlandığına ve tezlerin dijital vatandaşlığa yönelik bilgi, beceri ve algı düzeylerini belirlemek amacıyla yapıldığı sonucuna ulaşımlardır. Aynı zamanda tezlerde en çok nicel yöntemlerin kullanıldığını, verilerin en fazla anket/ölçek aracılığıyla toplandığını, analizlerde çıkarımsal/kestirimsel yöntemlerin tercih edildiğini ve çalışma grubunu çoğunlukla lisans öğrencilerinin oluşturduğunu tespit etmişlerdir.

Eğitim alanında bibliyometrik analizlerle yürütülen diğer bilimsel çalışmalar incelendiğinde çalışmalarda, eğitim bilimlerini konu edinen dergiler (Danışman, Yalçın, Çiftçi ve Tosuntaş, 2016), matematik eğitimi (Özkaya, 2018), STEM Eğitimi (Özkaya, 2019; Kurtuluş ve Yılmaz, 2022), Türkçe eğitimi (Şeref ve Karagöz, 2019), yazma becerisi (Karagöz ve Şeref, 2020), yükseköğretimde liderlik (Esen, Bellıbas ve Gumus, 2020), eleştirel düşünme (Batur ve Özcan, 2020), değerler eğitimi (Meydan, Kaymakcan ve Aktaş, 2020; Karagöz ve Şeref, 2019), Türkiye kaynaklı eğitim çalışmalarının uluslararası dergilerdeki durumu (Gülmez, Özteke ve Gümüş; 2020), uluslararası öğrenci hareketliliği (Gümüş, Gök ve Esen, 2020), medya okuryazarlığı (Yeşiltaş ve Yılmaz, 2021), beden eğitimi (Uysal ve Emrah, 2021), sosyal medya (Yeşiltaş ve Şeker, 2021) Türkçede iki dillilik (Avcı ve Kurudayıoğlu, 2022), özel eğitimde hareket tabanlı teknoloji kullanımı (Özkaya ve Şahin, 2022), eğitim politikaları (Kuloğlu, 2022), matematik öğretiminde dijital oyun tabanlı öğrenme (Poçan, 2023) tarih eğitimi (Bozdoğan ve Sönmez, 2023), proje tabanlı öğrenme (Koç, 2023) ve 21. yüzyıl becerileri (Akcan, Doğan ve Ablak, 2023) gibi konular ele alınmıştır.

Sosyal bilgiler eğitiminde bibliyometrik analizlerle yürütülen diğer bilimsel araştırmalarda ise çeşitli konuların incelendiği görülmüştür. İlk olarak Sönmez (2020), sosyal bilgiler eğitimindeki makalelerin bibliyometrik analizini ortaya koymuştur. İncelemesine Web of Science veri tabanından 1975-2020 yılları arasında yayınlanan 228 çalışmayı dâhil etmiştir. Analizi sonucunda en yaygın yayın türünün makale olduğuna, anahtar kelime olarak en çok sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitiminin kullanıldığına, makalelerin en fazla 2016 yılında yayınlandığına, 246 çalışmanın tek yazarlı olduğuna ve sosyal bilgiler eğitimindeki en etkili derginin "Theory and Research in Social Education" olduğunu belirlemiştir. Ayrıca literatürde en üretken yazarın "C.C. Martell" olduğu ancak en çok atıf alan çalışmanın ise Kahne & Spote'a (2008) ait olan "Developing citizens: The impact of civic

learning opportunities on students' commitment to civic participation” olduğu ulaşılan diğer sonuçlar arasındadır. Ulaşılan bu sonuç vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgilerdeki önemini yeniden ortaya koymaktadır.

Başka bir araştırmada Eryılmaz, Bozkurt ve Boyraz (2021), Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminde yapılan çalışmaları incelemek için WoS veri tabanından 252 yayını araştırmasına dahil etmişlerdir. Elde ettikleri veriler sonucunda, yayın sayısında genel anlamda belirli artışlar olsa da 2007, 2013 ve 2020 yıllarında dalgalanmalar oluştuğuna, çalışmaların en çok “Educational Sciences in Theory and Practice” dergisinde yayınlandığına, çalışmalarda genellikle tezlere atıf yapıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Bunların yanı sıra en çok atıf yapılan yazarların “Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri” kitabının yazarları olan Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışan konular değerlendirildiğinde ise en çok kişilerin bilişsel ve duyuşsal niteliklerinin ele alındığı sonucuna ulaşmışlardır. İncelenen yayınların atıf analizlerine bakıldığında ise global atıf ortalamalarının düşük olduğunu ve Türk yazarların makalelerinin uluslararası indekslerde etkilerinin az olduğunu ifade etmişlerdir.

Benzer bir diğer araştırmada ise Palaz (2022), sosyal bilgiler eğitiminde Türk araştırmacılar tarafından uluslararası yayınlanan makaleleri incelemiştir. WoS veri tabanından araştırmasına dahil ettiği 213 makalenin analizi sonucunda, ilk yayının 2005 yılında yayınlandığı ve genel itibariyle yıllar içinde yayın sayısının arttığı ancak 2012-2014 yılları arasında bir düşüş yaşandığını ve en çok yayın yapan derginin "Educational Sciences-Theory & Practice" olduğunu tespit etmiştir. Atıf analizleri sonucunda ise en çok atıf alan derginin "Educational Sciences-Theory & Practice" olduğu, en çok makale yayınlayan ve en çok atıfa sahip olan Kaya Yılmaz’ın en etkili yazar olarak belirlendiği, 213 makale tarafından en çok atıfın Gülbahar ve Güven (2008) tarafından yürütülen “A survey on ICT usage and the perceptions of social studies teachers in Turkey” adlı makaleye yapıldığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Ortak atıf analizinde ise MEB yayınlarının daha çok atıf aldığı ve birçok yayınlı ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Ortak kelime analizi sonucunda ise yayınların sıklıkla “sosyal bilgiler, sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgiler öğretmen adayları, akademik başarı, vatandaşlık eğitimi ve değerler eğitimi” kavramlarını kullandıklarını belirlemiştir.

Bahsedilen bu üç çalışma bibliyometrik analizler ile sosyal bilgiler eğitimine yönelik geniş bir çerçeve sunmaktadır. Bu çalışmaların haricinde sosyal bilgiler eğitiminde daha spesifik konuları ele alan araştırmalar da bulunmaktadır. Yeşiltaş ve Cantürk (2022), WoS veri tabanında sosyal bilgiler eğitimi kapsamında oyun kullanımını ele alan 83 araştırmayı

incelemişlerdir. Yayınların 1971-2021 yılları arasında bir dağılım gösterdiği ve yıllar içerisinde sosyal bilgilerde oyun kullanımının bir artış gösterdiğini tespit etmişlerdir. Araştırmaların çoğunluğunun makale, yayın dilinin en fazla İngilizce ve ülke dağılımında ise en fazla ABD olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmalar arasında en fazla atfı A.J. Faria, David Hutchinson, William J. Wellington, Steven Gold tarafından yürütülen ve 2009 yılında yayınlanan “Developments in Business Gaming: A Review of the Past 40 Years” çalışması almıştır.

Son olarak Yeşiltaş ve Akcan (2022), sosyal bilgiler kapsamında proje tabanlı öğrenme konularını ele alan araştırmaları incelemişlerdir. WoS veri tabanından 18 araştırmayı veri setine dahil etmiştir. Analizleri sonucunda çalışmaların yayın sayısında 2017’den sonra bir artışın meydana geldiği, yayınların en çok İngilizce ve İspanyolca dillerinde yapıldığı, yayın türü olarak en fazla makalenin yaygın olduğu, yayınların en çok “American Educational Research Journal” dergisinde yayınlandığı ve en aktif ülkenin ABD olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Yayınların atıf sayısı değerlendirmiş ve 2014 yılından sonra atıf sayılarının arttığı ve proje tabanlı öğrenimin literatürde görünürlük kazandığını ifade etmişlerdir. Ayrıca yayınlarda en sık proje tabanlı öğrenme, sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitimi, program geliştirme ve başarı anahtar kelimelerinin kullanıldığını ortaya koymuşlardır.

Ulusal literatür incelendiğinde bibliyometrik analiz aracılığıyla vatandaşlık ya da vatandaşlık eğitime yönelik yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan ikisi vatandaşlık eğitime yönelik genel bir analiz sunarken diğer araştırmaların vatandaşlık eğitimini spesifik bir konuyla ele almıştır. İlk olarak Bozkurt, Eryılmaz ve Boyraz (2021), WoS veri tabanından vatandaşlık eğitimiyle ilgili olan 4029 makale ve bildiriye analizine dahil etmiştir. Analizleri sonucunda yayın sayısında genel anlamda bir artış olduğunu ve en çok yayının 2018 yılına ait olduğunu, makalelerin en çok “Theory and Research in Social Education” dergisinde yayınlandığı ve en üretken yazarın “Kennedy” olduğuna ulaşmışlardır. Ayrıca incelenen yayınlardan en çok atıf alan çalışmanın “Zimmerman, B.J., Bandura, A. & Martinez-Pons, M.” ait olan ve 1992 yılında yayınlanan “Self-Motivation for Academic Attainment: The Role of Self-Efficacy Beliefs and Personal Goal Setting” olduğu, en çok yapılan araştırmanın ise “Westheimer, J. & Kahne, J.” ye ait olan ve 2004 yılında yayınlanan “What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy” olduğunu tespit etmişlerdir. Bunların yanı sıra makalelerde kullanılan terimlerin eş oluşum haritalarını ortaya koyarak vatandaşlık eğitiminin çoğunluğu ifade eden kimlik, demokrasi ve küreselleşme gibi

kavramlarla ilişkili olduğunu, yurttaşlık eğitiminin de toplumsal ve siyasal katılımı ilişkilendiğini, sosyal bilgiler teriminin ise eğitimle ve disiplinlerarası terimlerle ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Benzer bir diğer araştırmada Karaca ve Akbaba (2021), Web of Science Core Collection veri tabanında 1980-2020 yılları arasında eğitim alanında yayımlanmış vatandaşlık/yurttaşlık eğitimi konulu 1291 makaleyi bibliyometrik analiz aracılığıyla incelemişlerdir. Analizleri sonucunda makalelerin en çok 2015-2020 yılları arasında yayınlandığı, en fazla yayına sahip olan dergilerin “Journal of Curriculum Studies” ve “Theory and Research in Social Education”, en çok yayına sahip olan yazarların ise “Ian Davies” ve “Kerry John Kennedy” olduklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca en fazla atıfa ve h-indeksine sahip olan yazar da “Ian Davies”dir. En çok atıf yapılan kaynak ise “Joel Westheimer” ve “Joseph Kahne” nin ele aldığı “What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy” adlı makaledir. Ayrıca kelime ve güncel konular analizinde en sık kullanılan kelimelerin çoğunlukla siyasal kavramlar ile ilişkilendiği, en güncel konuların ise 2020 yılında cinsiyet ve politik katılım konularıyla ilişkili olduğu ulaştıkları diğer sonuçlar arasındadır.

Bu çalışmalardan farklı olarak Palaz (2021), eğitim alanında küresel vatandaşlığı ele alan ve WoS veri tabanında taranan 580 makaleyi incelemiştir. Analizleri sonucunda bu konuya yönelik ilk yayının 1983 yılında yayınlandığı ancak yayın sayısında 2008 yılından itibaren yoğun bir artış olduğu, en çok yayın yapan derginin “Globalization Societies and Education” olduğu ancak literatürde en etkili olan derginin ise “Journal of Studies in International Education” dergisi olduğunu tespit etmiştir. Küresel vatandaşlık konusunda en çok yayına sahip olan yazar “Torres, Carlos Alberto”dır ancak “Yemini, Miri” en çok atıf alan araştırmacıdır. Yazarın ulaştığı bu sonuç, çok sayıda yayına sahip olmaktan ziyade nitelikli yayınlara sahip olmanın literatürde görünürlüğü artırdığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu sonuçların yanı sıra yazar son yıllarda “eleştirel küresel vatandaşlık eğitimi”, “mülteciler”, “dönüştürücü eğitim”, “sosyal bilgiler eğitimi” gibi kavramların güncel olarak araştırmalarda ele alındığını ifade etmiştir.

Palaz, Kılcan ve Çepni (2022), WoS veri tabanında bulunan eğitimde dijital vatandaşlık ile ilgili yapılmış olan 96 araştırmayı incelemişlerdir. İncelemeleri sonucunda dijital vatandaşlıkla ilgili ilk çalışmanın 2010 yılında yayınlandığı ve yıllar içerisinde yayın sayısında artışın meydana geldiğini ve yayınların en çok makale türünde olduğu tespit etmişlerdir. Atıf analizinde ise en çok atıf alan yayının Choi tarafından ele alınan ve 2016 yılında yayınlanan "A

concept analysis of digital citizenship for democratic citizenship education in the internet age" adlı çalışma, en üretken yazarın "Choi, Moonsun", en çok yayın yapan derginin ise "Educational Technology & Society" olduğu ulaşılan diğer sonuçlardır. Yayınlarda en çok kullanılan anahtar kelimeler ise "dijital vatandaşlık", "dijital okuryazarlık", "dijital yeterlilik" kavramlarıdır.

Benzer bir diğer araştırmada Yeşiltaş ve Gez-Çinpolat (2022), eğitim alanında dijital vatandaşlığa yönelik yapılan çalışmaları incelemişlerdir. WoS veri tabanında taranan 188 yayının analizi sonucunda 2014 yılından itibaren yayın sayılarında önemli bir artış olduğunu, yayın türü olarak en fazla makalelerin yer aldığı ve yayın dili olarak en çok İngilizce'nin tercih edildiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca araştırmaların en çok "Educational Technology Society" dergisinde yayınlandığı ve araştırmalarda en sık dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlık, dijital yeterlilik anahtar kavramlarının kullanıldığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Ulusal literatüre bakıldığında genel anlamda birkaç önemli nokta göze çarpmaktadır. Sistematik literatür incelemesinin ve bibliyometrik analizlerin eğitim alanında kullanımının 2020 yılı itibarıyla arttığı görülmektedir. Bunun sebebi dünya genelinde yaşanan büyük salgın Covid-19 olabilir. Salgın sebebiyle eğitime uzaktan devam edilmesi uygulama araştırmalarının yürütülmesine olanak sağlamamıştır. Bu durumda araştırmacıların literatürde var olan çalışmaları değerlendirme yolunda ilerlemelerine sebebiyet verdiği söylenebilir. Bir diğer önemli husus ise eğitim alanında bu yöntemler ile yapılan çalışmalarda sosyal bilgiler kapsamında vatandaşlık eğitimi çok çalışmaları sınırlı kalmıştır. Sosyal bilgiler ya da vatandaşlık eğitimine yönelik ayrı ayrı yapılan inceleme çalışmalarında daha çok ulusal tezlerin incelendiği ya da WoS ve ULAKBİM veri tabanların yayınların değerlendirildiği görülmüştür. Literatürdeki bu boşluktan hareket yapılan bu araştırma diğer çalışmalardan farklı olarak WoS ve TR Dizin veri tabanlarının yanında Scopus veri tabanındaki araştırmaları da inceleyerek literatüre katkı sağlamayı hedeflemiştir. Ulusal literatürün yanı sıra yapılan bu araştırmanın literatürdeki konumunu görmek ve araştırma için arka plan sağlamak adına uluslararası literatür de incelenmiştir.

2.4.1. Uluslararası Literatür

Uluslararası literatürde ilk olarak ProQuest veri tabanında bulunan tezler değerlendirilmiştir ve sistematik literatür incelemesi yöntemiyle yapılan çok az sayıda tez ile karşılaşmıştır. Yapılan tezlerde konu olarak erken çocukluk sınıflarında öykü anlatımı yaklaşımının etkileri (Du, 2021) ve hizmet öncesi eğitimde sanatta deneyimsel öğrenmenin

yaratıcı düşünmeye etkisi (lee Esola, 2022) ele alınmıştır. Bunların yanı sıra araştırma projesi olarak yürütülmüş çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda ise ebeveyn eğitimi etkililiği (Wilson & Roden, 2011) ve otizm spektrum bozukluğu olan bireylere lise sonrası eğitime geçişte yapılan müdahaleler (Carlson & Goettsch, 2011) konu olmuştur. İncelenen bu araştırmalar arasında sosyal bilgiler eğitimine yönelik herhangi bir çalışma ile karşılaşılmemiştir.

Vatandaşlık eğitimine yönelik ise bir çalışma bulunmaktadır. Yazdizadeh (2021), tez çalışmasında sistematik literatür taraması yöntemiyle 91 araştırmayı vatandaşlık ve vatandaşlık eğitiminin kavramsallaştırılmasına yönelik incelemiştir. Elde ettiği sonuçlarda vatandaşlık kavramının yasal statü, haklar, kimlik ve katılım boyutlarıyla ilişki düzeyinin yüksek olduğunu ve bu boyutlardaki herhangi bir eksikliğin vatandaşlık kavramında da eksik yaklaşımlara sebep olacağını belirtmiştir. Aynı zamanda göç çağındaki vatandaşlık eğitimi özellikleri ve koşulları açısından “dönüştürücü vatandaşlık”, “çok kültürlü vatandaşlık” ve “kamu pedagojisi”nin önemli içeriklere sahip olduğunu ifade etmektedir.

ProQuest veri tabanında eğitim alanında bibliyometrik analiz yöntemiyle yapılmış tezler değerlendirilmiş ve yine sınırlı sayıda araştırma ile karşılaşmıştır. Yapılan araştırmalarda uzaktan eğitim (Shimp, 2008), küresel izleme raporları (Read, 2017), topluluk önünde konuşmaya giriş ders kitapları (Soller, 2018) ve eğitim politikası oluşturmada bilgi kullanımı (Baek, 2020) konuları ele alınmıştır. İncelenen bu çalışmalar arasında sosyal bilgiler eğitimine ya da vatandaşlık eğitimine yönelik herhangi bir tez çalışmasıyla karşılaşılmemiştir.

Uluslararası literatürde bulunan diğer bilimsel araştırmalar incelendiğinde ise eğitim alanında çok sayıda sistematik literatür incelemesi ve bibliyometrik analiz yöntemiyle yapılan araştırmalar olduğu görülmüştür. Sistematik literatür inceleme yöntemi ile eğitim alanında yapılan çalışmalarda, disiplinlerarası yüksek öğretimde öğretme ve öğrenme (Spelt, Biemans, Tobi, Luning & Mulder, 2009), yaratıcı öğrenme ortamları (Davies, Jindal-Snape, Collier, Digby, Hay & Howe, 2013), artırılmış gerçeklik (Bacca-Acosta & Baldiris-Navvaro, Febregat-Gesa & Graf, 2014), sosyal adalet ve öğretmen eğitimi (Mills & Ballantyne, 2016), oyun ve simülasyonların yüksek öğretimdeki etkisi (Vlachopoulos & Makri, 2017), sanal gerçeklik (Kavanagh, Luxton-Reilly, Wuensche & Plimmer, 2017), kapsayıcı eğitim (Amor vd, 2018), hizmet ederek öğrenme (Salam, Awang-Iskandar, Ibrahim & Farooq, 2019), STEM eğitimi (Li, Wang, Xiao & Froyd, 2020) fen eğitiminde oyunlaştırma (Kalogiannakis, Papadakis, Zourmpakis (2021), sürdürülebilir kalkınma için çevre eğitimi (Acosta-Castellanos &

Queriruga-Dios, 2022), dijital okuryazarlık (Audrin & Audrin, 2022), sanal gerçeklik (Rojas-Sánchez, Palos-Sánchez & Folgado-Fernández, 2023), erken çocukluk döneminde sayısal düşünme (Su & Yang, 2023) ve K-12 eğitiminde çevrimiçi öğrenme (Johnson, Walton, Strickler & Elliott, 2023) gibi birçok konu ele alınmıştır. Eğitim alanında bibliyometrik analiz aracılığıyla yapılan araştırmalarda ise eğitim yönetimi ve liderliği (Castillo & Hallinger, 2018; Gümüş, Bellibaş, Gümüş, E. Hallinger, 2020; Hallinger, 2013; Hallinger, Gümüş ve Bellibaş, 2020; Arar, Örucü ve Gümüş, 2022), öğrenim güçlüğü (Gischel, 2008), temel eğitim (Bravo-Delgado, Ramírez-Ramírez ve Escobar-Pérez, 2020), sosyal tutum eğitimi (Wijaya, Arismunandar & Gani, 2020) konuları üzerine yapıldığı görülmüştür.

Sosyal bilgiler eğitimi kapsamında yapılan sistematik literatür araştırmaları incelendiğinde ise sınırlı sayıda araştırma yapıldığı görülmüştür. Chong ve Xie (2011) Web 2.0 uygulamalarının, sosyal bilgilerde teorik kullanımlarını sistematik literatür taraması ile ortaya koymuşlardır. Bunun için ulaştıkları 141 çalışmaya seçim kriterleri uygulamış ve kalan 54 makale içerisinde sadece 34'ünde teoriden bahsedildiği ancak bu çalışmalardan 5'inde rehberlik edebilecek bir teorinin kullanıldığını tespit etmişlerdir. Çalışma sonunda teori odakları çalışmaların geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Bir başka sistematik incelemede Diacopoulos ve Crompton (2020), sosyal bilgiler eğitiminde, tarih, coğrafya, hükümet, ekonomi ve psikoloji alanlarında mobil öğrenmenin doğası ve kapsamı hakkında gelişen bir anlayışı ortaya koymak için 32 makaleyi incelemişlerdir. Çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlar doğrultusunda mobil öğrenmenin sosyal bilgilerde olumlu bir eğilime sahip olduğunu belirtmişlerdir. Curtis & Green (2021), EBSCOhost veri tabanından araştırmasına dahil ettiği 17 makale ile sosyal bilgiler derslerinde öğrenme güçlüğü çeken öğrencilere yönelik yapılan uygulamaları incelemişlerdir. İncelemeleri sonucunda doğru uygulamaların öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin başarısını arttırabileceği fakat öğretmenlerin bu öğrencilere etkili bir şekilde yardım etmekte zorluk çektikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bir başka araştırmada Busey, Duncan & Dowie-Chin (2023), sosyal bilgiler eğitiminde eleştirel ırk teorisini 2004-2019 yılları arasında ele alan araştırmaları incelemişlerdir. Education Source (EbscoHost), ERIC ve Google Scholar veri tabanlarını incelemiş ve 59 araştırmayı çalışmalarına dahil etmişlerdir. Analizleri sonucunda ise eğitim araştırmalarında eleştirel ırk teorisinin konu olarak yaygın bir şekilde ele alınmasına rağmen sosyal bilgilerde bunun sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Son olarak Dere ve Ateş (2023), 1996-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık becerilerine yönelik yapılan 114 makaleyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarında bu konuya yönelik çalışmalarda 2006 yılından sonra bir artış yaşandığını ve

çalışmaların en çok birtakım uygulamaların okuryazarlık becerisi geliştirmedeki etkililiğini ortaya koyma amacıyla yapıldığını ortaya koymuşlardır.

Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan sistematik literatür taramalarında dijital vatandaşlık, küresel vatandaşlık ve çevresel vatandaşlık gibi konular ele alınmıştır. Richardson, Martin, ve Sauers, N. (2021), 2004-2019 yılları arasında dijital vatandaşlığa yönelik yayınlanmış 78 ampirik makaleyi analiz etmişlerdir. İnceleme sonucunda konuya ilginin arttığını ancak k-12 eğitimcilerini merkeze alan ya da deneysel olan veya dijital vatandaşlığı ölçmeye yönelik yapılan araştırmaların eksikliğine dikkat çekmişlerdir. Tadlaoui-Brahmi, Kostanca ve Alvarez (2022) son 15 yıl içerisinde ilköğretimde dijital vatandaşlık eğitimi uygulamalarına yer veren 14 çalışmayı incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarında dijital vatandaşlık uygulamalarına öğrencilerin aktif olarak dahil edilmediklerini ve küçük yaştaki öğrencilerin il olarak dijital okuryazarlık becerilerini öğrenirken ileri yaştaki öğrencilerin dijital projelere dahil olduklarını ifade etmişlerdir. Shi, Chan ve Lin (2023), 2010-2020 yılları arasında dijital vatandaşlığa yönelik yayınlanan 51 ampirik araştırmanın analizini sunmuşlardır. Analizleri sonucunda araştırmaların dijital vatandaşlık konusunu uygulaması ve eğitimi, dijital vatandaşlığı etkileyen faktörler ve politika çalışmaları ya da dijital vatandaşlığı ölçmeye yönelik ölçme araçlarının geliştirilmesine yönelik yapıldığını tespit etmişlerdir. Ölçme araçları kullanılan çalışmalarda bireylerin demografik, internet kullanımı, psikolojik ve sosyal faktörlerinin dijital vatandaşlığı yordadığına dair bulgulara ulaşmışlardır.

Küresel vatandaşlıkla ilgili olarak, Ahmed ve Mohammed (2022), eğitim programlarının hesap verilebilirliğini güçlendirmek adına K-12 küresel vatandaşlık eğitimi programını inceleyen araştırmaları değerlendirmişlerdir. 2000-2019 yılları arasında yayınlanmış 22 araştırmayı incelemeye dahil etmişlerdir. Analizleri sonucunda küresel vatandaşlık eğitimi programlarının öğrencileri küresel dünyadaki yaşama hazırlama noktasında etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca yazarlar incelemiş oldukları araştırmalarda bazı eksikliklere dikkat çekmişlerdir. Araştırmaların sonuçlarında güvenilirliğe yönelik önemli eksikliklerin olduğunu ve katılımcıların demografik bilgilerinin göz ardı edildiğini ifade etmişlerdir. Küresel vatandaşlık eğitimi programlarının etkisini incelemek için daha boylamsal çalışmalara ve öğretmenlere yönelik yapılacak olan uygulamaların artmasına yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Bir başka çalışmada, Massaro (2022), 57 araştırmayı dahil ettiği çalışmada yüksek öğretimde küresel vatandaşlığın gelişimini incelemiştir. Araştırması sonucunda deneysel çalışmaların öğrencilerde küresel vatandaşlığı nasıl geliştirmeyi hedeflediklerini

anlamak için yürütüldüğünü tespit etmiştir. Ayrıca küresel vatandaşlığın gelişimine yönelik olumlu sonuçlar elde edilirken, yabancı dil eğitimi eksikliğinden ve Covid salgının etkilerinden bahsedilmiştir. Son olarak yazar gelecekte daha fazla araştırmaların ortaya konmasına yönelik önerilerde bulunmuştur.

Çevresel vatandaşlıkla ilgili, Georgiou, Hadjichambis ve Paraskeva-Hadjichambi (2021), öğretmenlerin çevre vatandaşlığına ilişkin algılarını incelemek üzere 1995-2020 yılları arasındaki deneysel 16 araştırmayı değerlendirmişlerdir. Analizleri sonucunda ise öğretmenlerin çevresel vatandaşlık algılarının azalmış olduğunu, algılarının öğretim uygulamalarından etkilendiğini, çok boyutlu olduğunu, eğitimlerine kültürlerine ve kimliklerine göre değiştiğini, mesleki gelişimleri sırasında ise geliştirebilir olduğunu ifade etmişlerdir.

Diğer bir çalışmada Myoung ve Liou (2022), vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi araştırmalarının eğilimlerini belirlemek için uluslararası araştırmaları incelemişlerdir. 135 makalenin incelendiği araştırmada yazarlar, ülkelerin araştırma konularına yönelik ilgilerinin kültürel geçmişleriyle ilişkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Makaleleri en çok eğitim araştırmalarında yürütüldüğünü ve sosyal bilimler disiplinlerinde yer aldığını belirlemişlerdir. Ayrıca çoğu araştırmanın okul bağlamında ele alınarak ergenlerin algılarına yönelik yapıldığını tespit etmişler ve müdür ya da öğretmenlerin algılarının belirlendiği çalışmalara odaklanılması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan bibliyometrik analiz araştırmaları incelendiğinde ise yine sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Pedraja-Rejas, Rodríguez-Ponce, Laroze ve Muñoz-Fritis (2023), WoS veri tabanında küresel vatandaşlık eğitimiyle ilgili literatürü incelemişlerdir. Analizleri sonucunda 2016 yılından itibaren yayın sayısında önemli bir artış olduğunu belirlemişlerdir. Uluslararası yazar iş birlikteliklerini etkileyen faktörlere bakıldığında coğrafi yakınlık ya da ortak dil gibi unsurların etkili olmadığını tespit etmişlerdir. Ayrıca deneysel makalelerde eğitimin uluslararasılaşmasının küresel vatandaşlık eğitimi kavramıyla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bir başka araştırma da Fernández-Prados, Lozano-Díaz ve Cuenca-Piqueras (2020), WoS veri tabanında dijital vatandaşlık literatürünün durumunu ortaya koymuşlardır. Yazarlar ulaştıkları sonuçlara yönelik son üç yılda bilimsel disiplin olarak eğitimin önemli derecede görünürlük kazandığını ifade etmişlerdir. Araştırmaların gençlere ve gençlerin dijital katılımına daha çok odaklandığı, sosyal medya,

eğitim ve gözetim anahtar kavramlarının ise sıklıkla kullanıldığı ulaştıkları diğer sonuçlar arasında yer almaktadır.

Uluslararası literatür genel olarak bakıldığında eğitim araştırmalarında sistematik inceleme ve bibliyometrik analiz yöntemlerinin özellikle son yıllarda önem kazandığı görülmektedir. Ancak sosyal bilgiler ya da vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan çalışmaların sınırlılığı göze çarpmaktadır. Sistematik incelemeyle yapılan çalışmaların ulusal literatürün aksine deneysel çalışmalara daha çok odaklandığı ve eğitim uygulamalarının etkililiğini ortaya koymak adına yürütüldüğü görülmektedir. Özellikle vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan çalışmalarda daha spesifik konular ele alınmakta ve bu konular küresel vatandaşlık ile dijital vatandaşlık kavramlarına odaklanmaktadır. Küreselleşmenin ve teknolojik ilerlemenin günümüze olan etkisi düşünüldüğünde bu durum çok şaşırtıcı değildir. Ancak gerek ulusal literatür gerek uluslararası literatürde asıl amacı vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler eğitiminde yapılan çalışmaların niteliğini ortaya koyacak sistematik bir incelemenin yapılmamış olması oldukça dikkat çekicidir. Literatürdeki bu boşluktan hareketle yapılan bu araştırma ile sosyal bilgiler bağlamında ele alınan vatandaşlık eğitimi çalışmalarının niteliğinin belirlenmesi ve literatürdeki mevcut tablonun sunulması hedeflenmiştir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeline, inceleme protokolüne, incelemeye yönelik dâhil etme-hariç tutma kriterlerine, veri kaynaklarına, veri toplama aracına, verilerin toplanma sürecine ve verilerin analiz yöntemlerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada sosyal bilgiler eğitimi bağlamında ele alınan vatandaşlık eğitimi çalışmalarının incelenmesi için “sistemik literatür incelemesi” yöntemi kullanılmıştır. Literatürdeki genel durumu niceliksel olarak betimlemek, ele alınan ana konular hakkında bir özet sunmak ve eksiklikleri ortaya çıkarmak için bu model tercih edilmiştir. Sistemik literatür incelemesi, bir konuya ilişkin ilgili literatürdeki çalışmaların; bir prosedüre uyarak, önceden belirlenmiş kriterler çerçevesinde güvenilir sonuçlar elde etmek için sistemik bir şekilde incelenmesidir. Yapılan bu incelemelerde önemli olan incelemenin tekrar edilebilir ve güncellenebilir olmasını sağlamak adına açık ve şeffaf yöntemler kullanılmasıdır (EPPI-Centre, 2023). Bu doğrultuda sistemik inceleme yapılırken izlenmesi gereken adımlar birçok araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Bu adımlardan yola çıkarak etkili bir sistemik inceleme yürütmek için sekiz adım takip edilmiştir (Gough, vd., 2012; Hallinger, 2013; Newman ve Gough, 2020). Sürece ilişkin bilgiler Şekil 3.1’ de verilmiştir.

Şekil 3. 1. Sistemik literatür araştırmasında takip edilen adımlar

3.2. Sistematik İnceleme Protokolü ve İnceleme Kriterleri

Sistemik literatür incelemesini geleneksel literatür taramalarından ayıran en önemli özelliği metodolojik, kapsamlı, tiziz ve açık bir tarama yöntemini temel ilke edinmesidir. Bu doğrultuda ilk olarak sistemik inceleme yönteminin nasıl yürütüleceğine dair bir protokol oluşturulması gerekmektedir (Boell ve Cecez-Kecmanovic, 2015; EPPI-Center, 2023; Nightingale, 2009; Khan, Bangash ve Khan, 2017). İyi tanımlanmamış eksik bir yöntem ile yürütülen sistemik literatür incelemesi olası birçok sorunu meydana getirebilmektedir. Bu gerekçeyle sistemik literatür incelemesinde kullanılan yöntemler açıkça ifade edilerek çalışmanın tekrarlanması durumunda aynı sonuçların ortaya çıkmasına olanak sağlamalıdır (Kitchenham, Brereton, Li, Budgen ve Burn, 2011). Sistemik literatür incelemesinin bu özelliği göz önünde bulundurularak International Database of Education Systematic Reviews (IDESR) tarafından hazırlanan “Protocol Registration Form” (IDESR, 2023) örnek alınmış ve “Sosyal Bilgilerde Vatandaşlık Eğitimi Üzerine Sistemik Bir Literatür İncelemesi Protokolü” hazırlanmıştır. Hazırlanan protokol EK 1’de sunulmuştur. Protokol, araştırmada takip edilen tüm adımları içeren özet bilgileri içermektedir. Araştırma sorularının ve kavramsal çerçevenin tasarısına yönelik bilgiler protokol içerisinde verilmiştir. Üçüncü aşamada, araştırma konusuna yönelik yapılan çalışmaların belirli kriterler çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamalar sistemik incelemeleri şeffaf hale getirerek çalışmalar arasında tutarlılık sağlamayı amaçlar (Newman ve Gough, 2020). Bunun için çalışmaların seçiminde dikkat edilecek dâhil etme ve hariç tutma kriterleri belirlenmiştir. Belirlenen kriterler Tablo 3.1.’de gerekçeleriyle birlikte sunulmuştur.

Tablo 3. 1. Dahil etme ve hariç tutma kriterleri

Dahil Etme Kriterleri	Hariç Tutma Kriterleri	Gerekçeler
Üniversitenin açık erişim sağladığı “Web of Science (WOS), Scopus, TR DİZİN” veri tabanları sistemik literatür incelemesi, Scopus veri tabanı ise bibliyometrik analiz için dahil edilmiştir.	Bibliyometrik analiz için “Web of Science (WOS), TR DİZİN” hariç tutulmuştur.	Sistemik literatür incelemesine bütün veri tabanları dahil edilmiştir. Ancak bibliyometrik analiz programları yalnızca bir veri tabanındaki veriler ile çalışmaktadır (van Eck & Waltman, 2022).
Üniversite açık erişimi bulunan veri tabanlarında tam bibliyografiye sahip tam metin belgeler dahil edilmiştir.	Üniversite açık erişimi bulunmayan veri tabanlarında tam bibliyografi ve tam metni olmayan belgeler hariç tutulmuştur.	Veri tabanlarından tam bibliyografiye sahip olmayan kaynakların veri setine dahil edilmesi eksik bilgilere yol açmaktadır. Tam metne sahip olmayan belgelerin sistemik ve bibliyometrik analize tabi tutulması mümkün değildir.

Tablo 3.1. Dahil etme ve hariç tutma kriterleri

Dahil Etme Kriterleri	Hariç Tutma Kriterleri	Gerekçeler
2000-2022 yılları arasında yayınlanan makaleler dahil edilmiştir.	2000 yılı öncesi ve 2022 yılı sonrası yayınlanan makaleler hariç tutulmuştur.	Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin 21. yüzyıldaki eğilimini ortaya koymak hedeflenmiştir. Ayrıca Scopus veri tabanındaki ağırlıklı olarak 2000’li yıllardan önce eklenen belgeler özet ve anahtar kelimeler içermemektedir.
İngilizce ve Türkçe dillerinde yayınlanmış belgeler dahil edilmiştir.	İngilizce ve Türkçe dillerinde yayınlanmamış belgeler hariç tutulmuştur.	Araştırmacının yalnızca İngilizce ve Türkçe dillerinde yetkin olması, diğer dillerin çevirilerinde sorun yaşanabilecek olması gerekçesiyle belirlenmiştir.
Hakemli makaleler dahil edilmiştir.	Kitap, bildiri, tez ve rapor belgeleri hariç tutulmuştur.	Birden fazla belge türünün incelenmesi daha uzun bir süreç gerektirmektedir. Ayrıca sistematik incelemeler parça parça ve az veriler ile daha doğru sonuçlar ortaya koymaktadır.
Herhangi bir araştırma modelinde yapılmış olması belirlenmiştir.	Araştırma modelinde herhangi bir hariç tutma kriteri belirlenmemiştir.	Konuyla ilgili tüm çalışmalara ulaşmak amaçlanmıştır.
-Amacında “sosyal bilgiler”, “vatandaşlık”, “vatandaşlık eğitimi”, “yurttaşlık”, “yurttaşlık bilgisi/ eğitimi” kavramlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkiye yer veren araştırmalar, -Veri kaynaklarında sosyal bilgiler öğretim programları, sosyal bilgiler ders kitabı, müfredat standartları vb. belgelere yer veren araştırmalar, -Çalışma grubunda sosyal bilgiler öğretmenlerine ya da öğretmen adaylarına yer veren çalışmalar, -Ortaokullarda sosyal bilgiler dersi ya da üniversitelerde sosyal bilgiler eğitimi kapsamında yapılan çalışmalar dahil edilmiştir.	Soldaki dahil etme kriterlerine uymayan, kapsam dışı çalışmalar, örneklem dışında bırakılmıştır.	Bu inceleme, sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimi bağlamında ele alınan çalışmaların konu eğilimlerini ortaya çıkararak literatürün genel görünümünü sunmayı hedeflediği için yalnızca sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi çalışmaları dahil edilmiştir.

* Tablo 3.1. Dahil etme ve hariç tutma kriterleri devamı

Tablo 3.1’ de görüldüğü gibi araştırmanın dahil etme ve hariç tutma kriterlerine detaylı olarak yer verilmiştir. Bu kriterlerin belirlenmesinin ardından veri kaynaklarının belirlenmesi için arama stratejisinin geliştirilmesi gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Kaynaklarının Belirlenmesi (Tarama Stratejisi)

Sistemik literatür incelemesi, tarama stratejileri geliştirmede önemli bir nokta olan veri tabanı taramalarına odaklanmaktadır. Özellikle çoklu bibliyografik veri tabanlarındaki indeksler önemli kaynaklardır (Boell ve Cecez-Kecmanovic, 2015; Newman ve Gough, 2020). Sistemik literatür incelemesinin tarama stratejisi geliştirme özelliği göz önünde bulundurularak incelemenin dördüncü adımında tarama yapılacak platformlar belirlenmiştir. Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimi konulu makaleleri belirlemek için üniversitenin erişim sağladığı üç veri tabanı belirlenmiştir. Veri tabanları, protokolde sunulduğu gibi belirlenen tarama stratejisi kriterleri doğrultusunda sınırlandırılmıştır. Veri tabanları olan Web of Science, Scopus ve TR DİZİN’de taramalar gerçekleştirilmiştir. Tarama kavramları ve ulaşılan veriler, aşağıdaki Tablo 3.2.’de her veri tabanı için ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 3.2. Tarama stratejisi kriterleri

Kriter	Detaylar
Veri Tabanı	Scopus, Web of Science, TRDizin
Başlık, özet ya da anahtar kelimedeki kullanılan tarama kavramları	“Sosyal bilgiler”, “vatandaşlık eğitimi”, “vatandaşlık”, “yurttaşlık” ya da “social studies”, “citizenship”, “civics”
Dil	İngilizce, Türkçe
Kaynak Tipi	Dergi
Doküman Tipi	Makale
Erişim Durumu	Açık Erişim
Yayınlanma Durumu	Tamamlanmış
Yıl	2000-2022

Tablo 3.2’de sunulan tarama stratejisi kriterleri doğrultusunda sınırlandırma yapılmış ve belirlenen kriterler ile tarama stratejisi oluşturulmuştur. Ayrıca bu kriterlerle sınırlandırılan ve tarama yapılan veri tabanlarına ilişkin bilgiler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

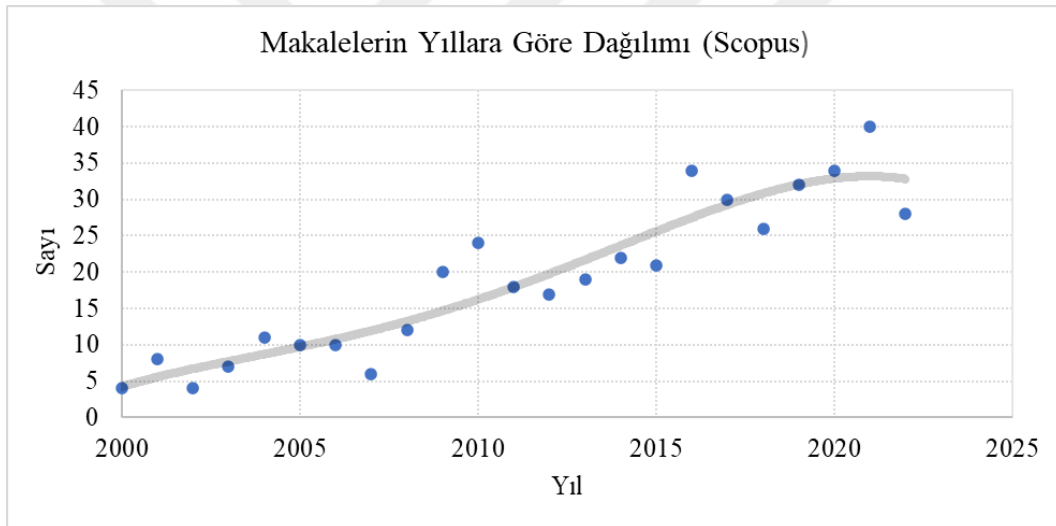
3.3. 1. Scopus veri tabanı

Scopus; bilim, teknoloji, tıp, sosyal bilimler, sanat ve beşeri bilimler gibi birçok alanda araştırma çıktılarına sahip, abonelik gerektiren bir veri tabanıdır. Scopus, aynı zamanda araştırmayı izlemek, analiz etmek ve görselleştirmek için farklı araçlar içermektedir (Ranjbar-Sahraei ve Negenborn, 2017; Karagöz ve Şeref, 2020). Çeşitli niteliklere sahip bu veri tabanında üniversitenin sağlamış olduğu erişim imkânıyla 13 Ocak-14 Ocak 2023 tarihleri arasında çevrim içi tarama yapılmıştır. Tablo 3.3’te başlık, özet ve anahtar kelime taramasının ardından ulaşılan ilk sonuçlara ve tarama stratejisinde belirlenen kriterler doğrultusunda yapılan sınırlamayla elde edilen son sonuçlara yer verilmektedir.

Tablo 3. 3. Scopus tarama kelimeleri ve sonuçlar

Tarama terimi	İlk sonuç	Son sonuç
(TITLE-ABS-KEY ("social studies") AND TITLE-ABS-KEY ("citizenship"))	566	412
(TITLE-ABS-KEY ("social studies") AND TITLE-ABS-KEY ("civics"))	167	114
Toplam: 526		

Tablo 3.3 incelendiğinde Scopus veri tabanında başlık, özet ve anahtar kelime taraması sonucunda vatandaşlık eğitimi konulu 526 dokümana ulaşıldığı görülmektedir. Ancak bu tarama sonuçları birleştirildiğinde bazı çalışmaların her iki tarama sonucunda da bulunduğu belirlenmiştir. Tarama sonuçlarında ortak olan 89 çalışma örtüşen çalışma olarak belirlenerek veri setinden çıkarılmıştır. Veri setinden çıkarılan çalışmaların ardından kalan 437 çalışma bir sonraki adım için kaydedilerek arşivlenmiştir. Kaydedilen çalışmaların yıllara göre dağılımı Şekil 3.2.'de sunulmuştur.

Şekil 3. 2. Scopus veri tabanında belirlenen çalışmaların yıllara göre dağılımı

Şekil 3.3.1.'de görüldüğü gibi Scopus veri tabanında örtüşen çalışmalarının belirlenmesinin ardından kaydedilen çalışmaların yıllara göre dağılımında en fazla çalışma 2021, en az çalışma 2000 yılında bulunmaktadır.

3.3. 2. Web Of Science (WOS) veri tabanı

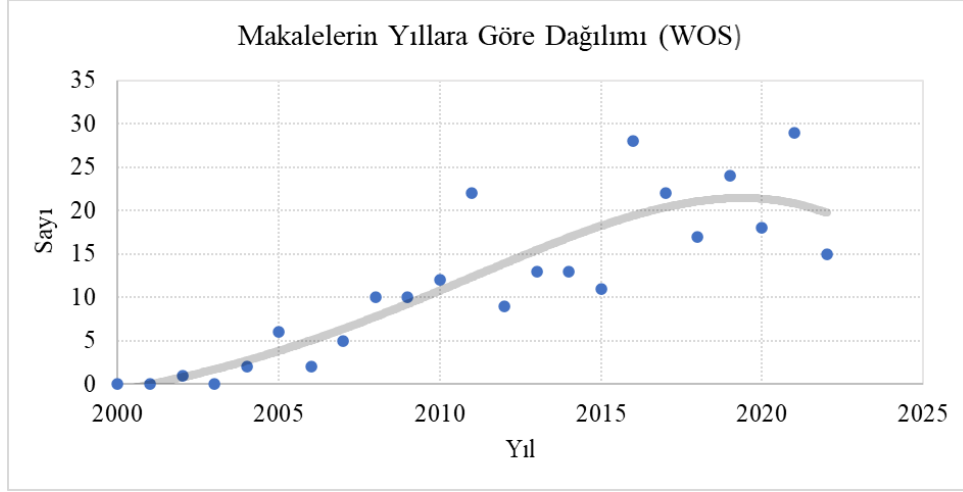
Web of Science (WOS) Core Collection alıntı referansı 1900'lü yılları kapsayan yayınlar, hakemli dergi, kitap, konferans, açık erişim kayıtları ve 254 farklı konu kategorisine sahip bilimsel yayınlar için önemli bir alıntı indeksidir (Birkle, Pendlebury, Schnell ve Adams, 2020; Clarivate, 2023). Bu araştırma için Web Of Science veri tabanında 15-16 Ocak 2023 tarihleri arasında çevrim içi tarama yapılmıştır. Taramada başlık, özet ve anahtar kelimelerle birlikte ulaşılan ilk sonuçlara ve tarama stratejisi doğrultusunda yapılan sınırlandırmayla elde edilen

son sonuçlara Tablo 3.4’te yer verilmiştir. İlgili veri tabanında yapılan taramada yıl sınırlaması daha sonra yapılmıştır.

Tablo 3. 4. Web of Science tarama kelimeleri ve sonuçlar

Tarama Terimleri	İlk sonuçtaki doküman sayısı	Son sonuçtaki doküman sayısı
"social studies"(Title) and “citizenship” (Abstract)	94	86
"citizenship" (Author Keywords) and "social studies" (Title)	48	43
"social studies"(Title) and "civics"(Abstract)	13	10
"social studies"(Title) and "civics"(Author Keywords)	6	5
“citizenship” (Title) and "social studies"(Abstract)	99	88
"social studies" (Author Keywords) and “citizenship” (Title)	55	50
"civics "(Title) and “social studies” (Abstract)	7	5
"social studies" (Author Keywords) and “civics” (Title)	8	6
"social studies" (Title) and “civics” (Title)	5	5
"social studies" (Title) and “citizenship” (Title)	61	52
"civics "(Abstract) and “social studies” (Abstract)	58	52
"citizenship "(Abstract) and “social studies” (Abstract)	216	189
"social studies" (Author Keywords) and “civics” (Author Keywords)	21	17
"social studies" (Author Keywords) and “citizenship” (Author Keywords)	104	91
"citizenship " (Author Keywords) and “social studies” (Abstract)	115	95
"social studies" (Author Keywords) and “citizenship” (Abstract)	123	108
"social studies" (Author Keywords) and “civics” (Abstract)	21	17
" civics " (Author Keywords) and “social studies” (Abstract)	10	8
		Toplam: 927

Tablo 3.4.’te görüldüğü gibi 18 farklı tarama kombinasyonu yapılmıştır. Web of Science veri tabanı, Scopus veri tabanı gibi “başlık, özet ve anahtar kelime” kategorilerinde aynı anda tarama yapmaya olanak sağlamamaktadır. Bu nedenle konuyla ilgili herhangi bir çalışmanın gözden kaçırılmaması için tüm kombinasyonlar taranmıştır. Bütün tarama sonuçları birleştirildiğinde örtüşen çalışmalar tespit edilmiş ve veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra yıl sınırlandırması yapılmıştır. Tarama stratejisinde belirlenen kriterler doğrultusunda yapılan sınırlandırmada 658 çalışmanın örtüştüğü belirlenmiştir. Örtüşen çalışmaların çıkarılmasının ardından 269 çalışma bir sonraki adım için kaydedilmiştir. Kaydedilen çalışmaların yıllara göre dağılım Şekil 3.3’te sunulmuştur.

Şekil 3. 3. Web of Science (WOS) veri tabanında belirlenen çalışmaların yıllara göre dağılımı

Şekil 3.3 incelendiğinde WOS veri tabanında örtüşen çalışmalarının belirlenmesinin ardından kaydedilen çalışmaların yıllara göre dağılımında en fazla çalışma 2021 yılında bulunurken, 2003, 2001 ve 2000 yıllarında hiç çalışma yer almamaktadır.

3.3. 3. TRDİZİN veri tabanı

Türkiye’de bilimsel bilgilerin üretimini yansıtan ürünler geliştirmeyi amaçlayan ULAKBİM tarafından oluşturulan TR Dizin; sosyal, fen ve sağlık gibi birçok alandaki dergileri kapsamaktadır. TR Dizin’in makalelerin tam metinlerine ulaşım sağlaması ve makalelere ait bibliyografik veriler sunması (TRDizin, 2023) gerekçesiyle bu araştırmada veri tabanı olarak seçilmiştir. Ancak TR Dizin veri tabanı “başlık, özet ve anahtar kelime” taramalarını aynı anda yapmaya olanak sağlamamaktadır. Taramalar “başlık, özet, yıl, yazar, ORCID, ISSN, E-ISSN, dergi adı, DOI ve yayın dili” kategorilerinde yapılmaktadır. Bu sebeple TR Dizin 31 farklı veri tabanına erişim sunan EBSCO veri tabanı aracılığıyla taranmıştır. 18 Ocak 2023 tarihinde çevrim içi tarama yapılmıştır. EBSCO veri tabanı da “başlık, özet ve anahtar kelime” taramalarını aynı anda yapmaya olanak sağlamamaktadır. Bu sebeple konuyla ilgili herhangi bir çalışmayı gözden kaçırmamak adına kullanılacak tüm kombinasyonlar taranmıştır. Taramada başlık, özet ve anahtar kelimelerle birlikte ulaşılan sonuçlara Tablo 3.3.3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. 5. TRDİZİN tarama kelimeleri ve sonuçlar

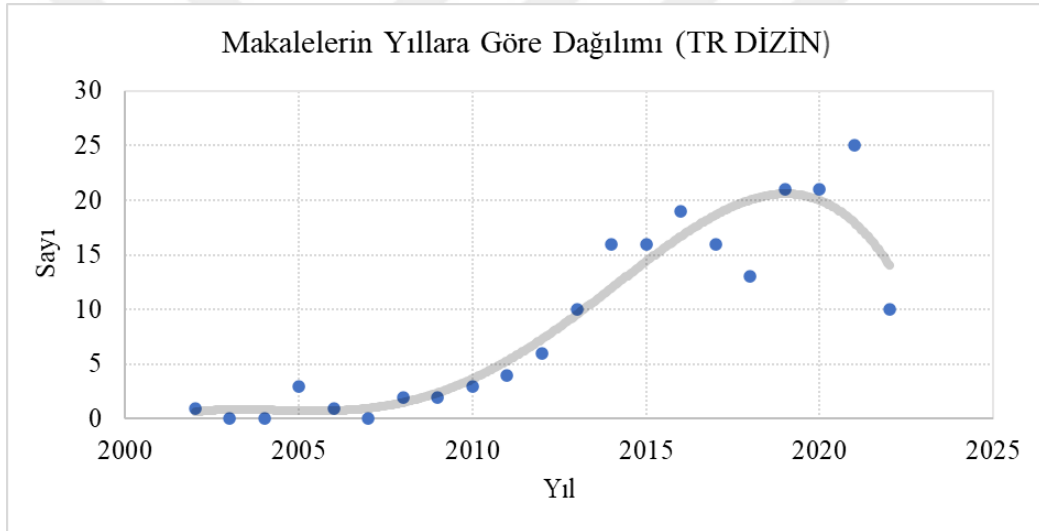
Tarama Terimleri	Tarama sonucu
TI "sosyal bilgiler*" AND AB "vatandaş*"	125
TI "sosyal bilgiler*" AND AB "yurttaş*"	16
TI "vatandaş*" AND AB "sosyal bilgiler*"	49
TI "yurttaş*" AND AB "sosyal bilgiler*"	6

Tablo 3.5. TRDİZİN tarama kelimeleri ve sonuçlar

Tarama Terimleri	Tarama sonucu
TI "vatandaş*" AND TI "sosyal bilgiler*"	38
TI "yurттаş*" AND TI "sosyal bilgiler*"	5
AB "vatandaş*" AND AB "sosyal bilgiler*"	172
AB "yurттаş*" AND AB "sosyal bilgiler*"	22
Toplam:	433

* Tablo 3.5. TRDİZİN Tarama kelimeleri ve sonuçlar devamı

Tablo 3.5'te görüldüğü gibi 8 farklı tarama kombinasyonu yapılmıştır. Tüm tarama sonuçları birleştirildiğinde örtüşen 244 çalışma veri setinden çıkarılmıştır. TR Dizin'de en eski kaynağın 2002 yılında yayınlanmış olması gerekçesiyle herhangi bir yıl sınırlandırması yapılmamıştır. Kriterler doğrultusunda son durumda 189 çalışma bir sonraki adım için arşivlenmiştir. Kaydedilen çalışmaların yıllara göre dağılımı Şekil 3.4'te sunulmuştur.

Şekil 3. 4. TR DİZİN veri tabanında belirlenen çalışmaların yıllara göre dağılımı

Şekil 3.4. incelendiğinde TR Dizin veri tabanında örtüşen çalışmalarının belirlenmesinin ardından kaydedilen çalışmaların yıllara göre dağılımında en fazla çalışma 2021 yılında bulunurken, 2007, 2004 ve 2003 yıllarında hiç çalışma yer almamaktadır.

Her üç veri tabanı taramasının sonucunda toplam 895 makale arşivlenmiştir. Oluşturulan üç farklı arşiv incelendiğinde bazı çalışmaların ortak olduğu belirlenmiştir. Bir veri tabanında yer alan çalışma bir başka veri tabanında da yer almaktadır. Bu aşamada sistematik inceleme sürecinin beşinci adımını uygulanarak 895 makale tek tek incelenmiş ve örtüşen çalışmalar seçilmiştir. Bu işlem uygulanırken daha geniş bir dergi sayısına sahip olan Scopus veri tabanı, ana veri tabanı seçilmiştir. Scopus veri tabanında olan çalışmalar, TR Dizin ve WOS veri tabanlarında var ise bu iki veri tabanındaki çalışmalar veri setinden çıkarılmıştır. Çalışma

sadece Scopus veri tabanındaki veri setine dâhil edilmiştir. Bu işlem sonucunda 196 çalışmanın örtüştüğü tespit edilmiştir. Ayrıca tam metne sahip olmayan 28 makale de veri setinden çıkarılmıştır. Geriye kalan 671 makale dâhil etme hariç tutma kriterleri bağlamında incelenmek üzere bir sonraki adım için tekrar arşivlenmiştir.

3.4. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanma Süreci

Bu araştırmada verileri toplamak için doküman inceleme yönteminden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi, sosyal bilimlerde olduğu kadar eğitim bilimlerinde de sıkça başvurulan yöntemlerden birisidir. Tek başına bir yöntem olarak kullanılabilmesinin yanı sıra diğer birçok yöntemin tamamlayıcısı olarak da kullanılabilir (Özkan, 2020). Bu yöntem makale, dergi, rapor, kitap, gazete gibi basılı dokümanların yanı sıra elektronik dokümanların sistematik olarak incelenmesine de olanak sağlamaktadır. Doküman incelemesinde belgelerden verileri seçme, değerlendirme ve analiz etme adımları yer almaktadır (Bowen, 2009). Burada ilk olarak dikkat edilmesi gereken nokta dokümanların erişilebilir olmasıdır. Belgelerin varlığı açık ve ulaşılabilir olduğu anlamına gelmemektedir. Bu sebeple dokümanların kullanılabilirliğinin de kontrol edilmesi gerekmektedir (Duffy, 2010). Ayrıca doküman incelemesinde ulaşılan dokümanların araştırmanın kavramsal çerçevesine uygunluğu belirlenmeli ve doğruluk, geçerlik ve güvenilirlikleri kontrol edilmelidir (Bowen, 2009).

Doküman incelemesi yönteminin bu özellikleri göz önünde bulundurularak sistematik inceleme sürecinin altıncı adımı uygulanmıştır. Bu adımda belirlenen veri tabanlarından elde edilen 671 makalenin özetleri dahil etme ve hariç tutma kriterleri kapsamında incelenmiştir. Bu incelemede;

- Amacında “sosyal bilgiler”, “vatandaşlık”, “vatandaşlık eğitimi”, “yurttaşlık”, “yurttaşlık bilgisi/ eğitimi” kavramlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkiye yer veren,
- Veri kaynaklarında sosyal bilgiler öğretim programları, sosyal bilgiler ders kitabı, müfredat standartları vb. belgeleri ele alan,
- Çalışma grubuna sosyal bilgiler öğretmenleri ya da öğretmen adaylarını dahil eden,
- Ortaokul veya lise sosyal bilgiler dersi ya da üniversitelerde sosyal bilgiler eğitimi kapsamında yapılan çalışmalar araştırma sürecine dahil edilmiştir.

Bu kriterleri özetlerinde karşılamayan makalelerin tam metinleri aynı kriterler kapsamında incelenmiştir. İnceleme sonucunda Scopus veri tabanından 195 makale, WOS veri

tabanından 14 makale ve TR Dizin veri tabanından 50 makale araştırma sürecine dahil edilmiştir. Toplam 259 makale analiz edilmek üzere yeniden arşivlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Sistemik literatür inceleme sürecinin son aşaması olan analiz sürecinde iki farklı analiz yöntemi kullanılmıştır. Birinci araştırma sorusu kapsamında elde edilmek istenen sonuçlara ulaşmak için içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, metinsel verilerin özetlenerek raporlanma sürecini ifade eder (Cohen, Manion, Morrison, 2018). İçerik analizi önceden belirlenmiş kategorilerle başlar. Daha sonra analiz birimleri oluşturulur ve bu birimler kategoriler içerisine yerleştirilir. Son aşamada belirlenen niceliksel değerlerle elde edilen veriler yorumlanır (Ezzy, 2013). İçerik analizi ile elde edilen veriler metinsel olduğu için verilerin çoğaltılmasına ve tekrar analiz edilmesine imkân sağlamaktadır (Cohen vd. 2018). Böylece farklı zamanlarda farklı araştırmacılar tarafından aynı adımlar takip edildiğinde benzer sonuçlara ulaşılabilir. Bu da verilerin güvenilirliğinin önemli bir ölçütünü oluşturmaktadır (Krippendorff, 2018).

İçerik analizinin bu özellikleri dikkate alınarak birinci araştırma sorusu kapsamında incelenecek kategoriler belirlenmiştir. Bu kategoriler “başlık, yazar, dergi, amaç, yöntem, veri kaynağı/örneklem, veri toplama aracı, veri analizi ve vatandaşlık tipi” şeklinde belirlenmiştir. Daha sonra 259 makalenin tam metinleri detaylı bir şekilde titizlikle incelenerek kodlamalar yapılmıştır. İlgili kategoriye yönelik veri tespit edilemediğinde (örneğin; çalışmada veri toplama aracı belirtilmemişse) “belirtilmemiş” olarak kodlanmıştır. Son aşamada belirlenen kodlar birleştirilerek ortak bağlamlar oluşturulmuş ve bulgular yorumlanmıştır.

Analizin ikinci kısmında ise ikinci araştırma sorusu bağlamında bibliyometrik analiz ve bilimsel haritalama yöntemlerinden faydalanılmıştır. Bibliyometrik analiz sonucu elde edilen bulguların daha ayrıntılı olarak sunulması için haritalandırmaların kullanılması sistematik bir inceleme için önemli bir aşamayı oluşturmaktadır (Newman ve Gough, 2020). Bilimsel haritalama, belirli bir literatürün yapısal gelişimini haritalar yolu ile ortaya koymayı amaçlar. Bibliyometrik analiz yöntemleri ise bu amaca yönelik olarak çalışmaların alıntı, ortak atıf, ortak yazar ve ortak kelime analizleri ile bibliyografik eşleşmelerini ortaya koymaktadır. Bunun için de çeşitli yazılımlardan yararlanılmaktadır (Zupic ve Carter, 2015). Bu yazılımlardan biri de VOSviewer paket programıdır (Cobo vd., 2011). VOSviewer, haritalama tekniğine kolay erişim sağlayan ve bibliyometrik haritaların görselleştirilmesini destekleyen bir grafik kullanıcı ara yüzüdür (van Eck, Waltman, Dekker ve van den Berg, 2010). Bir diğer yazılım programı ise

RStudio (Bibliometrix) paketidir. R istatistiksel işlemler ve grafikler sunan ücretsiz bir yazılımdır, (R Project, 2023). RStudio ise R programı için entegre edilen bir geliştirme ortamıdır (Posit, 2023).

Bu imkânları sunan iki farklı program analizinin ikinci kısmı için tercih edilmiştir. RStudio (Bibliometrix) ve VOSviewer paket programlarında kullanılmak üzere Scopus veri tabanından seçilmiş 195 çalışmanın bibliyografik verileri “.csv” formatıyla dışarıya aktarılmıştır. Bu analizler için Scopus veri tabanının tercih edilmesinin temel gerekçesi, Scopus veri tabanının, WOS veri tabanına göre dergi kapsamının daha geniş olmasıdır (Mongeon ve Paul-Hus, 2016). Daha geniş dergi kapsamına sahip olmak konuyla ilgili daha çok veriye ulaşım sağlayacaktır. Bunun yanı sıra Scopus veri tabanı, alıntı yapılan kaynakların tüm verilerini içermesi sebebiyle atıf analizlerini daha tutarlı yapmaya imkân sağlamaktadır (Zupic ve Carter, 2015). Scopus veri tabanından aktarılan makalelerin ilk olarak R Studio (bibliometrix) programı aracılığıyla Lotka yasası, dergi etki değerleri, üç alan grafiği ve makalelerdeki konuların eğilimi belirlenmiştir. Daha sonra VOSviewer paket programıyla da makalelerin ortak kelime ağı, bibliyografik eşleşmesi ve ortak atıf analizi ortaya konmuştur. Analizlere ve ulaşılan sonuçlara ilişkin bilgiler yorumlanarak açıklanmıştır.

Lotka yasası: Bir literatüre katkıda bulunan yazarların o alana yönelik ne kadar yayın yaptığını tespit etmeyi sağlar. Aynı zamanda gelecekte bu literatüre yönelik yazarların katkılarının ne yönde olacağını tahmin edilmesine olanak tanır (Yılmaz, 2002).

Ortak kelime analizi: Bilimsel bir alanda kullanılan kavramların arasındaki ilişkiyi tanımlayan ve görselleştirme imkânı sunan bibliyometrik bir tekniktir (del Barrio-Garcia vd. 2020).

Bibliyografik eşleşme: Bir yayının sahip olduğu referans listesinin başka bir yayının referans listesiyle ne derece benzediğini analiz eder. Benzerlik derecesi arttıkça yayınlar arasındaki bağlantı da o derece güçlüdür (Zupic ve Carter, 2015).

Ortak atıf analizi: İki yayının farklı bir yayının referans listesinde ne sıklıkla birlikte ele alındığını ortaya koyar. Yüksek atıfa sahip olan yayınlara odaklanan bu analiz alan yazındaki en etkili yazarları bulmaya da olanak sağlar (Donthu, Kumar, Mukherjee, Pandey ve Lim, 2021).

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde TR Dizin, Web of Science (WOS) ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimine ilişkin yayınlanan 259 makaleye ait veriler değerlendirilmiştir. Yapılan incelemede elde edilen bulgular araştırma soruları bağlamında sırayla sunulmuştur.

Bulguların ilk kısmında içerik analizi bulgularına yer vermek üzere çalışmaların yayın yılı, yayınlandığı dergi ve amacı, yöntemi, veri kaynağı, veri toplama aracı ve veri analizine göre dağılımları tablolar halinde sunulmuştur. Bunların yanı sıra çalışmalarda ele alınan vatandaşlık tipleri de verilmiştir. İkinci kısımda ise Scopus veri tabanında sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimine ilişkin yayınlanan 195 makalenin bibliyometrik analizlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu analiz ile çalışmaların genel, kavramsal ve entelektüel yapısı incelenmiştir.

4.1. Birinci Kısım: Makalelerin İçerik Analizine Yönelik Bulguları

Birinci araştırma sorusu kapsamında “Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimine yönelik TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında yayınlan makalelerin özellikleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Makalelerin özelliklerini belirlemek adına yayınlandığı yıla, yayınlandığı dergiye, amacına ve yer verilen vatandaşlık tiplerine göre dağılımları incelenmiştir. Bunların yanı sıra metodolojik olarak makalelerde kullanılan yaklaşımlar, araştırma desenleri, veri kaynakları/örneklemeler, veri toplama araçları ve analiz yöntemleri irdelenmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular ilgili başlıklar altında sunulmuştur.

4.1.1. Makalelerin yıllara göre dağılımı

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerin yıllara göre dağılımı incelenmiştir. Makalelerin yıllara göre dağılımı Tablo 4.1.’de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Makalelerin yıllara göre dağılımı

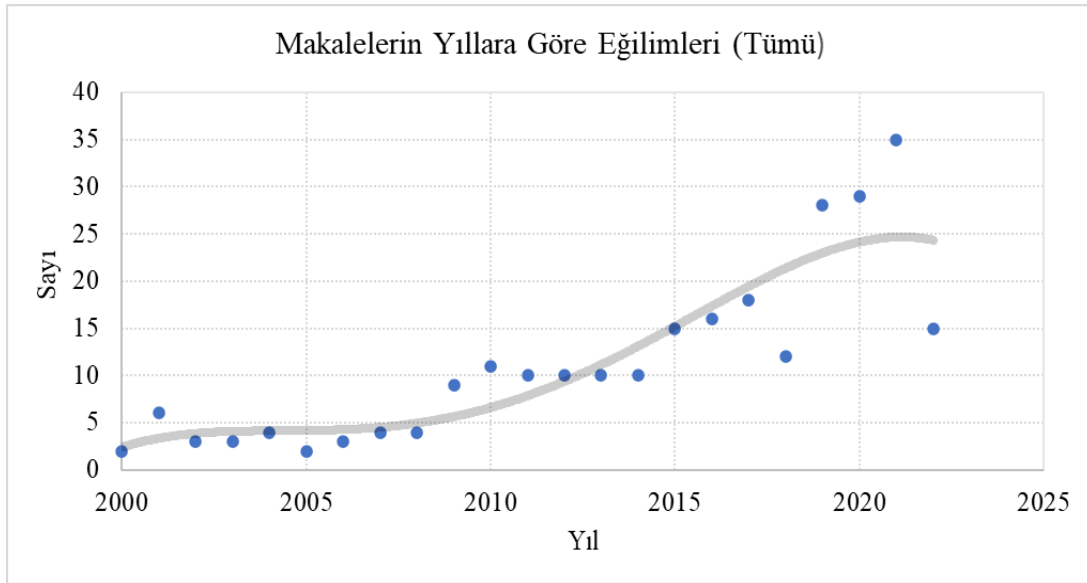
Yıllar	Makale Sayısı	Yüzde
2022	15	5,8%
2021	35	13,5%
2020	29	11,2%
2019	28	10,8%

Tablo 4.1. Makalelerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Makale Sayısı	Yüzde
2018	12	4,6%
2017	18	6,9%
2016	16	6,2%
2015	15	5,8%
2014	10	3,9%
2013	10	3,9%
2012	10	3,9%
2011	10	3,9%
2010	11	4,2%
2009	9	3,5%
2008	4	1,5%
2007	4	1,5%
2006	3	1,2%
2005	2	0,8%
2004	4	1,5%
2003	3	1,2%
2002	3	1,2%
2001	6	2,3%
2000	2	0,8%
Toplam	259	100%

* Tablo 4.1. Makalelerin yıllara göre dağılımı devamı

Tablo 4.1'e göre vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin en çok 2021 yılında (35) yayınlandığı belirlenmiştir. 2021 yılını, 29 yayınlı 2020 yılı ve 28 yayınlı 2019 yılı takip etmiştir. En az makalenin ise 2 makale olarak 2000 ve 2005 yıllarında yayınlandığı görülmüştür. Yıllara göre dağılımın ardından makalelerin yıllara göre eğilimleri aşağıda yer alan Şekil 4.1'de verilmiştir.

Şekil 4. 1. Makalelerin yıllara göre eğilimleri

Şekil 4.1 incelendiğinde 2021 yılına kadar vatandaşlık eğitimi konulu yayınlarda genel itibariyle bir artış görülmektedir. En belirgin artışın 2018 yılından sonra gerçekleştiği görülürken azalışın ise 2021 yılından sonra gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

4.1.2. Makalelerin yayımlandıkları dergilere göre dağılımı

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerin hangi dergilerde yayımlandıkları ve bu makalelerin ilgili dergilerdeki bulunma durumlarıyla sayıları tespit edilmiştir. İncelemeler sonucunda 2 ve üzeri makale yayınlayan dergiler Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4. 2. Makalelerin yayımlanan dergilere göre dağılımı

Dergi Adı	f
Theory & Research in Social Education	45
The Journal of Social Studies Research	20
Journal of Social Science Education	8
Journal of Social Studies Education Research	8
Turkish Studies	7
Action in Teacher Education	6
The Educational Forum	5
Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi/ Journal of Kırşehir Education Faculty	4
Education, Citizenship and Social Justice	4
Teaching and Teacher Education	4
Critical Studies in Education	3
Millî Eğitim	3
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi /Bolu Abant İzzet Baysal University Journal of Faculty of Education	3
Elementary Education Online	3
Journal of Curriculum Studies	3
International Journal of Multicultural Education	3
The Turkish Online Journal of Educational Technology	3
Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi	2
Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Adıyaman University Journal of Social Sciences	2
Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi/ Adıyaman University Journal of Educational Sciences	2
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi/ Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences	2
European Educational Research Journal	2
Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi/ Electronic Journal of Social Sciences	2
Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi/ OPUS– Journal of Society Research	2
Başkent University Journal of Education	2
Asia Pacific Journal of Education	2

Tablo 4.2. Makalelerin yayınlanan dergilere göre dağılımı

Dergi Adı	f
Globalisation, Societies and Education	2
Canadian Journal of Education	2
Eğitim ve Bilim/ Education and Science	2
Teachers College Record	2
International Journal of Lifelong Education	2
Compare: A Journal of Comparative and International Education	2
The International Journal of Learning	2
Multicultural Education Review	2
Oxford Review of Education	2
Diğer	91
Toplam: 259	

* Tablo 4.2. Makalelerin yayınlanan dergilere göre dağılımı devamı

Tablo 4.1.2 incelendiğinde vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin 127 farklı dergide yayınlandığı tespit edilmiştir. 2 ve üzeri makale yayınlayan dergilere tabloda yer verilirken tek yayına sahip olan 91 dergi diğer kategorisinde verilmiştir. 2 yayına sahip 19 dergi, 3 yayına sahip 7, 4 yayına sahip 3, 5 yayına sahip 2, 6 yayına sahip 1 ve 8 yayına sahip 2 dergi olduğu belirlenmiştir. Bu dergiler arasında 45 makale ile en fazla yayına yer veren dergi “Theory & Research in Social Education” olmuştur. Ardından 20 makale ile “The Journal of Social Studies Research” dergisi gelmektedir.

4.1.3. Dergilere en çok katkı sağlayan yazarların dağılımı

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında 2000-2022 yılları arasında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konusunda araştırmalarıyla dergilere katkı sağlayan yazarlar incelenmiştir. 259 makalenin yazarları incelendiğinde toplam 393 farklı yazar tespit edilmiştir. Bu yazarlar arasından 3 ve üzeri yayın ile dergilere en çok katkı sağlayan 20 yazar tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4. 3. Dergiler için en üretken yazarların dağılımı

Yazar	Yayın Sayısı	h-index
Jasmine B.Y. Sim	9	18
Amanda E. Vickery	7	13
Li-Ching Ho	5	17
Ashley Taylor Jaffee	5	8
Leisa A. Martin	4	6
İlker Dere	4	14
Arife Figen Ersoy	4	23
Fatih Öztürk	3	7
Nadire Emel Akhan	3	16
Cemil Öztürk	3	27
Emin Atasoy	3	20

Tablo 4.3. Dergiler için en üretken yazarların dağılımı

Yazar	Yayın Sayısı	h-index
Ninni Wahlström	3	11
Anatoli Rapoport	3	16
Christopher L. Busey	3	15
Yeji Kim	3	7
John P. Myers	3	11
Elizabeth Kenyon	3	6
Johan Sandahl	3	12
Jennifer A. Tupper	3	16
John J. Chiodo	3	5

* Tablo 4.3. Dergiler için en üretken yazarların dağılımı devamı

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi yazarların Google Scholar ve Scopus veri tabanları üzerinden belirlenen h-indexlerine de yer verilmiştir. Ayrıca sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi araştırmalarına 9 makale ile en çok katkı sağlayan yazarın “Jasmine B.-Y. Sim” olduğu anlaşılmaktadır. Amanda E. Vickery (7), Li-Ching Ho (5) ve Ashley Taylor Jaffee (5) ise literatüre en çok katkı sağlayan yazarlar arasında yer almaktadır. Türk yazarlar arsında ise en üretken yazarlar eşit yayın sayısı ile (4) “İlker Dere”, “Arife Figen Ersoy” ve “Fatih Öztürk” olmuştur. Yazarların h-index değerleri incelendiğinde ise literatürde en etkili yazarın Cemil Öztürk (27) ve Arife Figen Ersoy (24) olduğu görülmektedir. En fazla yayına sahip olan Jasmine B. Y. Sim'in ise h-indexinin 18 olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda araştırmacılar için çok sayıda araştırma yapmaktan ziyade araştırmalarıyla literatürde etkili yazarlar olmalarının daha önemli olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.4. Makalelerin amaçlarına göre dağılımı

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitime yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makaleler amaçları doğrultusunda incelenmiştir. Makalelerin amaçlarına ilişkin bulgular Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4. 4. Makalelerin amaçlarına göre dağılımı

Amaç/Amaçlar*	f
Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitime ilişkin algıları/düşünceleri/inançları/deneyimleri ortaya koymak	96
Farklı öğretim uygulamalarının/projelerin/yaklaşımların/kavramların vatandaşlık eğitime etkisini incelemek/tanımlamak	57
Farklı değişkenlere göre vatandaşlık yeterliklerini/tutumlarını/göstergelelerini/algılarını/ideolojilerini/etkilerini incelemek	27
Öğretim programlarını vatandaşlık eğitime yönelik incelemek	23

Tablo 4.4. Makalelerin amaçlarına göre dağılımı

Amaç/Amaçlar*	f
Literatüre dayalı olarak farklı kavram ve yaklaşımların vatandaşlık eğitimiyle ilişkisini ortaya koymak	19
Vatandaşlık eğitimine yönelik bir yaklaşım/öneri/argüman/uygulama sunmak	18
Sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi arasındaki ilişkiyi/ rolü ortaya koymak	12
Ders kitaplarını vatandaşlık eğitimi kapsamında incelemek	9
Farklı ülkelerin öğretim programlarını vatandaşlık eğitimine yönelik karşılaştırmak	5
Vatandaşlık eğitimine yönelik sorunları tespit etmek	5
Farklı ülkelerde vatandaşlık/vatandaşlık eğitimiyle ilişkin algı/ düşünce/ inançları karşılaştırmak	3
Vatandaşlık tiplerini ve yetkinliklerini belirlemek	3
Vatandaşlığa yönelik ölçme aracı geliştirmek/uygulamak	3
Çeşitli kitapların vatandaşlık eğitimindeki yerini ve etkisini tespit etmek	2
Covid-19 pandemisinin vatandaşlık eğitimiye etkisi	1
Vatandaşlık eğitimi kitabını öğretim programı çerçevesinde incelemek	1
NCSS Notable Trade kitaplarının vatandaşlık eğitimine etkisini incelemek	1
Toplam: 285	

* Tablo 4.4. Makalelerin amaçlarına göre dağılımı devamı

* 259 makale arasından 26 makale 2 farklı kategoride değerlendirildiği için toplam frekans sayısı farklıdır.

Tablo 4.4'te göre amaçlar değerlendirildiğinde makalelerin 17 farklı amaç doğrultusunda yapıldığı tespit edilmiştir. Bu amaçların arasında makalelerin en çok “Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitimine ilişkin algıları/düşünceleri/inançları/deneyimleri ortaya koymak” (96) amacı çerçevesinde yapıldığı görülmüştür. İkinci sırada ise “Farklı öğretim uygulamalarının/projelerin/yaklaşımların/kavramların vatandaşlık eğitimine etkisini incelemek/tanımlamak” (57) amacıyla yapıldığı bulunmuştur.

Bu amaçların yanı sıra “Farklı değişkenlere göre vatandaşlık yeterliklerini/tutumlarını/göstergelerini/algılarını/ideolojilerini/etkilerini inceleme”, “Öğretim programlarını vatandaşlık eğitimine yönelik incelemek”, “Literatüre dayalı olarak farklı kavram ve yaklaşımların vatandaşlık eğitimiyle ilişkisini ortaya koymak” ve “Vatandaşlık eğitimine yönelik bir yaklaşım/öneri/argüman/uygulama sunmak” gibi çeşitli amaçlar bu araştırmaların yürütülmesine ortam hazırlamıştır.

4.1.5. Makalelerdeki vatandaşlık tiplerinin dağılımı

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerin başlıklarında geçen vatandaşlık tipleri belirlenerek hangi vatandaşlık tiplerinin araştırıldığı incelenmiştir. İncelemede 259 makale içerisinde 84 makalenin başlığında 20 farklı vatandaşlık tipine rastlanılmıştır. Ulaşılan bulgular Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4. 5. Makalelerdeki vatandaşlık tiplerinin dağılımı

Vatandaşlık Tipi	f
Küresel Vatandaşlık	30
Etkin Vatandaşlık	11
Demokratik Vatandaşlık	10
İyi Vatandaşlık	8
Dijital Vatandaşlık	7
Çokkültürlü Vatandaşlık	4
Etkili Vatandaşlık	2
Mekânsal Vatandaşlık	2
Kültürel Vatandaşlık	2
Eleştirel Vatandaşlık	2
AB Vatandaşlığı	1
Dönüştürücü Vatandaşlık	1
Pasif Vatandaşlık	1
İdeal Vatandaşlık	1
Türk Vatandaşlığı	1
Avusturalya Vatandaşlığı	1
Netizenlik (İnternet Vatandaşlığı)	1
Cinsiyetçi Vatandaşlık	1
Amerikan Vatandaşlığı	1
Etik Vatandaşlık	1
Toplam	84

Tablo 4.5 değerlendirildiğinde en fazla vatandaşlık tipi olarak “Küresel Vatandaşlık” (30) çalışıldığı görülmektedir. Küresel vatandaşlık kategorisinde hem küresel vatandaşlık hem de dünya vatandaşlığı tiplerini ele alan çalışmalar birlikte değerlendirilmiştir. İkinci sırayı “Etkin Vatandaşlık” (11) takip etmektedir. Etkin vatandaşlık kategorisinde hem etkin vatandaşlık hem de aktif vatandaşlık çalışmaları birlikte değerlendirilmiştir. Bunların haricinde “Demokratik vatandaşlık” (10), “İyi Vatandaşlık” (8), “Dijital Vatandaşlık” (7) makalelerde incelenen diğer önemli tipler arasındadır. Bunların yanı sıra en az “AB Vatandaşlığı”, “Dönüştürücü Vatandaşlık”, “Pasif Vatandaşlık”, “İdeal Vatandaşlık”, “Türk Vatandaşlığı”, “Avusturalya Vatandaşlığı”, “Netizenlik (İnternet Vatandaşlığı)”, “Cinsiyetçi Vatandaşlık”, “Amerikan Vatandaşlığı”, ve “Etik Vatandaşlık” tiplerinin makalelerde ele alındığı belirlenmiştir.

4.1.6. Makalelerde kullanılan metodolojik yaklaşımlar

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerin hangi metodolojik

yaklaşımlar kapsamında ortaya konduğu incelenmiştir. İncelemeye ilişkin bulgular Tablo 4.6’da sunulmuştur.

Tablo 4. 6. Makalelerde kullanılan metodolojik yaklaşımlar

Metodoloji	Desen	f	f (T)
	Durum (Vaka) Çalışması	53	
Nitel Paradigma	Desen Belirtilmeyen	49	178
	Literatür Tarama	34	
	Doküman İncelemesi	15	
	Olgubilim (Fenomenoloji)	12	
	Etnografik Araştırma	4	
	Anlatı Araştırma	4	
	Temel Nitel Araştırma	3	
	Gömülü Teori	2	
	Hermenötik (Yorumlayıcı) Araştırma	1	
	Eylem Araştırması	1	
Nicel Paradigma	Desen Belirtilmeyen	6	38
	Tarama	5	
	İlişkisel	2	
	Anlık Tarama	1	
	Tekil Tarama	1	
	Kesit Alma	1	
	Genel Tarama	1	
	Desen Belirtilmeyen	14	
Belirtmeyen Karma	Deneysel	6	18
	Yapısal Eşitlik Modeli	1	
	Diğer	9	
Toplam: 259			

Tablo 4.6 incelendiğinde makalelerin en fazla “Nitel Paradigma” (178), daha sonra “Nicel Paradigma” (38) ve ardından “Karma (16)”, “Diğer” (9) ve “Belirtmeyen” (16) kategorilerinde sıralandığı görülmektedir. Makalelerde kullanılan metodolojik yaklaşımlar değerlendirilirken belirli bir literatür taraması kapsamında bir belge (müfredat, resmi rapor vs.) inceleyen makaleler “Doküman incelemesi” kategorisinde ele alınmıştır. Bunun haricinde literatür taraması kapsamında belirli bir fikri, kavramı ya da olguyu açıklayan makaleler “Literatür araştırması” kategorisine alınmıştır. Nitel, nicel ya da karma metodoloji kapsamına girmeyen ders işleme sürecini anlatan ya da belirli bir figür ile ilişkilendirilen [örneğin; Carol Bacchi ile ilişkilendirilen ve postyapısal olarak etkilenen 'Sorun Nedir (Temsil Edilen)?' (WPR) yaklaşımı (Elmersjö, 2021)] makaleler metodoloji olarak diğer kategorisinde belirtilmiştir. Ayrıca nitel ya da nicel metodolojiler kullanıp desenini belirtmeyen çalışmalar “Desen Belirtilmeyen” kategorisine dahil edilmiştir. Bunların yanı sıra yöntemi tespit edilemeyen makaleler “Belirtmeyen” kategorisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 4.6' ya göre makalelerde en çok "Nitel Paradigma" (178) kullanılmıştır. Nitel paradigma içerisinde ise en çok "Durum (Vaka) Çalışması" (53) deseninden yararlanıldığı görülmüştür. İkinci sırada nitel yöntemleri kullanıp özel olarak desen belirtmeyen makaleler bulunmaktadır. Bu makaleler nitel yöntemler içerisinde "Desen Belirtmeyen" kategorisinde değerlendirilmiştir. Nitel paradigma içerisinde yer alan diğer desenler ise; "Literatür Tarama" (34), "Doküman İncelemesi" (15), "Olguibilim (Fenomenoloji)" (12), "Etnografik Araştırma" (4), "Anlatı Araştırma" (4), "Temel Nitel Araştırma" (3), "Gömülü Teori" (2), "Hermenötik (Yorumlayıcı) Araştırma" (1), "Eylem Araştırması" (1)'dir (1)".

İlgili tabloda incelenen makalelerde 38 makalenin nicel yöntemler ile tasarlandığı tespit edilmiştir. Nicel paradigma içerisinde en çok "Tarama" (17), en az "Yapısal Eşitlik Modeli" (1) deseni kullanılmıştır. Bunların yanı sıra "Deneysel" (6) desenlerden de yararlanılmıştır. Desen belirtmeyen 14 makale olduğu saptanmıştır.

Makalelerin metodolojisine ilişkin belirlenen bu bulgular, makalelerde en çok "Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitimine ilişkin algıları/ düşünceleri/ inançları/ deneyimleri ortaya koymak" ve "Farklı öğretim uygulamalarının/ projelerin/ yaklaşımların/ kavramların vatandaşlık eğitimine etkisini incelemek/tanımlamak" amaçlarının kullanımıyla ilgili elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir.

4.1.7. Makalelerin veri kaynakları/örnekleme

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerde kullanılan veri kaynakları ve örneklemler incelenmiştir. İnceleme sonucu elde edilen bulgular Tablo 4.7'de sunulmuştur.

Tablo 4. 7. Makalelerin veri kaynakları/örneklemleri

Veri Kaynağı/Örneklem*	<i>f</i>
Öğretmen	85
Öğrenci	68
Öğretmen Adayı	41
Belirtilmeyen	36
Öğretim Programı	24
Belgeler (Araştırma, Resmi Kurum, Rapor, Ders Materyalleri)	16
Ders Kitabı	14
Uzman	8
Yönetici	6
Diğer Katılımcılar	5

Tablo 4. 8. Makalelerin veri kaynakları/örneklemi

Veri Kaynağı/Örneklem*	f
Diğer Kitaplar	4
Akademisyen	3
Lisansüstü Tezler	3
Makaleler	3
Veli	2
Hikâye	1
Toplam: 319	

* Tablo 4.7. Makalelerin veri kaynakları/örneklemi devamı

** Bir çalışmada birden fazla katılımcı ya da birden fazla veri kaynağının birlikte kullanıldığı tespit edildiği için toplam frekans sayısı farklıdır.

Tablo 4.7’de verildiği gibi makaleler veri kaynaklarına ve örneklemine göre değerlendirilirken 16 farklı kategori oluşturulmuştur. Bu kategoriler oluşturulurken herhangi bir veri kaynağı belirtmeyen yayımlar “Belirtilmeyen” kategorisinde değerlendirilmiştir. “Diğer Katılımcılar” kategorisine ise makalelerin örnekleminde bahsedilen “toplumdaki bireyler, STK liderleri, hükümet yetkilileri” gibi katılımcılar dahil edilmiştir. Ders kitabı haricinde edebi eser gibi farklı kaynaklar ise “Diğer Kitaplar” kategorisinde ele alınmıştır. Bu kategori, Carter G. Woodson’ın ders kitapları, NCSS Notable Trade kitapları, akademik izleme kitabı ve 'kritik olaylar' ile ilgili yazılmış kitap bölümlerini içermektedir. “Uzman” kategorisine ise araştırmalardaki proje yürütücüleri ya da program tasarımcıları gibi konu alanına hâkim katılımcılar dahil edilmiştir.

Tablo 4.7’ye göre kategoriler değerlendirildiğinde makaleler sırasıyla en fazla “Öğretmen” (85), “Öğrenci” (68), ve “Öğretmen Adayı” (41) kategorilerindeki katılımcıları örnekleme dahil etmiştir. “Öğretim Programı” (24), “Belgeler (Araştırma, Resmi kurum, Rapor, Ders Materyalleri)” (16) ve “Ders Kitabı” (14) kategorileri ise en çok dahil edilen veri kaynakları arasındadır. Veri kaynağı ve örnekleme en az dahil edilenler ise “Hikâye” ve “Veli” kategorileri olmuştur. Bunun yanı sıra inceleme sonucunda bazı çalışmalarda (36) veri kaynağı veya örneklemden bahsedilmediği görülmüştür.

Tablo 4.7’de elde edilen bu bulgular makalelerin en çok “Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitimine ilişkin algıları/ düşünceleri/ inançları/ deneyimleri ortaya koymak”, “Farklı öğretim uygulamalarının/ projelerin/yaklaşımların/kavramların vatandaşlık eğitimine etkisini incelemek/ tanımlamak”, “Farklı değişkenlere göre vatandaşlık yeterliklerini/ tutumlarını/ göstergelerini/ algılarını/ ideolojilerini/etkilerini inceleme” ve “Öğretim programlarını vatandaşlık eğitimine yönelik inceleme” amaçları doğrultusunda yapıldığı ve yöntem olarak da

en fazla “Durum (Vaka) çalışması”, “Literatür Tarama” ve “Doküman İncelemesi” ve “Tarama” desenlerinden faydalandığı bulgularıyla tutarlılık sağlamaktadır.

4.1.8. Makalelerde kullanılan veri toplama araçları

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerde kullanılan veri toplama araçları incelenmiştir. Makalelerde belirlenen amaçlara ve yöntemlere göre kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bulgular Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4. 9. Makalelerde kullanılan veri toplama araçları

Veri Toplama Aracı*	f
Görüşme Formu	122
Doküman İnceleme	78
Gözlem Notları	42
Anket	36
Belirtilmeyen	32
Ölçek	22
Açık Uçlu Soru Formu	8
Bilgi Formu	4
Test	4
Video	2
Metaforlar	2
Değerlendirme Formu	2
Delphi Tekniği	1
Öykü Yazma Formu	1
Görsel Gramer Çerçevesi	1
WebQuest	1
Tartışma Formu	1
Öğrenci Notları	1
Toplam: 360	

* Bir makalede birden fazla veri toplama aracına yer verildiği tespit edildiği için toplam frekans farklılık göstermektedir.

Tablo 4. 8’e bakıldığında makalelerin kullandıkları veri toplama araçlarına ilişkin değerlendirmede 17 farklı kategoride veri toplama aracı belirlendiği görülmektedir. Veri toplama aracına yönelik bilgi vermeyen makaleler “Belirtilmeyen” (32) kategorisinde değerlendirilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde makalelerde en çok kullanılan veri toplama aracının “Görüşme Formu” (122) olduğu görülmektedir. “Doküman İnceleme” (78), “Gözlem Notları” (42), “Anket” (36) ve “Ölçek” (22) ise yaygın olarak kullanılan veri toplama araçlarıdır. En az kullanılan veri toplama araçları “Delphi Tekniği” (1), “Öykü Yazma Formu” (1), “Görsel

Gramer Çerçevesi” (1), “WebQuest” (1), “Tartışma Formu” (1), ve “Öğrenci Notları” (1) olmuştur.

Ulaşılan bu bulgular makalelerin örnekleminde en çok “Öğretmen”, “Öğrenci”, ve “Öğretmen Adayı” kategorilerinin yanı sıra veri kaynakları arasında “Öğretim Programı”, “Belgeler (Araştırma, Resmi Kurum, Rapor, Ders Materyalleri)” ve “Ders Kitabı” kategorilerine yer vermesi ile paralellik göstermektedir. Ayrıca makalelerin metodolojik olarak en çok “Durum (Vaka) Çalışması”, “Literatür Tarama”, “Doküman İncelemesi”, “Tarama” ve “Deneysel” desenlerin kullanılmasını doğrular niteliktedir.

4.1.9. Makalelerde kullanılan veri analiz yöntemleri

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerin veri analiz yöntemleri incelenmiştir. Ulaşılan bulgular Tablo 4.9’da sunulmuştur.

Tablo 4.10. Makalelerde kullanılan veri analiz yöntemleri

Yaklaşım	Yöntem*	Tür	f
Nicel	Parametrik İstatistikler	T-Test	15
		Varyans Analizleri (ANOVA/ MANOVA)	18
		Regresyon Analizi	5
	Parametrik Olmayan İstatistikler	Mann Whitney-U Testi	4
		Kruskal Wallis Testi	3
		Ki-Kare Testi	3
		Wilcoxon Sign Test	2
		Shapiro-Wilk Test	2
		Kolmogorov-Smirnov Testi	1
		Tanımlayıcı (Betimsel) İstatistiksel Analizler	7
Çapraz-Vaka (Cross-Case) Analizi	7		
Nitel	Çok Değişkenli İstatistikler	Faktör Analizi	5
		Korelasyon Analizleri	5
	Yapısal Eşitlik Modeli	Yol Analizi (Path Analyses)	3
	Problem-Çözüm Analizi		2
	Meta Analiz		2
	İçerik Analizi		43
	Kodlama/ Temalandırma/ Kategorilendirme		26
	Tümevarımsal Analiz		19
	Tematik Analiz		16
	Betimsel Analiz		15
Diğer	Karşılaştırmalı Analizler (Sürekli/Sabit)		12
	Doküman Analizi		11
	Söylem Analizi		7
	Tümdengelim Analizi		6
	Metin Analizi		4
			Toplam:
			315

*Bir makalede birden fazla analiz yöntemi kullanıldığı tespit edildiği için toplam frekans farklıdır.

Tablo 4.9'a göre makalelerde sırasıyla en fazla "İçerik Analizi" (43), "Parametrik İstatistikler" (38), "Kodlama/ Temalandırma/ Kategorilendirme" (26), "Tümevarımsal Analiz" (19), "Tematik Analiz" (16), "Betimsel Analiz" (15) ve "Parametrik Olmayan İstatistikler" (15) gibi yöntemlerinin kullanıldığı saptanmıştır. Diğer kategorisinde ise birer frekansa sahip veri analiz yöntemlerine yer verilmiştir. Bu analiz yöntemleri ise şunlardır; karşılaştırmalı uyum istatistikleri, niteliksel veri analizi, metaforik analiz, madde analizi, keşif analizi, istatistiksel analiz, hermeneutik analiz, etkileşim tasarımı metodolojisi, eleştirel analiz, çok düzeyli modelleme, sabit etkiler analizi, photovoice analiz, puanlama anahtarı, reconstructive horizon analysis (rekonstrüktif ufuk analizi), temel bileşen analizi, yorumlayıcı fenomenolojik analiz tekniği. Bunların haricinde 51 çalışmada veri analiz yönteminin belirtilmediği tespit edilmiştir. Makalelerde kullanılan veri analiz yöntemleri incelenirken analizlerde bazı programlardan yararlanıldığı anlaşılmıştır. Bu programlara ilişkin analiz Tablo 4.10'da ele alınmıştır.

Tablo 4. 11. Veri analizinde kullanılan programlar

Yaklaşım	Veri Analizinde Kullanılan Programlar	<i>f</i>
Nicel	SPSS Paket Programı	19
	HLM (V6.0) Programı	1
	Mplus Paket Programı	2
	Stata 13 Programı	1
	PASW 21.0 Programı	1
Nitel	NVIVO Paket Programı	10
	Rep Plus V1.1 Programı	1
	MAXQDA Paket Programı	1
Toplam: 36		

Tablo 4.10'a göre makalelerde veri analizi için kullanılan sekiz farklı programa rastlanmıştır. Bu programlar arasında nicel veriler için en çok tercih edilen veri analiz programı "SPSS Paket Programı" (19) olmuştur. Nitel veriler için ise en çok tercih edilen program "NVIVO Paket Programı" (10) olmuştur.

4.2. İkinci Kısım: Scopus Veri Tabanındaki Verilerinin Bibliyometrik Analizi

İkinci araştırma sorusu kapsamında "Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitime yönelik Scopus veri tabanında yayımlan makalelerin genel, kavramsal ve entelektüel yapısı nasıldır?" sorusuna cevap aranmıştır. Makalelerin genel, kavramsal ve entelektüel yapısını belirlemek için bibliyometrik analizlerden faydalanılmıştır. Bu analizler aracılığıyla makalelerin genel yapısına ilişkin Lotka yasası, dergi etki değerleri, üç alan grafiği oluşturulmuştur. Kavramsal yapısına yönelik konuların eğilimi ve ortak kelime ağı ortaya konulmuştur. Entelektüel yapısı için bibliyografik eşleşme ve ortak atıf analizi yapılmıştır. Aynı

zamanda makalelerin referanslarında en çok atıf yaptıkları kaynaklar belirlenerek ilk 10 kaynağa ve 195 makale arasında en çok atıf alan ilk 20 kaynağa ilişkin veriler analiz edilmiştir. Bu analizlere ilişkin bulgular ilgili başlıklar altında sırayla sunulmuştur.

4.2.1. Scopus veri tabanındaki makalelerin genel yapısı

Sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin Scopus veri tabanındaki genel yapısı R Stüdyo (Bibliometrix) paketi aracılığıyla incelenerek Tablo 4.11.'de sunulmuştur.

Tablo 4. 12. Scopus Veri tabanındaki makalelerin genel yapısı

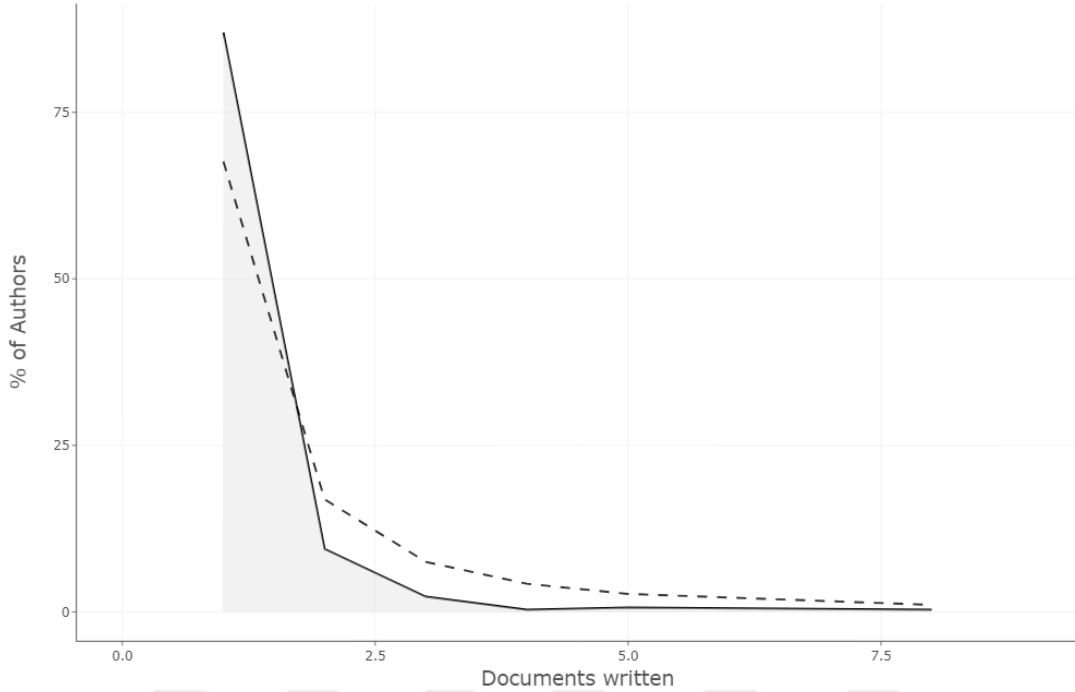
Açıklama	Bulgular
<i>Veriler Hakkında Temel Bilgiler</i>	
Zaman aralığı	2000:2022
Kaynaklar (Dergi)	86
Yıllık büyüme oranı %	8,88
Belge Ortalama Yaşı	8,14
Referans	10.986
<i>Doküman İçeriği</i>	
Yazar Anahtar Kelimeleri (DE)	430
<i>Yazarlar</i>	
Yazarlar	307
Tek yazarlı dokümanların yazarları	74
<i>Yazar İş Birliği</i>	
Tek yazarlı dokümanlar	88
Uluslararası ortak yazarlık %	5,128
<i>Doküman Tipi</i>	
Makale	195

Tablo 4.11 incelendiğinde Scopus veri tabanında vatandaşlık eğitimi konulu belirlenen 2000-2022 yılları arasında yayımlanan 195 makalenin 86 farklı dergide yayınlandığı ve yıllık büyüme oranının %8,88 ve belge yaşının 8,14 olduğu anlaşılmaktadır. Bunların haricinde dokümanların sahip olduğu alıntılarının ortalaması 11,54 ve makalelerin araştırma sürecinde faydalandıkları referansların toplam sayısı ise 10.986'dır. 307 yazarın bulunduğu bu araştırma verilerinde tek yazarlı makale sayısı 74'tür. Yazarların kullandıkları farklı anahtar kavramların sayısının 427 olduğu görülmektedir. Yazarlar arası ve uluslararası iş birlikteliği incelendiğinde iş birliklerinin az olduğu tespit edilmiştir.

Lotka yasası

Lotka yasası, yazarların alandaki üretkenlikleriyle konuya olan ilgilerini ortaya koymaktadır. Lotka yasasıyla 2000-2022 yılları arasında Scopus veri tabanında yayımlanan

vatandaşlık eğitimi konulu araştırmalarda yazarların üretkenlikleri incelenerek Şekil 4.2.1’de sunulmuştur.

Şekil 4. 2. Lotka yasasına göre yazar üretkenliği

Şekil 4.2. incelendiğinde yazarların %87’sinin tek yayın yaptıkları anlaşılmaktadır. Lotka yasasına göre tek araştırmaya sahip olan yazarların sayısının tüm yazarlara oranını yaklaşık %60 olması beklenmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda yazarların sosyal bilgilerde vatandaşlık konulu araştırmalara ilgilerinin sınırlı düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.

Dergilerin etki değerleri

Scopus veri tabanında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine yönelik 2000-2022 yılları arası yayınlanan makalelerin yayınlanmış oldukları dergilerin sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi araştırmaları literatüründe ne kadar etkili oldukları incelenmiştir. İncelemeye ilişkin bulgular Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4. 13. Dergilerin etki değerleri

Element	h_index	g_index	m_index	TC	NP	PY_start
Theory and Research in Social Education	16	27	0,667	823	45	1973
The Journal of Social Studies Research	7	10	0,636	126	20	2000
Journal of Social Science Education	5	7	0,556	56	8	2000
The Educational Forum	4	5	0,174	53	5	1936

Tablo 4. 14. Dergilerin etki değerleri

Element	h_index	g_index	m_index	TC	NP	PY_start
Teaching and Teacher Education	4	4	0,571	62	4	1985
Action in Teacher Education	3	5	0,214	29	6	1978
International Journal of Multicultural Education	3	3	0,375	53	3	2007
Journal of Curriculum Studies	3	3	0,25	64	3	1968
Journal of Social Studies Education Research	3	8	0,375	69	8	2010

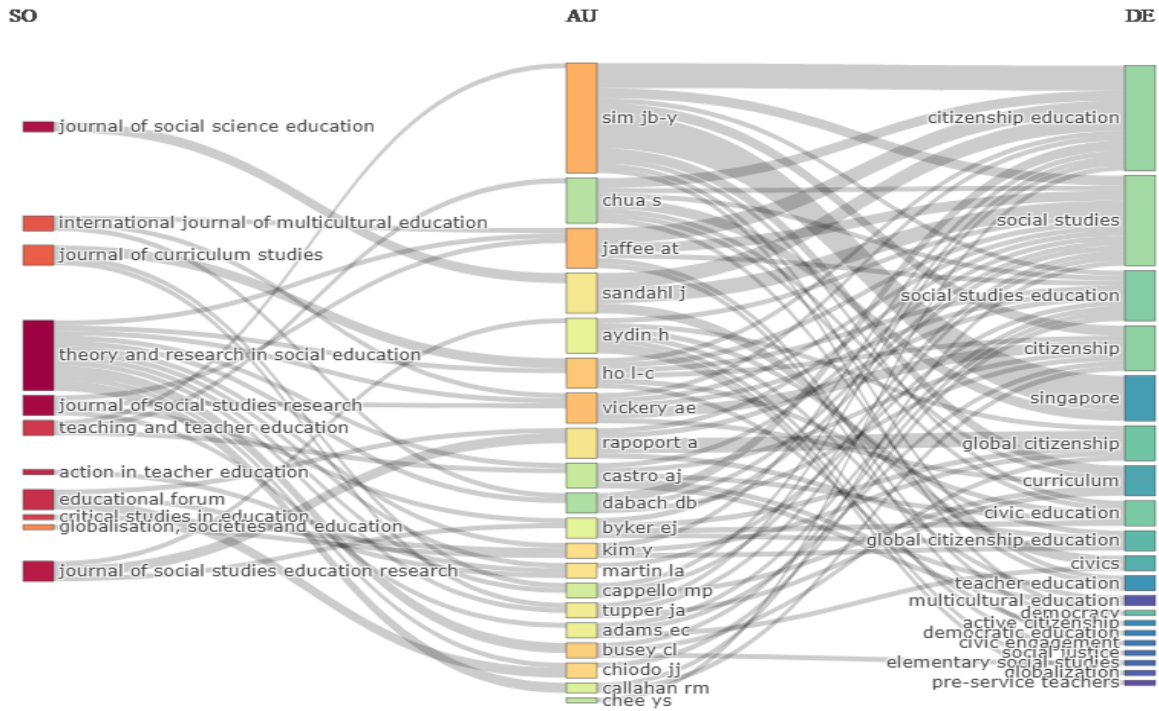
*Tablo 4.12. devamı

***(Total Cites [TC (Toplam Atf)],) Number of Publications [NP (Toplam Yayın Sayısı)], Publications year start [PY_start (Yayın Yılı Başlangıcı)]*

Tablo 4.12 incelendiğinde en yüksek atıfa sahip olan derginin “Theory and Research in Social Education” olduğu görülmektedir. “Theory and Research in Social Education” dergisinin sosyal bilgiler alanındaki en eski dergilerden biri olması, tüm etki değerlerinde en yüksek puana ulaşmasını sağlamıştır.

Üç alan grafiği

Üç alan grafiği ile 2000-2022 yılları arasında Scopus veri tabanında yayınlanan sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin, yayımlandıkları dergi adı, yazar isimleri ve kullanılan anahtar kelimelerini içeren bir Sankey Diyagramı oluşturulmuştur. Şekil 4.3’te dergi adı, yazar isimleri ve kullanılan anahtar kelimelere ilişkin diyagram sunulmuştur.

Şekil 4. 3. Üç Alan Grafiği

Şekil 4.3 oluşturulurken grafiğin karmaşık bir yapı oluşturmaması, daha açık ve anlaşılır bir şekilde yorumlanabilmesi için alanda en üretken 20 yazar, en sık kullanılan 20 anahtar kelime ve bunların ilişkili olduğu 11 dergiye yer verilmiştir. Belirlenen üç alanın birbiriyle dikdörtgen renkli kutucuklarla ve gri bir yol ağıyla bağlandığı görülmektedir. Kutucukların ve ağ yollarının büyüklüğü ve genişliği diğer alanlarla ilişkisel gücü göstermektedir. Yani bir dergiye en çok katkı sağlayan yazarların ve bu yazarların kullandıkları anahtar kelimeler bir grafik içerisinde ilişkili olarak gösterilmektedir. Şekil 4.3 sol kısımdan incelenmeye başlandığında vatandaşlık eğitimi konularına yer veren dergilerden, en çok yayımla katkı sağlayan yazarlara ve yazarların kullandıkları anahtar kelimelere doğru bir ağ oluşturmaktadır.

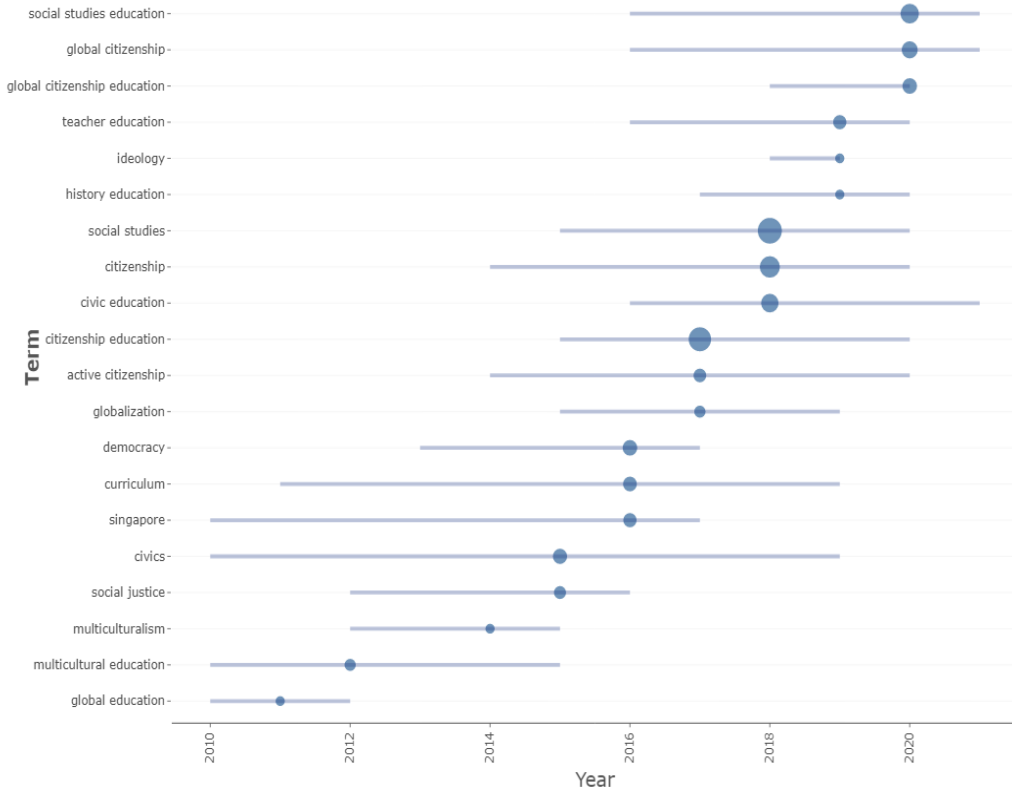
Şekil 4.3'te dergi alanı değerlendirildiğinde 3 büyük bordo renkli kutucuk göze çarpmaktadır. Bu büyüklük sırasıyla “Theory & Research in Social Education”, “The Journal of Social Studies Research” ve “Journal of Social Studies Education Research” dergilerine yazarların vatandaşlık eğitimi konulu makalelerle katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Yazar kısmı incelediğinde “Sim J. B. Y”, “Cgua S.” “Jaffee A.T.” ve “Sandahl J.” vatandaşlık eğitimi konusuna yayınlarıyla en çok katkı sağlayan yazarlar arasındadır. Üçüncü alan incelediğinde ise yazarlar tarafından en sık kullanılan anahtar kelimelerin “vatandaşlık eğitimi”, “sosyal bilgiler”, “sosyal bilgiler eğitimi”, “vatandaşlık” ve “Singapur” olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4.3'ü bir örnek üzerinden bütünsel olarak inceleyecek olursak; en üretken yazar olan Sim J. B. Y'nin 11 dergi arasından katkı sağladığı tek dergi “Teaching and Teacher Education” isimli dergidir. Sim J. B. Y'nin makalelerinde 20 anahtar kavram içerisinden 10 tanesini ve sırasıyla en çok “Singapur” ve “vatandaşlık eğitimi” anahtar kavramlarını kullandığı görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda yazar Sim J. B. Y'nin literatüre Singapur bağlamında vatandaşlık eğitimine yönelik yayınlarla katkı sağladığını söylemek mümkündür.

4.2.2. Scopus veri tabanındaki verilerinin kavramsal yapısı

Konu eğilimleri

Vatandaşlık eğitimine ilişkin yapılan çalışmalar hakkında bilgi edinmek için araştırmaların yıllar içindeki tema eğilimlerini ortaya çıkarmak önemlidir. Bunun için Scopus veri tanında belirlenen 195 makalenin yazar ve anahtar kavramları analiz edilerek vatandaşlık eğitimi terimlerinin zaman içindeki eğilimi ortaya konmuştur. Ulaşılan bulgular Şekil 4.4'te sunulmuştur.

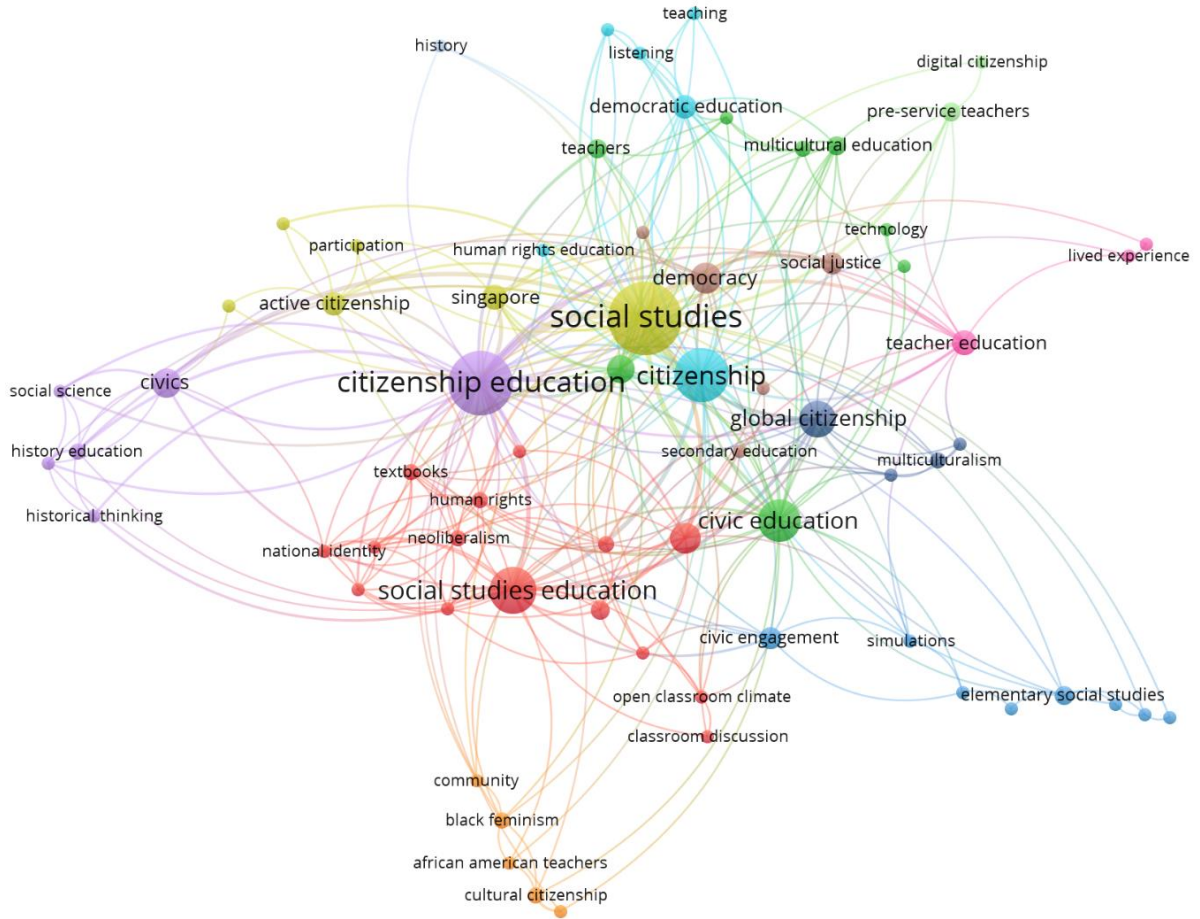
Şekil 4. 4. Vatandaşlık eğitimi temalarının zaman içindeki eğilimi

Şekil 4.4 incelendiğinde yatay uzun çizgiler ve belirli noktalarda çeşitli boyutta daireler görülmektedir. Şekilde belirtilen yatay çizgiler ele alınan konunun gündemdeki yerini ne kadar koruduğunu göstermektedir. Çizgi üzerindeki daireler ise yayınlarda ele alınan kavramın en sık kullanıldığı yılı belirtmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Şekil 4'te en belirgin uzunluğa sahip 3 terim göze çarpmaktadır. İlk olarak “civics (yurttaşlık bilgisi)” kavramının en uzun süre gündemde kalan terim olduğunu anlaşılmaktadır. Bu terimin en sık kullanıldığı yıl ise 2015 yılıdır. Gündemde uzun bir süre yerini koruyan diğer bir kavram ise “curriculum (müfredat)” kavramıdır. Müfredat kavramının en sık ele alındığı yıl ise 2016 yılı olmuştur. Diğer terim ise “Singapore (Singapur)” dur. Bu terimin çalışmalarda en sık ele alındığı yıl ise 2016 yılıdır.

Şekil 4.4'e göre çalışmalarda en az yerini koruyan terimler “ideology (ideoloji)”, “global education (küresel eğitim)” ve “global citizenship education (küresel vatandaşlık eğitimi)”dir. Küresel eğitim ve küresel vatandaşlık eğitimi terimleri yakın zamanda gündem olmalarına rağmen “küresel vatandaşlık (global citizenship)” teriminin uzun yıllar çalışmalara konu olduğu belirlenmiştir.

Ortak kelime analizi

Scopus veri tabanında 2000-2022 yılları arasında yayınlanan araştırmalarda kullanılan anahtar kelimeler analiz edilmiştir. Toplam 430 farklı anahtar kelime içerisinde en az 2 kez tekrar eden 69 anahtar kelime belirlenmiş ve Şekil 4.5'teki anahtar kelime ağı oluşturulmuştur.

Şekil 4. 5. Ortak kelime ağı

Şekil 4.5'e göre 12 farklı renk kümesinin olduğu görülmektedir. Dörtten az terimi içeren pembe, lacivert, açık yeşil ve açık mavi renk kümeleri incelemeye dahil edilmemiştir. Bu renk kümelerinde 1-4 arası terimin olması kümelerin yorumlanmasını güçleştirmektedir. Diğer kalan 8 küme içerisinde en fazla terimi içeren küme kırmızı kümedir. Bu kümenin ardından sırasıyla yeşil, mavi, sarı, mor, turkuaz, turuncu ve kahverengi renk kümeleri gelmektedir.

Kırmızı küme: Kümede en sık “sosyal bilgiler eğitimi” kullanıldığı belirlenmiştir. Diğer terimler ise sınıf tartışması, çeşitlilik, küresel vatandaşlık eğitimi, küreselleşme, insan hakları, ulusal kimlik, milliyetçilik, neoliberalizm, açık sınıf tartışmaları, ölçek geliştirme, sosyal bilgiler müfredatı, sosyal bilgiler öğretmenleri, ders kitapları ve Türkiye’dir.

Yeşil küme: 8 terimi içeren kümede en sık “yurttaşlık eğitimi” kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kümenin diğer kelimeleri ise eleştirel okuryazarlık, müfredat, küresel eğitim, çokkültürlü eğitim, öğretmen, teknoloji, ulusötesi öğrencilerdir.

Mavi küme: 8 terimi içeren kümede en sık “sivil katılım” kullanıldığı görülmektedir. Kümenin diğer kelimeleri demokratik vatandaşlık, temel sosyal bilgiler, oyunlar, mesleki gelişim, ırkçılık, simülasyon ve standartlardır.

Sarı küme: 6 terimi içeren kümede en sık “sosyal bilgiler” kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer kelimeler ise aktif vatandaşlık, çevresel eğitim, katılım, Singapur, öğretmen adayıdır.

Mor küme: 6 terim içeren kümede en sık “vatandaşlık eğitimi” kullanıldığı saptanmıştır. Diğer kelimeler ise yurttaşlık bilgisi, tarihsel bilinç, tarihsel düşünme, tarih eğitimi, sosyal bilimlerdir.

Turkuaz küme: 6 terim içeren kümede en sık “vatandaşlık” terimi kullanılmaktadır. Diğer kelimelere ise demokratik vatandaşlık, insan hakları eğitimi, dinleme, öğrenci sesi, öğretimidir.

Turuncu küme: 5 terim içeren kümede en sık “siyah feminizm” terimi kullanılmaktadır. Diğer kelimeler ise Afrikalı-Amerikan öğretmenler, toplum, kültürel vatandaşlık, ilköğretimdir.

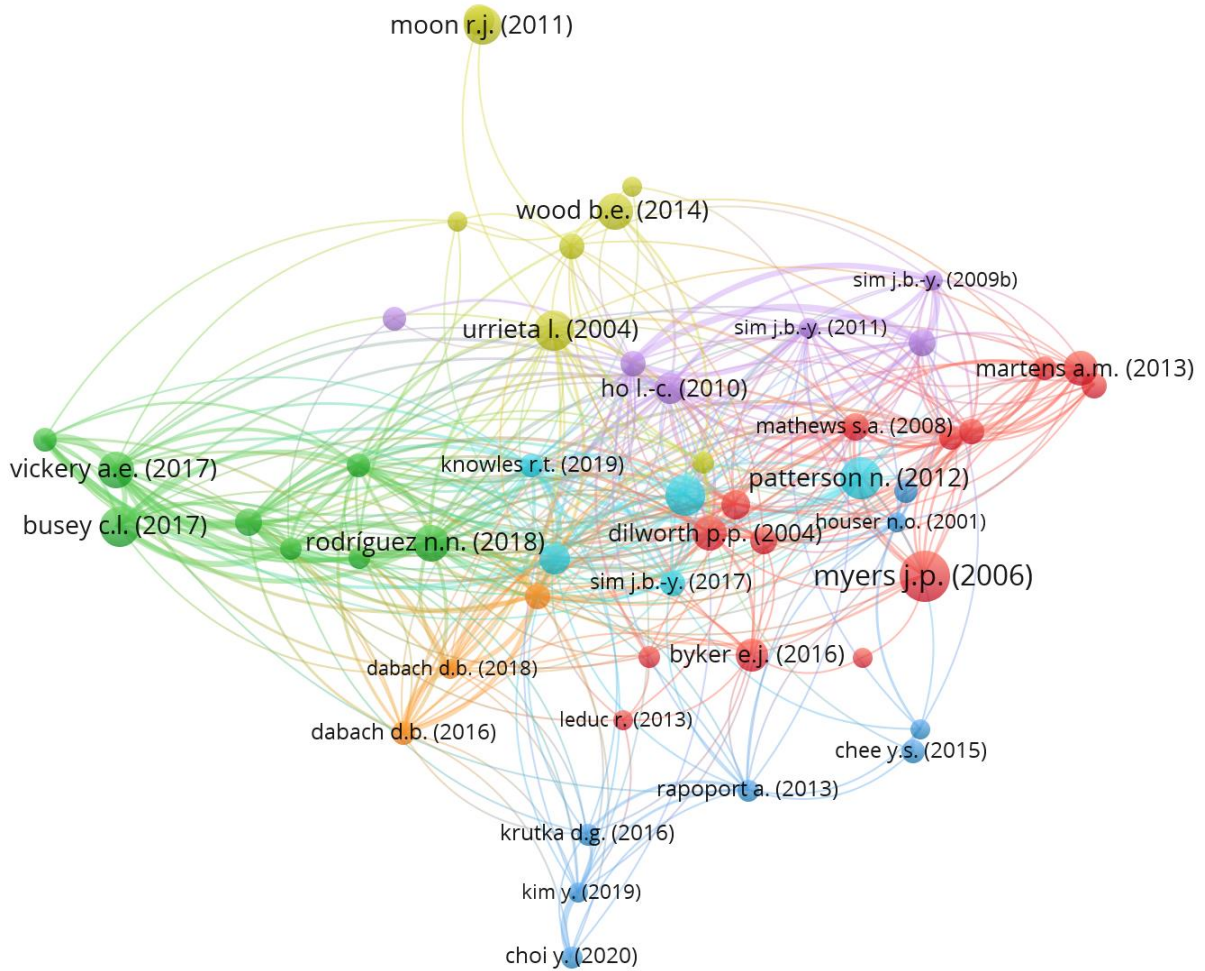
Kahverengi küme: 5 terim içeren kümede en sık “demokrasi” terimi kullanılmaktadır. Kümenin diğer kelimeleri ise hizmet öncesi öğretmenler, ortaokul, sosyal adalet, standartlara dayalı müfredattır.

4.2.2. Scopus veri tabanındaki makalelerin entelektüel yapısı

Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimi konulu yayınların entelektüel yapısını ortaya koymak için Scopus veri tabanından 2000-2022 yılları arasındaki makalelerin bibliyografik eşleşme ve ortak atıf analizi ağları oluşturulmuştur. Daha sonra en çok atıf alan ilk 20 makale ve 195 makalenin en çok atıf yaptıkları ilk on referans belirlenerek sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimine yön veren etkili yayınlar ortaya konmuştur.

Bibliyografik eşleşme

Scopus veri tabanından 2000-2022 yılları arasındaki 195 makalenin referanslarının ne derece örtüştüğünü ortaya koymak için dokümanlar arası bibliyografik eşleşme analizi yapılmıştır. 195 makale için 15 atıf eşiği belirlenmiş ve 52 makalenin bibliyografik eşleşme görünümü Şekil 4.6'da sunulmuştur.

Şekil 4. 6. Bibliyografik eşleşme ağı

Şekil 4.6 incelendiğinde makaleler yazar adı ve yıl sayısı ile görüntülenmiştir. Ancak çok yazarlı makaleler de ilk yazara haritada yer verilmiştir. Haritada 7 farklı renk kümesinin oluştuğu görülmektedir. En fazla makalenin bulunduğu küme kırmızı en az makaleni bulunduğu küme ise turuncu kümedir. Bu durumda kırmızı küme içerisinde yer alan yazarlara ait makalelerin referanslarının birbirleriyle benzerlik oranının daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Haritadaki düğümlerin büyüklüğü ise makalelerin sahip olduğu atıf sayısı ile ilişkilidir. En yüksek atıfa sahip olan makalenin düğümü daha büyüktür.

Kırmızı Küme: 14 farklı makaleyi içeren kümede en çok atıfa sahip olan makale “Myers J.P. (2006)” (99) dir. Myers J.P. (2006)’nin makalesine referans olarak en yakın benzerliği gösteren makaleler ise “Akbulut M. (2020), Byker E.J. (2016), Callahan R.M. (2016), Ho, L.-C. (2012), Leduc R. (2013), Martens A.M. (2007), Martin L.A. (2007), Mathews S. A. (2007), Ortloff D.H. (2011), Rubin B.C. (2017), Schugurensky D. (2003) ve Syvertsen (2009)” dir.

Yeşil Küme: 8 farklı makaleyi içeren kümenin en çok atıf alan makale “Busey C.L. (2017)” (58) dir. Busey C.L. (2017)’nin makalesine referans olarak en yakın benzerliği gösteren makaleler ise “Brown A.L. (2011), Busey C.L. (2021), Keegan P. (2021), Rodriguez N.N. (2018), Vickery A.E. (2015), Vickery A.E. (2016), Vickery A.E. (2017)” dir.

Mavi Küme: 8 farklı makaleleri içeren kümenin en çok atıf alan makale “Chee Y.S. (2015)” dir. Chee Y.S. (2015)’nin makalesine referans olarak en yakın benzerliği gösteren makaleler ise “Cary L.I. (2001), Chee Y.S. (2013), Choi Y. (2020), Houser, N.O. (2001), Kim Y. (2019), Krutka D.G. (2016), Rapaport A. (2013)” tur.

Sarı Küme: 8 farklı makaleyi içeren kümenin en çok atıf alan makale “Urrieta L. (2004)” dir. Urrieta L. (2004)’nin makalesine referans olarak en yakın benzerliği gösteren makaleler “Adams E.C. (2019), Bicmore K. (2017), Moon R.J. (2011), Ramiez F.O. (2012), Sandahl J. (2015), Tupper J.A. (2012), Wood B.E. (2014)” dur.

Mor Küme: 6 farklı makaleyi içeren kümenin en çok atıf alan makale “Ho L.-C. (2010)” (38) olmuştur. Ho L.-C. (2010)’nin makalesine referans olarak en yakın benzerliği gösteren makaleler “Pashby K. (2014), Sim J.B.-Y. (2008), Sim J.B.-Y. (2009a), Sim J.B.-Y. (2009b), Sim J.B.-Y. (20011)” dir.

Turkuaz Küme: 5 farklı makaleyi içeren kümenin en çok atıf alan makale “Marri A.R. (2005)” (59) olmuştur. Marri A.R. (2005)’nin makalesine referans olarak en yakın benzerliği gösteren makaleler “Castro A.J. (2013), Knowles R.T (2019), Patterson N. (2012), Sim J.B.-Y (2017)” olmuştur.

Turuncu Küme: 3 farklı makaleyi içeren kümenin en çok atıf alan makale “Jaffee A.T. (2016)” (24) olmuştur. Jaffee A.T. (2016)’nin makalesine referans olarak en yakın benzerliği gösteren makaleler “Dabach D.B. (2016) ve Dabach D.B. (2018)” olmuştur.

Mor küme 25 referansa ilişkin bir ilişkiyi göstermektedir. Westheimer, J. & Kahne, J. (2004) hem mor kümenin hem de tüm kümeler içerisinde en etkili referanstır. Turkuaz küme 23 referansa ait ilişkiyi belirtmektedir. Hess, D. E. (2009) turkuaz kümenin en etkili referansı olmuştur. Turuncu küme 21 referansa ait ilişkiyi göstermektedir. Parker, W.C. (2003) bu kümenin en etkili referansıdır. Kahverengi küme 19 referansa ilişkin bir ilişki ortaya koymaktadır. Torney-Purta, J. (2002) bu kümenin en etkili referansı olmuştur. Lacivert küme 14 referansa ilişkin bir ilişki sunmaktadır. Schweisfurth, M. (2006) lacivert kümenin en etkili referansıdır. Pembe küme de 14 referansa ilişkin bir ilişki sunmaktadır. Chua, B.-H. (1995) ise bu kümenin en etkili kaynağıdır. Siyah küme ise 10 referansa ait ilişkiyi belirtmektedir. Merryfiel, M.M. (2012) siyah kümenin en etkili kaynağıdır. Kümelerde belirlenen etkili kaynakların yanı sıra en çok atıf yapılan ilk 10 referans Tablo 4.13'te sunulmuştur.

Tablo 4. 15. En çok Atıf Yapılan Kaynaklar

En çok Atıf Yapılan Kaynaklar	Atıf sayısı
Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? the politics of educating for democracy. <i>American Educational Research Journal</i> , 41(2), 237-269.	35
Parker, W. C. (2003). <i>Teaching democracy: Unity and diversity in public life</i> . New York: Teachers College Press.	22
Abowitz, K. K., & Harnish, J. (2006). Contemporary discourses of citizenship. <i>Review of Educational Research</i> , 76(4), 653-690.	15
Stake, R. E. (1995). <i>The art of case study research</i> . Thousand Oaks, Ca: Sage.	12
Banks, J. A. (2008). Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. <i>Educational Researcher</i> , 37(3), 129-139.	11
Hess, D. E. (2009). <i>Controversy in the classroom: The democratic power of discussion</i> . Routledge.	11
Myers, J. (2006) Rethinking the social studies curriculum in the context of globalization: Education for global citizenship in the U.S. <i>Theory and Research in Social Education</i> , 34(3), 370-394.	9
Patterson, N., Doppen, F. & Misco, T. (2012). Beyond personally responsible: a study of teacher conceptualizations of citizenship education. <i>Education, Citizenship and Social Justice</i> , 7(2), 191-206.	8
Rapoport, A. (2010). We cannot teach what we don't know: Indiana teachers talk about global citizenship education. <i>Education, Citizenship and Social Justice</i> , 5(3), 179-190.	8
Torney-Purta, J. (2002). The school's role in developing civic engagement: a study of adolescents in twenty-eight countries. <i>Applied Developmental Science</i> , 6(4), 203-212	8

Tablo 4.13'e göre Scopus veri tabanında 2000-2022 yılları arasında yayınlanan makalelerin en çok yararlandıkları kaynak Westheimer, J. & Kahne, J. tarafından çalışılan ve 2004 yılında *American Educational Research Journal* tarafından yayınlanan "What kind of citizen? the politics of educating for democracy" isimli kaynak olmuştur.

En çok atıf alan 20 makale

Scopus veri tabanında 2000-2022 yılları arası sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimini konu alan 195 makale arasından en çok atıf alan çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemede en çok atıf alan 20 makaleye ilişkin bilgiler ve atıf sayıları Tablo 4.14'te sunulmuştur.

Tablo 4. 16. En çok Atıf Alan Makaleler

En Çok Atıf Alan Makaleler	Atıf Sayısı
1. Myers, J. P. (2006). Rethinking the social studies curriculum in the context of globalization: Education for global citizenship in the US. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 34(3), 370-394.	99
2. Patterson, N., Doppelt, F., & Misco, T. (2012). Beyond personally responsible: A study of teacher conceptualizations of citizenship education. <i>Education, Citizenship and Social Justice</i> , 7(2), 191-206.	64
3. Urrieta, L. (2004). Dis-connections in "American" citizenship and the post/neo-colonial: People of Mexican descent and Whiteman pedagogy and curriculum. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 32(4), 433-458.	60
4. Marri, A. R. (2005). Building a framework for classroom-based multicultural democratic education: Learning from three skilled teachers. <i>Teachers College Record</i> , 107(5), 1036-1059.	59
5. Busey, C. L., & Walker, I. (2017). A dream and a bus: Black critical patriotism in elementary social studies standards. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 45(4), 456-488.	58
6. Moon, R. J., & Koo, J. W. (2011). Global citizenship and human rights: A longitudinal analysis of social studies and ethics textbooks in the Republic of Korea. <i>Comparative Education Review</i> , 55(4), 574-599.	55
7. Vickery, A. E. (2017). "You excluded us for so long and now you want us to be patriotic?": African American women teachers navigating the quandary of citizenship. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 45(3), 318-348.	51
8. Wood, B. E. (2014). Participatory capital: Bourdieu and citizenship education in diverse school communities. <i>British Journal of Sociology of Education</i> , 35(4), 578-597.	51
9. Rodríguez, N. N. (2018). From margins to center: Developing cultural citizenship education through the teaching of Asian American history. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 46(4), 528-573.	50
10. Dilworth, P. P. (2004). Multicultural citizenship education: Case studies from social studies classrooms. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 32(2), 153-186.	47
11. Martens, A. M., & Gainous, J. (2013). Civic education and democratic capacity: How do teachers teach and what works?. <i>Social science quarterly</i> , 94(4), 956-976.	46
12. Byker, E. J., & Marquardt, S. (2016). Curricular connections: Using critical cosmopolitanism to globally situate multicultural education in teacher preparation courses. <i>Journal of Social Studies Education Research</i> , 7(2), 30-50.	39
13. Castro, A. J. (2013). What makes a citizen? Critical and multicultural citizenship and preservice teachers' understanding of citizenship skills. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 41(2), 219-246.	38
14. Ramirez, F. O., & Meyer, J. W. (2012). Toward post-national societies and global citizenship. <i>Multicultural Education Review</i> , 4(1), 1-28.	37
15. Ho, L. C. (2010). "Don't worry, I'm not going to report you": Education for citizenship in Singapore. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 38(2), 217-247.	36
16. Ho, L. C. (2012). Sorting citizens: Differentiated citizenship education in Singapore. <i>Journal of Curriculum Studies</i> , 44(3), 403-428.	34
17. Rubin, B. C., Ayala, J., & Zaal, M. (2017). Authenticity, aims and authority: Navigating youth participatory action research in the classroom. <i>Curriculum Inquiry</i> , 47(2), 175-194.	30
18. Vickery, A. E. (2015). It was never meant for us: Towards a black feminist construct of citizenship in social studies. <i>The Journal of Social Studies Research</i> , 39(3), 163-172.	30
19. Sim, J. B. Y., & Print, M. (2009). Citizenship education in Singapore: controlling or empowering teacher understanding and practice?. <i>Oxford Review of Education</i> , 35(6), 705-723.	29
20. Mathews, S. A., & Dilworth, P. P. (2008). Case studies of preservice teachers' ideas about the role of multicultural citizenship education in social studies. <i>Theory & Research in Social Education</i> , 36(4), 356-390.	29

Tablo 4.14'e bakıldığında Myers, J. P. tarafından ele alınan ve "Theory & Research in Social Education" dergisi tarafından yayınlanan "What makes a citizen? Critical and multicultural citizenship and preservice teachers' understanding of citizenship skills" makalesinin 195 makale arasından 99 atıfla en etkili yayın olduğu görülmektedir. Belirlenen 20 makale arasında en güncel araştırma Rodríguez, N. N. tarafından ele alınan ve "Theory & Research in Social Education" dergisi tarafından 2018 yılında yayınlanan "From margins to center: Developing cultural citizenship education through the teaching of Asian American history" makalesi olmuştur. Bu yayının diğer yayınlara göre daha güncel olmasına rağmen 50 atıfla 9. sırada yer alması makalenin etkili ve başarılı olduğunun bir göstergesidir.

BÖLÜM 5

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde belirlenen araştırma soruları kapsamında ulaşılan sonuçlara, bu sonuçların literatürle ilişkisine yönelik tartışmaya ve gelecekte yapılacak araştırmalara rehberlik etmesi adına önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada 2000-2022 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimi konulu araştırmaların eğilimlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda sistematik literatür incelemesi ve bibliyometrik analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında “TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitime yönelik yayınlan makalelerin özellikleri nelerdir?” ve “Scopus veri tabanında sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitime yönelik yayınlan makalelerin genel, kavramsal ve entelektüel yapısı nasıldır?” sorularına cevap aranmıştır. İncelemeler sonucu ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur. Sonuçlar incelenirken bu sonuçların birtakım sınırlamalar ve kriterlere bağlı olarak ortaya çıktığı göz ardı edilmemelidir.

Birinci araştırma sorusu kapsamında makalelerin özelliklerini belirlemek adına yayınlandıkları yıllara ve dergilere, amaçlarına ve başlıklarda yer verilen vatandaşlık tiplerine göre dağılımları incelenmiştir. Bunların yanı sıra metodolojik olarak makalelerde kullanılan yaklaşımlar, araştırma desenleri, veri kaynakları/örneklemeler, veri toplama araçları ve analiz yöntemleri irdelenmiştir.

İlk olarak TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimi konulu yayınlanan makalelerin yıllara göre dağılımları incelenmiştir. İnceleme sonucunda vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin 35 makale ile en çok 2021 yılında, en az makalenin ise ikişer yayımla 2000 ve 2005 yıllarında yayınlandığı sonucuna ulaşılmıştır. 2000-2022 yılları arasında vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin yayın sayısında genel anlamda bir ilerleme görülürken en belirgin artışın 2018 yılından sonra, azalışın da 2021 yılından sonra gerçekleştiği ulaşılan sonuçlar arasındadır. Yayın sayıları yüzdelik olarak değerlendirildiğinde makalelerin yaklaşık % 65'i 2015 yılından itibaren yayınlanmıştır. Karaca ve Akbaba (2021) WoS veri tabanında vatandaşlık eğitimi konulu araştırmaların %50'den fazlasının 2015-2020 yılları arasında yayınlandığını ve araştırmacıların vatandaşlık eğitimine

yönelik ilgilerinin yayın sayılarına yansıdığını tespit etmişlerdir. Yayın sayılarındaki bu değişimin en önemli sebepleri olarak, teknolojik gelişmeler sonucu dijital yayıncılığın yaygınlaşmasından, sosyal bilgiler araştırmacılarının artmasından ve veri tabanlarında daha çok yayınlara yer verilmesinden bahsedilebilir (Bozkurt, Eryılmaz ve Boyraz, 2021).

TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgiler eğitimi kapsamında vatandaşlık eğitimi konulu yayınlanan makalelerin yayınlandıkları dergiler incelenmiştir. İnceleme sonucunda 127 farklı dergiyle karşılaşılmıştır. Bu sonucun sosyal bilgilerin birçok disiplinle ilişkili olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ancak 22 yıllık bir süreçte 91 derginin sadece bir yayına sahip olması bu dergilerin sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi konulu makalelere sınırlı bir şekilde yer verdiğini göstermektedir. Bu konuya eğilimin en çok olduğu dergiler ise 45 makaleyle “Theory & Research in Social Education” ve 20 makaleyle “The Journal of Social Studies Research” dergileri olmuştur. Sosyal bilgiler eğitimi (Sönmez, 2020) ya da vatandaşlık eğitimine (Bozkurt, Eryılmaz ve Boyraz, 2021; Karaca ve Akbaba, 2021) yönelik inceleme araştırması yapan yayınlarda makalelerde “Theory & Research in Social Education” dergisinin en fazla yayına sahip olan dergiler arasında yer aldığı ifade edilmiştir.

Dergilerde yayınlanan makaleler yazarlarına göre incelenmiş ve dergilere en çok katkı sağlayan 20 yazar belirlemiştir. Yayınlamış olduğu dokuz makale ile “Jasmine B.-Y. Sim” ve yedi makaleyle “Amanda E. Vickery” dergilere en çok katkı sağlayan yazarlar olmuştur. Yazarların bir konu üzerinde fazla yayına sahip olması o alandaki etkililiğini göstermek için yeterli değildir. Bu noktada yazarların h-indexlerinin incelenmesi önem taşımaktadır. H-index bir bilim insanının bilimsel başarısını değerlendiren ve alanındaki diğer araştırmacılar kıyaslanmasına olanak sağlayan bir hesaplama dır. H-index sayesinde bir konuda araştırmacıların etkisi tarafsız bir şekilde değerlendirilebilir (Hirsch, 2005). En çok yayına sahip 20 yazarın h-indexleri incelendiğinde literatürde 27 h-indexle en yüksek etkiye sahip yazarın “Cemil Öztürk” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En fazla yayına sahip olan Jasmine B. Y. Sim’in ise h-indeksi 18’dir. Bu durum bir literatürde etkili olmanın çok sayıda araştırma yapmaktan ziyade nitelikli yayınlar ile mümkün olacağını göstermektedir. Fakat burada yazarların sahip oldukları h-index değerleri tüm yayınlarını kapsamaktadır. Yani yazarlar farklı konu alanlarında sahip oldukları yayınlarla bu değerlere sahip olmuş olabilir. Bu sebeple yazarların etkilerini değerlendirmek açısından tüm çalışmalarının gözden geçirilmesi daha doğru yorumlara ulaşmayı sağlayacaktır.

2000-2022 yılları arasında TR Dizin, Web of Science ve Scopus veri tabanlarında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimine konulu makaleler amaçları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Ulaşılan bulgular değerlendirildiğinde araştırmaların en çok “Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitimine ilişkin algıları/düşünceleri/inançları/deneyimleri ortaya koymak” amacıyla yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Vatandaşlık eğitimine yönelik görüş, deneyim ve algı sunmak bu konunun muhataplarının konuya yönelik iç görüşlerini anlamlandırmak adına araştırmacılara yardımcı olacaktır. Çünkü bireylerin görüşleri, bir konuya yönelik farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına ve konunun eksik kalan ve keşfedilmesi gereken kısımlarının tespit edilmesine olanak sağlar (Merriam, 2018). Makalelerin ortaya çıkmasında rol oynayan bir diğer amaç ise “Farklı öğretim uygulamalarının/projelerin/yaklaşımların/kavramların vatandaşlık eğitimine etkisini incelemek/tanımlamak” olmuştur. Türkiye’de vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan yüksek lisans tezlerini inceleyen Çiftçi (2022), müfredat, öğretim ilke, yöntem, teknik ve yaklaşımların tezlerde en çok ele alınan konular olduğunu ifade etmiştir. Çiftçi’nin ulaştığı bu sonuçla birlikte derslerde kullanılan farklı yöntem ve teknikler ya da eğitime yönelik yeni ortaya çıkan yaklaşımların vatandaşlık eğitimine etkisinin incelenmesi önem taşıdığını söyleyebiliriz. Vatandaşlığın statik bir kavram olmayışı ve dünyadaki birçok gelişmeden etkilenmesi vatandaşlık eğitimi anlayışına da etki etmektedir. Böyle değişken bir eğitim kavramının öğrencilere aktarılmasında çeşitli yöntem tekniklerle vatandaşlık eğitimi için gerekli olan bilgi, beceri ve değerler öğrencilere kazandırılmaya çalışılmalıdır (Kuş, 2020).

Amaçları incelenen makaleler ele aldıkları vatandaşlık tiplerine göre de değerlendirilmiştir. İncelemeler sonucunda makalelerde en çok “küresel vatandaşlık” tipine yer verildiği görülmüştür. Çolak, Kabapınar ve Öztürk (2019) vatandaşlık kavramının ulus-devlet sınırlarının ötesine geçerek küreselleşmenin etkisiyle ulusötesi, kozmopolit, küresel vatandaşlık gibi kavramların literatürde sıklıkla yer bulduğunu ifade etmesi ulaşılan sonucu doğrulamaktadır. Küresel vatandaşlığın yanı sıra “etkin vatandaşlık, demokratik vatandaşlık, iyi vatandaşlık ve dijital vatandaşlık” en çok ele alınan diğer vatandaşlık tipleri olmuştur. Bu tiplerle birlikte 84 makalede 20 farklı tür olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, vatandaşlık kavramının kapsamının giderek arttığını ve vatandaşlığa yönelik tanımlamaların zamanda daha da çeşitleneceğini göstermektedir. Nitekim Dere ve Gökçınar (2022), literatürde yüze yakın vatandaşlık tipi olduğunu ifade etmişlerdir. Yeni çıkan tiplerin vatandaşlardan hangi beklentiler içerdiğinin değerlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Bu da vatandaşlık tiplerinin ele alındığı araştırmaların gelecekte artacağına ilişkin bir öngörü sağlamaktadır.

Amaçları incelenen bu makalelerin hedefledikleri amaca ulaşmak için hangi metodolojik yaklaşımları kullandıkları incelenmiştir. İncelemeler sonucunda araştırmaların en çok nitel yöntemler aracılığıyla yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Nitel yöntemler desenlerine göre değerlendirildiğinde ise en çok durum (vaka) çalışmasının tercih edildiği görüşmüştür. Ulaşılan bu sonuç makalelerin amaçlarıyla karşılaştırıldığında kullanılan metodolojinin hedeflenen amaçlara yönelik bir paralellik söz konusudur. Makalelerde en çok nitel yöntemlerden durum deseninin kullanıldığı sonucu “Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitime ilişkin algıları/ düşünceleri/ inançları/ deneyimleri ortaya koymak” amacının kullanılması sonucunu doğrular niteliktedir. Durum çalışmasında araştırmacı, çalıştığı konu hakkında görüşmeler, gözlemler, raporlar ya da dokümanlar gibi birden fazla bilgi sağlayan kaynakları birlikte kullanır. Bu da ele aldığı konu hakkında daha derinlemesine ve detaylı bilgilere ulaşmasını sağlar (Creswell, 2021). Vatandaşlık eğitimi konulu araştırmalarda inanç, algı ve deneyimlerinden tek bir bilgi kaynağıyla ortaya konması konunun anlaşılmasında bir sınırlılık oluşturabilir. Bu sebeple daha derinlemesine araştırmalar ortaya koyarak elde edilen bilgileri farklı raporlar ve dokümanlarla desteklemenin vatandaşlık eğitiminin kapsamını geliştireceğini ve daha etkili hale getireceğini söylenebiliriz.

Makalelerde kullanılan yöntemler değerlendirilirken bu metodolojileri yürütmek için gerekli olan veri kaynaklarının/örneklemelerini neler olduğu incelenmiştir. İnceleme sonucunda veri kaynağı/örneklem olarak en çok “öğretmenler”in tercih edildiği görülmüştür. Çoğunlukla tercih edilen diğer veri kaynakları/örneklemeler “öğrenci, öğretmen adayı, öğretim programı” olmuştur. Ortaya çıkan bu sonuç eğitimin en önemli paydaşlarının araştırmalara veri sağladığını göstermektedir. Ayrıca elde edilen bu sonuçlar makalelerin en çok “Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitime ilişkin algıları/ düşünceleri/ inançları/ deneyimleri ortaya koymak”, “Farklı öğretim uygulamalarının/ projelerin/yaklaşımların/kavramların vatandaşlık eğitime etkisini incelemek/ tanımlamak”, “Farklı değişkenlere göre vatandaşlık yeterliklerini/ tutumlarını/ göstergelerini/ algılarını/ ideolojilerini/etkilerini inceleme” ve “Öğretim programlarını vatandaşlık eğitime yönelik inceleme” amaçları doğrultusunda yapıldığı ve yöntem olarak da en fazla “Durum (Vaka) çalışması”, “Literatür Tarama” ve “Doküman İncelemesi” ve “Tarama” desenlerinden faydalandığı sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Veri kaynakları/örneklemeleri incelenen makalelerde veri kaynaklarından/örneklemelerinden verilerin hangi yöntemlerle elde edildiği araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar verilerin toplanmasında en çok “görüşme formu”ndan yararlanıldığını ortaya

koymuştur. “Vatandaşlığa/Vatandaşlık eğitimine ilişkin algıları/ dűřünceleri/ inançları/ deneyimleri ortaya koymak” amacı göz önünde bulundurulduğunda ulaşılan bu sonuç şaşırtıcı değildir. Dięer veri toplama araçları incelendiğinde “Doküman İnceleme”, “Gözlem Notları”, “Anket” ve “Ölçek”lerin yaygın olarak makalelerde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar makalelerin örnekleminde en çok “Öęretmen”, “Öęrenci”, ve “Öęretmen Adayı” kategorilerinin yanı sıra veri kaynakları arasında “Öęretim Programı”, “Belgeler (Araştırma, Resmi Kurum, Rapor, Ders Materyalleri)” ve “Ders Kitabı” kategorilerine yer vermesi ile paralellik göstermektedir. Makalelerin amaçlarının, veri kaynakları ve veri toplama yöntemleriyle olan tutarlılığı, makalelerin yöntemsel olarak da en çok “Durum (Vaka) Çalışması”, “Literatür Tarama”, “Doküman İncelemesi”, “Tarama” ve “Deneyisel” desenlerin kullanılmasını doğrular niteliktedir.

Veri kaynakları/örneklemi ve veri toplama araçları incelenen makalelerin elde ettikleri verileri hangi yöntemlerle analiz ettikleri araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda veri analizlerinde en çok “içerik analizi”nden yararlanıldığı görölmüştür. Analizlerde çoğunlukla tercih edilen diğer yöntemlerin ise “Parametrik İstatistikler”, “Kodlama/ Temalandırma/ Kategorilendirme”, “Tümevarımsal Analiz”, “Tematik Analiz” (16), “Betimsel Analiz” (15) ve “Parametrik Olmayan İstatistikler” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Makalelerde kullanılan veri analiz yöntemleri incelenirken analizlerde bazı programlardan yararlanıldığı görölmüştür. Bu programlar arasında en fazla kullanılan program “SPSS Paket Programı” olmuştur. Nitel veri analizleri için en çok tercih edilen program ise “NVIVO paket programı” olmuştur.

İkinci araştırma sorusu kapsamında ise Scopus veri tabanındaki makalelerin genel, kavramsal ve entelektüel yapısını belirlemek için bibliyometrik analizlerden faydalanılmıştır. Bu analizler aracılığıyla makalelerin genel yapısına ilişkin Lotka yasası, dergi etki değerleri, üç alan grafiği oluşturulmuştur. Kavramsal yapısına yönelik konuların eğilimi ve ortak kelime ağı ortaya konulmuştur. Entelektüel yapısı için de bibliyografik eşleşme ve ortak atıf analizi yapılmıştır. Aynı zamanda makalelerin referanslarında en çok atıf yaptıkları kaynaklar belirlenerek ilk 10 kaynağa ve 195 makale arasında en çok atıf alan ilk 20 kaynağa ilişkin veriler incelenmiştir.

İlk olarak Scopus veri tabanından elde edilen 195 makalenin genel yapısı incelenerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Scopus veri tabanında 2000-2022 yılları arasında yayınlanan vatandaşlık eğitimi konulu 195 makalenin 86 farklı dergide yayınlandığı ve yıllık büyüme oranının %8,88 ve belge ortalama yaşının 8,14 olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar

sosyal bilgiler bağlamında vatandaşlığa yönelik az sayıda çalışmanın yapıldığı ve son yıllarda yayın sayılarında bir artış olduğunu göstermektedir. Bunların haricinde dokümanların sahip olduğu alıntılarının ortalaması 11,54 ve makalelerin araştırma sürecinde faydalandıkları referansların toplam sayısı ise 10.986'dır. 307 yazarın bulunduğu bu araştırma verilerinde tek yazarlı makale sayısı 74'tür. Yazarların kullandıkları farklı anahtar kavramların sayısının 427 olduğu görülmektedir. Yazarlar arası ve uluslararası iş birlikteliği incelendiğinde iş birliklerinin az olduğu tespit edilmiştir.

Scopus veri tabanındaki makaleler Lotka Yasasına göre değerlendirildiğinde yazarların %87'sinin tek yayın yaptıkları anlaşılmaktadır. Lotka yasasına göre tek araştırmaya sahip olan yazarların sayısının tüm yazarlara oranının yaklaşık %60 olması beklenmektedir (Lotka, 1926). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda yazarların sosyal bilgilerde vatandaşlık konulu araştırmalara ilgilerinin sınırlı düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Yazarların tek yayına sahip olması belirli bir ilgi düzeyini gösterirken konuyu tek boyutuyla ele almaları bu noktada sınırlılığı oluşturmaktadır. Ancak genel anlamda 307 yazarın bu konu hakkında yayına sahip olması konunun farklı yönlerinin ele alınarak literatüre farklı bakış açılarının kazandırıldığını söylemek mümkündür.

Yazarların literatürdeki ilgi düzeylerinin belirlenmesinin ardından Scopus veri tabanındaki makalelerin yayınlanmış oldukları dergilerin etki düzeyleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda en yüksek atıfa "Theory and Research in Social Education" dergisinin sahip olduğu görülmüştür. "Theory and Research in Social Education" dergisinin yayın sürecine 1973 yılında başlaması ve geniş bir arşivinin bulunması tüm etki değerlerinde en yüksek puana ulaşmasını sağlamıştır.

Bir diğer analiz ile Scopus veri tabanında yayınlanan sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin, yayımlandıkları dergi adı, yazar isimleri ve kullanılan anahtar kelimelerini içeren bir üç alan grafiği oluşturulmuştur. Bu grafik ile literatürün belirli bir görünümüne yönelik çıkarımlar ortaya konmuştur. Grafikte en üretken 20 yazar, en sık kullanılan 20 anahtar kelime ve bunların ilişkili olduğu 11 dergiye yer verilmiştir. Grafikten bir örnek incelendiğinde en üretken yazar olan Sim J. B. Y'nin 11 dergi arasından katkı sağladığı tek dergi "Teaching and Teacher Education" isimli dergidir. Sim J. B. Y'nin makalelerinde 20 anahtar kavram içerisinden 10 tanesini ve sırasıyla en çok "Singapur" ve "vatandaşlık eğitimi" anahtar kavramlarını kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda yazar Sim J.

B. Y'nin literatüre Singapur bağlamında vatandaşlık eğitimine yönelik yayınlarla katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Scopus veri tabanında sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konulu araştırmaların 2000-2022 yılları arasında konu eğilimleri incelenmiştir. İncelemeler sonucunda “civics (yurttaşlık bilgisi)” kavramının en uzun süre gündemde kalan terim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu terimin en sık kullanıldığı yıl ise 2015 yılıdır. Gündemde uzun bir süre yerini koruyan diğer bir kavram ise “curriculum (müfredat)” kavramıdır. Müfredat kavramının en sık ele alındığı yıl ise 2016 yılı olmuştur. Müfredat kavramının uzun süre araştırmalara konu olması sonucuyla makalelerinde veri kaynaklarında çoğunlukla yer vermesi sonucu birbirini doğrular niteliktedir. Diğer bir terim ise “Singapore (Singapur)” dur. Bu terimin çalışmalarda en sık ele alındığı yıl ise 2016 yılıdır. En üretken yazar olan Sim J. B. Y'nin literatüre Singapur bağlamında vatandaşlık eğitimine yönelik yayınlarla katkı sağlaması “Singapore (Singapur)” kavramının görünürlük kazanmasında etkili olduğu söylenebilir.

Scopus veri tabanında 2000-2022 yılları arasında yayınlanan araştırmalarda kullanılan anahtar kelimeler analiz edilmiştir. Toplam 430 farklı anahtar kelimedenden 12 farklı küme oluşmuştur. Kümeler değerlendirildiğinde araştırmaların çoğunlukla sosyal bilgiler eğitimi ve küreselleşme, küresel vatandaşlık eğitimi, insan hakları, ulusal kimlik, milliyetçilik, neoliberalizm konularında yapıldığı, uygulama olarak sınıf tartışmalarından yararlandığı ve araştırmalara sosyal bilgiler müfredatı, sosyal bilgiler öğretmenleri ve ders kitaplarının dahil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar makalelerin özelliklerinden elde edilen bulgular ile örtüşmektedir. Makalelerde en çok ele alınan vatandaşlık tipi “küresel vatandaşlık” olurken araştırma örneğinde de en çok öğretmenler yer almıştır.

Makalelerin konu eğilimleri, kullanılan anahtar kelimeler ya da ele alınan vatandaşlık tiplerinde daha çok küreselleşme vurgusunun ön planda olduğu görülmektedir. Küreselleşme özellikle bilgi teknolojisiyle öğretim sürecine değer katar ve eğitimi demokratikleştirir (Aslan, 2016b). Bu açıdan bakıldığında küreselleşmenin demokratik eğitimin ve özellikle vatandaşlık eğitiminin ayrılmaz bir parçası olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak demokratik eğitim sürecinin önemli bir parçası da tartışmalı konulardır (Misco, 2012). İncelenen makalelerde tartışmalı konuların gözardı edilmesi ilginçtir. Oysa tartışmalar, vatandaşlık eğitimi için önemli bir dayanak noktasıdır ve demokrasinin canlı tutulması adına bir etkiye sahiptir. Tartışmalı konulara eğilim gösterilmesi sivil katılımı desteklemek, eleştirel düşünme becerileri geliştirmek ve politik faaliyetleri artırarak vatandaşlar olarak öğrencilere katkı sağlar. Bu da öğrencilerin

sosyal bilgilere ve sosyal konulara yönelik ilgilerinin gelişimini sağlar (Misco, 2012). Özellikle Türkiye literatüründe sosyal bilgiler eğitimi kapsamında tartışmalı konulara yer veren sınırlı düzeyde araştırmalar (Alagöz, 2014; Avaroğulları, 2015; Aynuz ve Memişoğlu, 2022; Ersoy, 2013; Özcan, 2021; Tuncer, 2018; Yılmaz, 2012; Yücel ve Köçer, 2018; Uğurlu ve Doğan, 2016) bulunmaktadır. Ayrıca vatandaşlık eğitiminde tartışmalı konulara değinen bir kitap bölümü (Baki-Pala, 2019) bulunmaktadır. Ulusal literatürdeki bu sınırlılığı kaldırmak adına tartışmalı konulara daha fazla eğilim gösterilmesi önem taşımaktadır.

Sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin bibliyografik eşleşmeleri incelenerek araştırmacıların araştırma sürecinde en çok hangi referansları birlikte kullandıkları analiz edilmiştir. Bu analizde en güçlü ilişkiye sahip olan kümedeki makalelerin “Myers (2006), Akbulut (2020), Byker (2016), Callahan (2014), Ho (2012), Leduc (2013), Martens (2007), Martin (2007), Mathews (2007), Ortloff (2011), Rubin (2017), Schugurensky (2003) ve Syvertsen (2009)” olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan bu sonuç makalelerin referanslarının benzerliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu makaleler arasında 99 atıfla en çok atıf alan Myers (2006) olmuştur. Buradaki yayınların yıllarına bakıldığında diğer yayınların çoğunun Myers’den (2006) sonra yayınladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuç doğrultusunda diğer yayınların Myers’den (2006) etkilendiğini söylemek mümkündür.

Scopus veri tabanındaki makalelerin bibliyografik eşleşmelerinin ardından ortak atıf analizleri de gerçekleştirilmiştir. Ortak atıf analizi sonucunda 195 makalenin en çok atıf yaptığı kaynaklar tespit edilmiştir. Makalelerin ortak atıf analizleri sonucunda en çok atıf yapılan 10 kaynak belirlenmiştir. Bu kaynaklar arasında en çok atıf yapılan referansın Westheimer, J. & Kahne, J. tarafından çalışılan ve 2004 yılında American Educational Research Journal tarafından yayınlanan “What kind of citizen? the politics of educating for democracy” isimli makale olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak Scopus veri tabanında 2000-2022 yılları arası sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimi konu alan 195 makale arasından en çok atıf alan 20 makale tespit edilmiştir. Bu makaleler arasında Myers, J. P. tarafından ele alınan ve “Theory & Research in Social Education” dergisi tarafından 2006 yılında yayınlanan “Rethinking the social studies curriculum in the context of globalization: Education for global citizenship in the US” makalesi 99 atıfla en etkili makale olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Belirlenen 20 makale arasında en güncel araştırma Rodríguez, N. N. tarafından ele alınan ve “Theory & Research in Social Education” dergisi tarafından 2018 yılında yayınlanan “From margins to center: Developing cultural

citizenship education through the teaching of Asian American history” makalesi olmuştur. Bu yayının diğer yayınlara göre daha güncel olmasına rağmen 50 atıfla 9. sırada yer alması makalenin etkili ve başarılı olduğunun bir göstergesidir.

5.2. Öneriler

Sosyal bilgiler eğitiminde sistematik literatür incelemesi ve bibliyometrik analizlerin kullanımıyla yürütülen bu araştırmada, bilimsel yayınların sayısından ziyade niteliğinin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda araştırma sonuçları etkili bir sistematik inceleme yöntemiyle literatürdeki mevcut çalışmaların özelliklerinin, kavramsal ve entelektüel yapılarının ortaya konabileceğini göstermektedir. Ayrıca sosyal bilgiler ve vatandaşlık bağlamında tartışmalı konuların daha fazla ele alınması önerilebilir. Özellikle öğretmenler ve öğretmen adaylarıyla yapılacak uygulamalı araştırmalar tartışmalı konuların öğretiminde etkili olacaktır. Çünkü vatandaşlığa yönelik uygulamaların başarısı tartışmalı konuların öğretiminde öğretmenin ne derece hazırlıklı olduğuna bağlıdır (Oulton, Day, Dillon ve Grace, 2004). Bu sonuçlar doğrultusunda da sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi alanında çalışmalar yapacak olan araştırmacılar için bir yol haritası ortaya çıkmaktadır. Bu bölüm içerisinde araştırmacıların takip edebileceği etkili bir yol haritası Şekil 5.1’de özetlenmiştir ve bu yol haritasına ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE VATANDAŞLIK KONULU ARAŞTIRMALAR İÇİN YOL HARİTASI

Şekil 5.1. Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık konulu araştırmalar için yol haritası

Sosyal bilgiler kapsamında vatandaşlık eğitimi konusunu çalışmak isteyen araştırmacı ilk olarak bu tez çalışması içerisinde sayfa 62’de “Konu Eğilimleri” başlığında yer alan araştırma konularını inceleyerek daha önce hangi konularda araştırmalar yapıldığını tespit edebilir. Daha sonra sayfa 63’te yer alan ortak kelime analizine bakarak araştırmalarda en sık kullanılan anahtar kelimeleri belirleyebilir. Belirlemiş olduğu anahtar kelimeler çalışmak istediği konu hakkında araştırmacıya bir fikir sağlama noktasında yardımcı olacaktır.

Eğer araştırmacı bir vatandaşlık türüne yönelik inceleme yapmak istiyorsa ikinci adım olarak sayfa 51’de yer alan araştırmaların vatandaşlık tiplerine göre dağılımlarını değerlendirebilir. Araştırma sonuçlarında AB Vatandaşlığı, Dönüştürücü Vatandaşlık, Pasif Vatandaşlık, İdeal Vatandaşlık, Türk Vatandaşlığı, Avusturalya Vatandaşlığı, Netizenlik (İnternet Vatandaşlığı), Cinsiyetçi Vatandaşlık, Amerikan Vatandaşlığı ve Etik Vatandaşlık tiplerinin en az ele alınan tipler olduğu tespit edilmişti. Araştırmacı bu türlere yönelik bir araştırma süreci geliştirebilir.

Araştırma konuları hakkında bir fikir edinen araştırmacı üçüncü adım olarak sayfa 49 ve 50’de yer alan amaçlara göre dağılım tablolarını incelemeye başlamalıdır. İncelemesinin ardından çalışmaların daha çok hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığını tespit ederek kendi araştırmasının amacına yönelik bir perspektif oluşturabilir.

Konusuna ve amacına yönelik bir çerçeve oluşturan araştırmacının aklına bu amaç doğrultusunda hangi yöntemi kullanarak süreci daha etkili bir şekilde yürütebileceği sorusu gelebilir. Bu sorunun cevabına ulaşmak için araştırmacı dördüncü adım olarak sayfa 52’de yer alan araştırmaların yöntemlerine göre dağılımlarını inceleyebilir. Bu başlık içerisinde sunulan bulgular araştırmacının en uygun olan yöntemi belirlemesi noktasında yardımcı olabilir. Bu adımda araştırmacı belirlemiş olduğu yönteme göre hangi deseni, veri kaynakları ya da örnekleme seçmesi gerektiği konusunda ve bu yöntemlerle elde ettiği verileri hangi analizlerle değerlendirmesi gerektiği konularında sırasıyla sayfa 53-57 arasındaki tablolardaki bilgilerden yararlanabilir. Eğer araştırmacı zamandan tasarruf etmek ve daha düzenli veriler ile çalışmak istiyorsa sayfa 57’de yer alan verileri analiz etme aşamasında kullanılan programlardan yararlanabilir.

Konu, amaç ve yönteme ilişkin bir bakış açısı oluşturan araştırmacı, konuya yönelik ilgili literatürü okumaya başlamalıdır. Bunun için beşinci adım olarak sayfa 47-48’de yer alan literatüre en çok katkı sağlayan dergileri tespit ederek dergilerde yer alan konuyla ilgili

yayımları incelemelidir. Daha sayfa 49-50’de yer alan literatüre en çok katkı sağlayan yazarları tespit ederek bu yazarların araştırmalarına ulaşıp okuma yapmalıdır. Bu adımda yazara yardımcı olacak bir başka sonuç sayfa 68’deki en çok atıf yapılan kaynaklardır. Bu kaynakları vatandaşlık eğitimi literatüründeki temel kaynaklar olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple araştırmacı literatüre yönelik temel kaynakları okumalı ve araştırmasında kullanılmalıdır. Beşinci adımın son aşaması olarak araştırmacı sayfa 69’da belirtilen en çok atıf alan kaynakları da incelemelidir. Buradaki kaynaklar Scopus veri tabanında incelenen konuya yönelik en çok atıfa sahip olarak literatürde etkililik kazanmış araştırmalardır. Araştırmacının bu kaynakları okuması ve kullanması güçlü bir araştırma ortaya koymasından önemlidir.

Belirlemiş olduğu konuya yönelik güçlü bir araştırma planını ortaya koyan araştırmacı altıncı ve son adım olarak araştırmasını etki değeri yüksek bir dergiye göndermelidir. Bunun için sayfa 61’de yer alan dergileri incelemek araştırmacıya hangi dergilere araştırmasını gönderebileceği konusunda yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acosta-Castellanos, P. M., & Queiruga-Dios, A. (2022). From environmental education to education for sustainable development in higher education: A systematic review. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(3), 622-644. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-04-2021-0167>.
- Ahmed, E. I., & Mohammed, A. (2022). Evaluating the impact of global citizenship education programmes: A synthesis of the research. *Education, Citizenship and Social Justice*, 17(2), 122-140. <https://doi.org/10.1177/17461979211000039>.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2011). *İmparatorluktan tanrı devletine*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akan, S. (2021). *Oyun ve etkinlik temelli matematik öğretilimi çalışmalarına dair sistematik literatür incelemesi*. Yüksek Lisan Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Akbaş, O. (2015). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretilimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretilim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretilimi içinde* (s.343-390). Pegem: Ankara.
- Akcan, C., Doğan, M. ve Ablak, S. (2023). Eğitim alanında 21. yüzyıl becerileri ile ilgili yapılan araştırmaların bibliyometrik analizi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(1), 331-362. <https://doi.org/10.17152/gefad.1111443>.
- Akman, M. (2018). *Sosyal bilgiler öğretilimi alanında drama yöntemi konulu lisansüstü tez çalışmalarının analizi*. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Aksaray, Ö. (2019). *Müzik alanında yazılan tezlerin bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Al, U. (2008). *Türkiye'nin bilimsel yayın politikası: Atıf dizinlerine dayalı bibliyometrik bir yaklaşım*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alagöz, B. (2014). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarına yönelik tartışmalı konular ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13(3), 735-766. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223190>.
- Alkan, V. (2017). Bir sistematik derleme çalışması: 'Öğretmenlik uygulaması'. *YILDIZ Journal of Educational Research*, 2(1), 1-23. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2088938>.
- Alkan, G. ve Özkaya, H. (2015). Türk muhasebe ve finans yazınının SSCI'da 20 yılı. *Journal of Accounting & Finance*, 66, 176-192. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/427619>.
- Alkış-Küçükaydın, M. (2020). Fen eğitiminde kavram öğretimi konulu araştırmaların sistematik derleme yöntemiyle incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 21(2), 36-56. <https://doi.org/10.12984/egeefd.746326>.
- Alp, Ö. (2019). *Eğitim yönetimi ve denetimi alanında yapılmış lisansüstü nicel tezlerin sistematik derlemesi*. Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Alp, Ö. ve Şen, S. (2021). Eğitim yönetimi ve denetimi bilim dalında yapılan nicel tezlere ilişkin bir sistematik derleme: 2009-2019. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 359-391. <https://doi.org/10.37217/tebd.774591>.
- Alper, M. (2021). *Yükseköğretim alanında yapılan kalite konulu çalışmaların bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Altay, N. (2020). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi alanında yazılan makalelerin değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 22-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aduefebder/issue/55094/636910>.
- Altunışık, M. (2023). *Eğitim ve Bilim Dergisi'nin bibliyometrik ve içerik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Alptekin, M. F. (2005). *Yurttaşlığın tarihi gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Althof, W. & Berkowitz, M. W. (2006). Moral education and character education: Their relationship and roles in citizenship education. *Journal of Moral Education*, 35(4), 495-518. <https://doi.org/10.1080/03057240601012204>.
- Amor, A. M., Hagiwara, M., Shogren, K. A., Thompson, J. R., Verdugo, M. Á., Burke, K. M., & Aguayo, V. (2019). International perspectives and trends in research on inclusive education: A systematic review. *International Journal of Inclusive Education*, 23(12), 1277-1295. <https://doi.org/10.1080/13603116.2018.1445304>.

- Arar, K., Örucü, D., & Gümüş, S. (2022). Educational leadership and policy studies in refugee education: a systematic review of existing research. *Educational Review*, 1-25. <https://doi.org/10.1080/00131911.2022.2066632>.
- Asil, N. (2018). *Ulus-devletten günümüze değişen vatandaşlık anlayışı ve din eğitimi: Türkiye DKAB ortaöğretim programı (1982-2010)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, E. (2016a). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Ed.). *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (s. 3-52). Pegem: Ankara.
- Aslan, S. (2016b). Küreselleşme olgusunun sosyal bilgiler eğitimine etkileri. *Harran Maarif Dergisi*, 1(1), 11-23. <https://doi.org/10.22596/2016.0101.1123>.
- Ateş, H. (2022). *Türkiye’de değerler eğitimi konusunda en çok atıf alan ilk 100 makale: bibliyometrik analiz çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Tokat.
- Atmacasoy, A., & Aksu, M. (2018). Blended learning at pre-service teacher education in Turkey: A systematic review. *Education and Information Technologies*, 23, 2399-2422. <https://doi.org/10.1007/s10639-018-9723-5>.
- Audrin, C., & Audrin, B. (2022). Key factors in digital literacy in learning and education: A systematic literature review using text mining. *Education and Information Technologies*, 27(6), 7395-7419. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10832-5>.
- Avaroğulları, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde tartışmalı konularla ilgili bir eylem araştırması. *Education Sciences*, 10(2), 139-150. <http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2015.10.2.1C0638>.
- Avcı, M. ve Kurudayıoğlu, M. (2022). Türkçede iki dillilik çalışmalarının bibliyometrik analizi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 252-265. <https://doi.org/10.16916/aded.1030651>.
- Aydemir, G. (2021). *Geometri eğitimi üzerine yayınlanan makalelerin WoS veri tabanına dayalı bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi, Fen bilimler Enstitüsü. Amasya.
- Aydın, J. (2022). *Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan tezlerin eğilimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.
- Ayna, S. (2023). *Kimya eğitiminde sorgulamaya dayalı öğrenmenin bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aynuz, A. ve Memişoğlu, H. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tartışmalı konular ve öğretimine yönelik görüşleri. *Journal of Academic Social Science Studies*, 15(89), 1-20. <https://doi.org/10.17679/inuefd.17327087>.
- Bacca-Acosta, JL, Baldiris-Navarro, SM, Fabregat-Gesa, R., & Graf, S. (2014). Augmented reality trends in education: A systematic review of research and applications. *Journal of Educational Technology and Society*, 17(4), 133-149. <https://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.17.4.133>.

- Baek, C. (2020). *Knowledge utilization in education policymaking in the united states, south korea, and norway: A bibliometric network analysis* (Order No. 27958591). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2406654356). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/knowledge-utilization-education-policymaking/docview/2406654356/se-2>
- Baki-Pala, Ç. (2019). Demokratik vatandaşlık eğitiminde tartışmalı konular. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu ve G. Yıdırım (Ed.). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi içinde* (s.283- 298). Ankara: Pegem.
- Barr, H. (1997). Defining social studies. *Teachers and curriculum*, 1, 6-12.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities, and materials*. University Press of America. London.
- Batur, Z. ve Özcan, H. Z. (2020). Eleştirel düşünme üzerine yazılan lisansüstü tezlerinin bibliyometrik analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(2), 834-854. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1174262>.
- Bayram, E. (2020). *Çevik yazılım geliştirme üzerine bir sistematik literatür taraması: sosyal ağ analizi ile bir üçüncül çalışma*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bayrak, A. (2022). *Gerçekçi matematik eğitimi üzerine bir bibliyometrik çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Alanya.
- Bekiroğlu, D. (2021). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde düşünme ve yaşam becerilerinin eğilimleri: Nitel meta sentez çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bellamy, R. (2004). Introduction: the making of modern citizenship. R. Bellamy, D. Castiglione, E. Santoro. (Eds.). In *Lineages of European citizenship: rights, belonging and participation in eleven nation-states* (pp. 1-21). London: Palgrave Macmillan UK.
- Bellibaş, M. Ş. ve Gümüş, S. (2018). Eğitim yönetiminde sistematik derleme çalışmaları. K. Beycioğlu, N. Özer, Y. Kondakçı, (Ed.), *Eğitim Yönetiminde Araştırma içinde* (s. 505-509). Ankara: Pegem.
- Bellibaş, M. Ş., & Gümüş, S. (2019). A systematic review of educational leadership and management research in Turkey. *Journal of Educational Administration*, 57(6), 731-747. <https://doi.org/10.1108/JEA-01-2019-0004>.
- Beyhan, E. (2022). *Türkiye’de GeoGebra ile ilgili öğretmen ve öğretmen adayları ile yürütülen makalelerin tematik ve yöntemsel eğilimi: Bir sistematik derleme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Binbir, Ü., ve Arastaman, G. (2021). Eğitim hakkı: Bir sistematik derleme çalışması. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 5067-5098. <https://doi.org/10.26466/opus.898503>

- Birkle, C., Pendlebury, D. A., Schnell, J., & Adams, J. (2020). Web of Science as a data source for research on scientific and scholarly activity. *Quantitative Science Studies*, 1(1), 363-376. https://doi.org/10.1162/qss_a_00018.
- Boell, S. K., & Cecez-Kecmanovic, D. (2015). On being 'Systematic' in literature reviews. L. P. Willcocks, C. S. Mary & C. Lacity, (Ed), In *Formulating research methods for information systems* (s. 48-78). Palgrave Macmillan, London.
- Boran-Beytüt, E. (2022). *2011-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Boyle-Baise, M., & Zevin, J. (2009). *Young citizens of the world: Teaching elementary social studies through civic engagement*. New York: Routledge.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>.
- Boz, E. (2022). *Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında değer eğitimi konulu yüksek lisans tezlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Bozdoğan, K., ve Sönmez, Ö. F. (2023). Tarih eğitimi üzerine yapılan eğitim araştırmaları makalelerinin bibliyometrik analizi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(1), 16-28. <https://doi.org/10.30703/cije.1104813>.
- Bozkurt, M., Eryılmaz, O., & Boyraz, C. (2021). Science mapping research on citizenship education: A bibliometric review. *International Journal on Social and Education Sciences (IJonSES)*, 3(4), 670-695. <https://doi.org/10.46328/ijonSES.148>.
- Bramwell, D. (2020). Systematic review of empirical studies on citizenship education in Latin America 2000 to 2017 and research agenda proposal. *Citizenship, Social and Economics Education*, 19(2), 100-117. <https://doi.org/10.1177/204717342092250>.
- Bravo-Delgado, M., Ramírez-Ramírez, L. N., & Escobar-Pérez, J. Z. (2020). Challenges and realities of social participation in basic education: A Systematic literature review. *Revista Electrónica Educare*, 24(3), 332-349. <http://dx.doi.org/10.15359/ree.24-3.16>.
- Carlson, M. & Goetsch, M. (2011). *Effective interventions for individuals with autism spectrum disorder during the transition from high school to post-secondary education: A systematic literature review* (Order No. 1503766). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (916624996). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/effective-interventions-individuals-with-autism/docview/916624996/se-2>.
- Castillo, F. A., & Hallinger, P. (2018). Systematic review of research on educational leadership and management in Latin America, 1991–2017. *Educational Management Administration & Leadership*, 46(2), 207-225. <https://doi.org/10.1177/174114321774588>.

- Castro, A. J., & Knowles, R. T. (2015). Social studies education. In J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social ve Behavioral Sciences*, (2nd edition), V 22. (pp. 727–734). Oxford: Elsevier.
- Cevher, A. Y. (2017). *Öğrenme stilleri konusunda yapılmış akademik çalışmaların incelenmesi: sistematik derleme*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Chong, E., & Xie, B. (2011, January). The use of theory in social studies of Web 2.0. In *2011 44th Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 1-10). IEEE.
- Clarivate. (2023). Web of Science Core Collection. <https://clarivate.com/products/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-workflow-solutions/web-of-science/web-of-science-core-collection/> adlı adresten 15.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education*. Routledge.
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 62(7), 1382-1402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>.
- Çolak, K., Kabapınar, Y. ve Öztürk, C. (2019). Sosyal bilgiler derslerini veren öğretmenlerin küresel vatandaşlığa ve küresel vatandaşlık eğitimine bakışları. *Eğitim ve Bilim*, 44(197), 335- 352. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7721>.
- Coşkun, A. (2022). *Okul öncesi fen eğitimi alanındaki lisansüstü tez çalışmalarının sistematik literatür incelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Curtis, M.D. & Green, A. L. (2021) A systematic review of evidence-based practices for students with learning disabilities in social studies classrooms, *The Social Studies*, 112(3,) 105-119. <https://doi.org/10.1080/00377996.2020.1841715>.
- Çalışkan, H. ve Uzunkol, E. (2021). Sosyal bilgiler alanı, özellikleri ve temel amaçları. V. Aktepe, M. Gündüz, N. Kurtdede-Fidan ve E. Yalçınkaya (Ed.). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s.1-20). Pegem: Ankara.
- Çelik, H. ve Öztürk, C. (2020). Vatandaşlık eğitiminde program yaklaşımları. C. Öztürk, Z. İbrahimoğlu ve G. Yıdırım (Ed.). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi içinde* (s.193- 217). Ankara: Pegem.
- Çiftçi, R. (2022). *2010-2020 yılları arasında Türkiye'de vatandaşlık eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış yüksek lisans tez çalışmalarının konu alanı ve metodolojik olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

- Çetinkıran, Y. (2022). *Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB) ile ilgili yapılan Türkiye kaynaklı uluslararası yayınların bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çoban-İnce, İ. ve Altun-Aslan, E. (2017). Vatandaşlık Algısının Dönüşümü: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Academic Value Studies*, 3(12), 339-353. <https://doi.org/10.23929/javs.361>.
- Çolak, K. (2019). Küresel vatandaşlık ve küresel vatandaşlık eğitimi. C. Öztürk., Z. İbrahimoglu ve G. Yıldırım (Eds.). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi içinde* (s.35-60). Ankara: Pegem.
- Dağ, Ş. (2022). *Matematik eğitiminde kavram yanlışları konusunda yapılmış araştırmaların incelenmesi: Sistematik derleme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Dal, E. (2022). *Farklılaştırılmış öğretim araştırmalarının eğilimi: Bibliyometrik ve içerik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü. Amasya.
- Danışman, Ş., Yalçın, M., Çiftçi, Ş. K., Tosuntaş, Ş. B., Sölpük, N., Ay, Y., Karadağ, E. ve Yücel, E. (2016). Türkiye’de eğitim bilimleri alanında yayımlanan dergilerin bilimsel yayın haritası: Dergi etki faktörleri üzerine bir inceleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(4), 483-506. <https://doi.org/10.14527/kuey.2016.019>.
- Davies, D., Jindal-Snape, D., Collier, C., Digby, R., Hay, P., & Howe, A. (2013). Creative learning environments in Education-A systematic literature review. *Thinking skills and creativity*, 8, 80-91. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2012.07.004>.
- del Barrio-Garcia, S., Munoz-Leiva, F., & Golden, L. (2020). A review of comparative advertising research 1975–2018: Thematic and citation analyses. *Journal of Business Research*, 121, 73-84. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.08.023>.
- Demir, H. (2022). *Eğitimde fırsat eşitliği konusunda yapılan çalışmaların sistematik derleme yoluyla incelemesi: Yurt içi ve yurt dışı çalışmalara ilişkin bir karşılaştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Demir, Y., & Koçyiğit, M. (2018). A systematic review of research on english language teacher education published in three flagship journals (1997-2016). *Journal of Education, Theory and Practical Research*, 4(1), 128-138. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/460133>.
- Denizli-Gülboy, H., & Melekoğlu, M. (2022). Özel gereksinimli öğrencilere fen bilimleri öğretiminde yanlışsız öğretim yöntemlerinin kullanımı: Sistematik derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(2), 481-506. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.833253>.
- Dere, İ. (2019). Demokratik katılım. İ. Acun (Ed). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi içinde* (s.101-123). Pegem: Ankara.
- Dere, İ. ve Akdeniz, Ş. N. (2021). Kanada (Ontario) ve Türkiye sosyal bilgiler öğretim programlarının vatandaşlık eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kalem Uluslararası*

- Dere, İ. ve Gökçınar, B. (2022). Değişen paradigma bağlamında vatandaşlık. E. Dinç, İ. Dere ve S. Üztemur (Eds.). *Vatandaşlık bilgisi ve eğitimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi için yeni bir yaklaşım* içinde (s.7-25). Pegem: Ankara.
- Dere, İ. ve Kıral, Z. N. (2022). Türkiye’de sosyal bilgilerin yakın tarihi: 24 yıllık tecrübe (1998-2022). *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(2), 206-224. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1154914>
- Dev, Ş. (2020). *PISA matematik okuryazarlığını etkileyen duyuşsal faktörlerin incelenmesi: sistematik derleme çalışması*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Diacopoulos, M. M., & Crompton, H. (2020). A systematic review of mobile learning in social studies. *Computers & Education*, 154, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103911>.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımçılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50, 213-246.
- Doğan, M. (2022). *Türkiye’de gerçekleştirilen ters yüz edilmiş sınıfa yönelik tez çalışmalarının bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of business research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>.
- Du, X. (2021). *A systematic literature review: The modalities, pedagogies, benefits, and implications of storytelling approaches in early childhood education classroom* (Order No. 29248503). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2714870097). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/systematic-literature-review-modalities/docview/2714870097/se-2>.
- Duffy, B. (2010). The analysis of documentary evidence. J. Bell, (Ed.), In *Doing your research project: A guide for first-time researchers in education, health and social science* (s. 124-139). McGraw-Hill Education (UK).
- Duman, A. (2016). *2008-2014 Yılları arası sosyal bilgiler öğretimi alanında yapılan yüksek lisans tez çalışmalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Dunn, A. W. (1916). *The Social Studies in Secondary Education: A Six-year Program Adapted Both to the 6-3-3 and the 8-4 Plans of Organization: Report of the Committee on Social Studies of the Commission on the Reorganization of Secondary Education of the National Education Association*. US Government Printing Office.

- Dyrness, A. (2021). Rethinking global citizenship education with/for transnational youth. *Globalisation, Societies and Education*, 19(4), 443-455. <https://doi.org/10.1080/14767724.2021.1897001>.
- Durak, G., Sahin, M. A., Oztuzcu, O., & Goktas, O. B. (2022). A systematic review study on educational technology and distance education: The case of Turkey. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 23(2), 58-75. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/26955>.
- Ece, T. (2021). *Matematik eğitiminde ilişkilendirme becerisi: sistematik derleme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğiti Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Edwards, D. B., Sustarsic, M., Chiba, M., McCormick, M., Goo, M., & Perriton, S. (2020). Achieving and monitoring education for sustainable development and global citizenship: A systematic review of the literature. *Sustainability*, 12(4), 1383, 1-57. <https://doi.org/10.3390/su12041383>.
- Ekici, K. (2022). *Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin eğilimlerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Ekiz-Günel, D. (2023). *Okul öncesi eğitim döneminde sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Elmersjö, H. Å. (2021). An individualistic turn: citizenship in Swedish history and social studies syllabi, 1970–2017. *History of Education*, 50(2), 220-239. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2020.1826052>
- Esen, M., Bellibas, M. S., & Gumus, S. (2020). The evolution of leadership research in higher education for two decades (1995-2014): A bibliometric and content analysis. *International Journal of Leadership in Education*, 23(3), 259-273. <https://doi.org/10.1080/13603124.2018.1508753>.
- Erdem, F. H. (2012). Anayasal vatandaşlık ve yeni anayasa. *Liberal Düşünce Dergisi*, 66, 49-56. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790764>.
- Erkan, F. (2023). *Türkiye'de yürütülen erken müdahale ve/veya eğitim programlarının özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına etkisi: Bir sistematik derleme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ersoy, A. F. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Tartışmalı Konulara Katılımını Etkileyen Etmenler. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(1), 24-57. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179037>.
- Ertekin, H. (2022). *Web of Science veri tabanında yayınlanan uzaktan eğitim temalı makalelerin bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Eryılmaz, Ö., Bozkurt, M. & Boyraz, C. (2021). Mapping research on social studies education in Turkey: A bibliometric review. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 8(3), 191-205. <https://doi.org/10.33200/ijcer.881165>.
- Eurydice (2012). *Citizenship Education in Europe*. 26.05.2023 tarihinde https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/citizenship_education_in_europe_en.pdf adlı siteden erişilmiştir.
- Evidence of Policy and Practice Information and Coordination Centre [EPPI- Centre]. (2023). *What is a systematic review?*. 13.04.2023 tarihinde <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=67> adlı siteden erişilmiştir.
- Ezzy, D. (2013). *Qualitative analysis*. Routledge.
- Fernández, C., & Sundström, M. (2011). Citizenship education and liberalism: A state of the debate analysis 1990–2010. *Studies in Philosophy and Education*, 30(4), 363-384. <https://doi.org/10.1007/s11217-011-9237-8>.
- Fernández-Prados, J. S., Lozano-Díaz, A., & Cuenca-Piqueras, C. (2020, March). Digital citizenship and education: State of the art and bibliometric analysis. In *8th International Conference on Information and Education Technology* (pp. 174-178). Okayama, Japan: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3395245.3396430>.
- Fornari, L. F., Pinho, I., de Almeida, C. A., & Costa, A. P. (2019, April). Systematic literature review with support of digital tools. In *2019 IEEE 9th Symposium on Computer Applications & Industrial Electronics (ISCAIE)* (pp. 182-187). IEEE. DOI: 10.1109/ISCAIE.2019.8743787.
- Georgiou, Y., Hadjichambis, A. C., & Hadjichambi, D. (2021). Teachers' perceptions on environmental citizenship: A systematic review of the literature. *Sustainability*, 13(5), 1-29. <https://doi.org/10.3390/su13052622>.
- Gökçınar, B. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının temel vatandaşlık değerleri ve becerileri açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Göze, A. (2007). *Siyasal düşünceler ve yönetimler*. Beta: İstanbul.
- Gürdoğan-Bayır, Ö., Balbağ, N. L. ve Dinç, E. (2022). Demokratik vatandaşlık eğitimi için kuramsal bir çerçeve. E. Dinç, İ. Dere ve S. Üztemur (Ed.). *Vatandaşlık bilgisi ve eğitimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi için yeni bir yaklaşım içinde* (s.69-101). Pegem: Ankara.
- Güven, A. (2022). *Eğitim bilimleri alanında yapılan akademik özgürlük konulu çalışmaların bibliyometrik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Hallinger, P., Gümüş, S., & Bellibaş, M. Ş. (2020). 'Are principals instructional leaders yet?' A science map of the knowledge base on instructional leadership, 1940–2018. *Scientometrics*, 122(3), 1629-1650. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03360-5>.

- Hart, C. (2018). *Doing a literature review: Releasing the research imagination*. London, UK: Sage Publications.
- Geboers, E., Geijsel, F., Admiraal, W., & ten Dam, G. (2013). Review of the effects of citizenship education. *Educational Research Review*, 9, 158-173. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2012.02.001>.
- Gischel, C. K. (2008). *Academic interventions for successful inclusion of students with mild to moderate emotional/behavioral disabilities in general education classrooms: A systematic review of literature*. University of Central Florida, Orlando, Florida.
- Gough, D., Oliver, S., & Thomas, J. (2012). Introducing systematic reviews. D. Gough, S. Oliver & J. Thomas, (Ed.), In *An introduction to systematic reviews* (s.1-16). London: SAGE Publications.
- Goren, H., & Yemini, M. (2017). Global citizenship education redefined—A systematic review of empirical studies on global citizenship education. *International Journal of Educational Research*, 82, 170-183. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2017.02.004>.
- Gumus, S., Bellibas, M. S., Esen, M., & Gumus, E. (2016). A systematic review of studies on leadership models in educational research from 1980 to 2014. *Educational Management Administration & Leadership*, 46(1), 1-24. <https://doi.org/10.1177/1741143216659296>.
- Gümüş, S., Bellibaş, M. Ş., Gümüş, E., & Hallinger, P. (2020). Science mapping research on educational leadership and management in Turkey: a bibliometric review of international publications. *School Leadership & Management*, 40(1), 23-44. <https://doi.org/10.1080/13632434.2019.1578737>.
- Gümüş, S., Gök, E., & Esen, M. (2020). A Review of research on international student mobility: Science mapping the existing knowledge base. *Journal of Studies in International Education*, 24(5), 495-517. <https://doi.org/10.1177/1028315319893651>.
- Güleç, S. ve Hüdavendigâr, M. N. Sosyal bilgiler eğitimi alanında okuryazarlık becerisi başlığında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 24-36. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/977057>.
- Güllüpnar, F. (2012). Eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma açısından vatandaşlık üzerine sosyolojik bir analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(01), 81-109. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002239.
- Gültekin, M. (2023). *Fen laboratuvarı konulu tezlerin sistematik literatür incelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yozgat.
- Gürbüz, T. (2021). *Yaratıcı drama temelli matematik öğretimi çalışmalarının sistematik literatür derlemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000028.

- Hallinger, P. (2013). A conceptual framework for systematic reviews of research in educational leadership and management. *Journal of Educational Administration*, 51(29), s. 126-149. <https://doi.org/10.1108/09578231311304670>.
- Heater, D. (2004). A history of education for citizenship. New York: RoutledgeFalmer.
- Hati, S. T. (2021). Social Studies Education Responding to the Challenges of the 21st Century: A Critique of Learning Practices in Elementary Education. *Jurnal Basicedu*, 5(6), 5573-5582. <https://doi.org/10.31004/basicedu.v5i6.1718>.
- Hertzberg, H. W. (1981). *Social studies reform 1880-1980*. Boulder: Social Science Education Consortium, Inc.
- Hirsch, J. E. (2005). An index to quantify an individual's scientific research output. *Proceedings of the National academy of Sciences*, 102(46), 16569-16572. <https://doi.org/10.1073/pnas.0507655102>.
- Huberman, L. (2013). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* (M. Belge, Çeviren). İletişim Yayinevi, İstanbul.
- International Database of Education Systematic Reviews [IDESR]. (2023). *Protocol Registration Form*. https://idesr.org/documents/IDESR_Submission_Form_BLANK.pdf adlı siteden 09.02.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Irmak, Ş. (2023). *STEM eğitiminin etkisinin sistematik derleme, veri madenciliği ve meta-analiz yoluyla incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İbrahimoglu, Z. (2022). Dünyada vatandaşlık eğitimi. E. Dinç, İ. Dere ve S. Üztemur (Ed.). *Vatandaşlık bilgisi ve eğitimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi için yeni bir yaklaşım içinde* (s.49-66). Pegem: Ankara.
- İnal, S. (2022). *Emergency remote teaching in Turkey: a Systematic literature review*. Master's Thesis, İhsan Doğramacı Bilkent University, Graduate School Of Education, Ankara.
- Johnson, C. C., Walton, J. B., Strickler, L., & Elliott, J. B. (2023). Online teaching in K-12 education in the United States: A systematic review. *Review of Educational Research*, 93(3), 353-411. <https://doi.org/10.3102/003465432211055>.
- Kabapınar, Y. (2019). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi Hayat Bilgisi Öğretiminden Tarih Öğretimine*. Ankara: Pegem.
- Kahne, J. E., & Sporte, S. E. (2008). Developing citizens: The impact of civic learning opportunities on students' commitment to civic participation. *American educational research journal*, 45(3), 738-766. <https://doi.org/10.3102/0002831208316951>
- Kalogiannakis, M., Papadakis, S., & Zourmpakis, A. I. (2021). Gamification in science education. A systematic review of the literature. *Education Sciences*, 11(1), 22.
- Kansu, Ç. (2015). *İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinde etkin vatandaşlık eğitiminin etkililiği*. Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

- Kan, Ç. (2009). Değişen değerler ve küresel vatandaşlık eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 895-904. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/817927>.
- Karagöz, B. ve Şeref, İ. (2019). Değerler Eğitimi Dergisi'nin bibliyometrik profili (2009-2018). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 219-246. <https://doi.org/10.34234/ded.507761>.
- Karagöz, B. ve Şeref, İ. (2020) Yazma becerisiyle ilgili makaleler üzerine bir inceleme: Web of Science veri tabanında eğilimler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(1), 67-86. <https://doi.org/10.16916/aded.619090>.
- Karabağ, H. K. (2023). *2000-2022 yılları arasındaki teknoloji destekli geometri öğretiminde başarıyı inceleyen tezlerin sistematik derleme yoluyla incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karaca, A. & Akbaba, B. (2021). Vatandaşlık eğitimine yönelik bibliyometrik araştırma: 1980-2020 yılları arasında yapılan çalışmaların analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 788-804. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.64908-904375>.
- Kaya, M. (2016). *Öğretmen yetiştirme standartları konusunda bir sistematik literatür inceleme*. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kayaalp, F. ve Karameşe, E. N. (2020). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi kapsamında hazırlanan "Vatandaşlık" konulu lisansüstü tezlerdeki eğilimler. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 744-785. <https://doi.org/10.29299/kefad.2020.21.01.020>.
- Kayaalp, F., Karameşe, E. N. & Karadeniz, O. (2018). Prospective Social Studies Teachers' Perceptions on the Concept of "Citizen(Ship)", *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 9(34), 2051-2068. <https://www.ijoess.com/DergiTamDetay.aspx?ID=2461&Detay=Ozet>.
- Kavanagh, S., Luxton-Reilly, A., Wuensche, B., & Plimmer, B. (2017). A systematic review of virtual reality in education. *Themes in Science and Technology Education*, 10(2), 85-119. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1165633.pdf>.
- Kerr, D. (1999). *Citizenship education: An international Comparison*. London: Qualifications and Curriculum Authority.
- Khan, S. U., Bangash, S. A. K. & Khan, K. U. (2017, November). Learning analytics in the era of big data: A systematic literature review protocol. In *2017 International Symposium on Wireless Systems and Networks (ISWSN)* (pp. 1-7). IEEE.
- Kılıç, M. (2020). *2009-2019 yılları arası sosyal bilgiler eğitimi ile ilgili yayınlanan makalelerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Kılıç, M. F. (2021). *Eğitim araştırmalarında çevrim içi konulu makaleler: Bibliyometrik inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi, Fen bilimler Enstitüsü. Amasya.

- Kılınç, E. ve Dere, İ. (2013). Lise Öğrencilerinin 'iyi vatandaş' kavramı hakkındaki görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(2), 103-124. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179055>.
- Kılınç, A. Ç., & Gümüş, S. (2021). What do we know about novice school principals? A systematic review of existing international literature. *Educational Management Administration & Leadership*, 49(1), 54-75. <https://doi.org/10.1177/1741143219898483>.
- Kitchenham, B. (2004). *Procedures for performing systematic reviews*. Keele University. UK.
- Kitchenham, B., Brereton, P., Li, Z., Budgen, D. & Burn, A. (2011, April). Repeatability of systematic literature reviews. In *15th Annual Conference on Evaluation & Assessment in Software Engineering (EASE 2011)* (pp. 46-55). IET.
- Kocabıyık, K. (2022). *Erken çocuklukta bilim uygulamaları: Ampirik çalışmaların meta-analiz ve sistematik derleme yoluyla incelenmesi*. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Koç, A. (2023). Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Gerçekleştirilen Bilimsel Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 884-905. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2023..-1197317>.
- Köksaloğlu, C. (2016). *Block-Based Coding in K-12 Education: A Systematic Literature Review*. Master's Thesis, İhsan Doğramacı Bilkent University, The Graduate School of Education. Ankara.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage Publications.
- Kuloğlu, M. E. (2022). Türkiye’de eğitim politikaları alanındaki güncel lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 6(1), 78-91. <https://doi.org/10.34056/aujef.952815>.
- Kumar, S. (2012). Historical development of citizenship. A. Acharya (Ed.). In *Citizenship in a globalizing World* (p. 1-14). Pearson.
- Kundakçı, M. (2021). *STEM etkinliklerinin fen bilimleri dersinde akademik başarı ve derse yönelik tutuma etkisi: sistematik inceleme ve meta-analiz çalışması*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Kurt, A. ve Melekoğlu, M. (2022). Özel eğitim alanında tasarım tabanlı araştırma yöntemiyle desenlenmiş çalışmalar: Bir sistematik derleme. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1397-1422. <https://doi.org/10.51460/baed.1162969>.
- Kurtuluş, M. A., ve Yılmaz, S. (2022). STEM Eğitim Çalışmalarına Farklı Bir Bakış: Bibliyometrik Haritalama. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 10(2), 386-405. <https://doi.org/10.56423/fbod.1172514>.
- Kuş, Z. (2020). *Türkiye’de ve dünyada vatandaşlık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Kutlu, İ. (2023). *Geometri öğretimi üzerine bibliyometrik analiz ve içerik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Alanya.
- lee Esola, L. (2022). *The effects of experiential learning processes in art on creative thinking among preservice education majors: A systematic literature review* (Order No. 30396337). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2812053706). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/effects-experiential-learning-processes-art-on/docview/2812053706/se-2>
- Li, Y., Wang, K., Xiao, Y., & Froyd, J. E. (2020). Research and trends in STEM education: A systematic review of journal publications. *International Journal of STEM Education*, 7(1), 1-16. <https://doi.org/10.1186/s40594-020-00207-6>.
- Lotka, A. J. (1926). The frequency distribution of scientific productivity. *Journal of the Washington academy of sciences*, 16(12), 317-323. <https://www.jstor.org/stable/24529203>.
- Massaro, V. R. (2022). Global citizenship development in higher education institutions: A systematic review of the literature. *Journal of Global Education and Research*, 6(1), 98-114. <https://doi.org/10.5038/2577-509X.6.1.1124>
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2023b). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ilköğretim ve ortaokul (4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. MEB Yayinevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2023a). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı ilköğretim (1, 2 ve 3. Sınıflar)*. MEB Yayinevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018a). *İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı (İlkokul 4. sınıf)*. MEB Yayinevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018b). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı*. MEB Yayinevi.
- Merey, Z., Karatekin, K. ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: Karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 32(3), 795-821. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/76932>.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan, Trans. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Meydan, H., Kaymakcan, R. ve Aktaş, F. (2020). A Bibliographic review on the qualification of articles about values education in Turkey. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9, 11-32. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1173068>.
- Mills, C., & Ballantyne, J. (2016). Social justice and teacher education: A systematic review of empirical work in the field. *Journal of Teacher Education*, 67(4), 263-276. <https://doi.org/10.1177/0022487116660152>.
- Mindes, G. (2016). *Theaching young children social studies*. USA: Praeger Publisher.

- Misco, T. (2012). The importance of context for teaching controversial issues in international settings. *International Education*, 42(1), 69-84. <https://trace.tennessee.edu/internationaleducation/vol42/iss1/5/>.
- Mongeon, P., & Paul-Hus, A. (2016). The journal coverage of Web of Science and Scopus: A comparative analysis. *Scientometrics*, 106, 213-228. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1765-5>.
- Myoung & Liou (2022) Systematic review of empirical studies on international large-scale assessments of civic and citizenship education, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66(7), 1269-1291. <https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2131903>.
- National Council for the Social Studies [NCSS]. (1994). *Curriculum standards for social Studies*. The United States of America.
- National Council for the Social Studies [NCSS]. (2023). National curriculum standards for social studies: Introduction. <https://www.socialstudies.org/national-curriculum-standards-social-studies-chapter-2-themes-social-studies>.
- Nazıroğlu, B. (2011). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programlarında vatandaşlık eğitimi*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Newman, M. & Gough, D. (2020). Systematic Reviews in Educational Research: Methodology, Perspectives and Application. O. Zawacki-Richter, M. Kerres, S. Bedenlier, M. Bond & K. Buntins, (Ed.), In *Systematic Reviews in Educational Research Methodology, Perspectives and Application* (s.3-22). Springer VS, Wiesbaden.
- Nightingale, A. (2009). A guide to systematic literature reviews. *Surgery (Oxford)*, 27(9), 381-384. <https://doi.org/10.1016/j.mpsur.2009.07.005>.
- Okyay, E. (2021). *Bilişsel sinirbilim ve matematik eğitimi üzerine bir sistematik derleme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ontas, T., & Koc, E. S. (2020). Primary school teacher candidates' views of citizenship and ideal citizenship. *International Journal of Educational Methodology*, 6(2), 455-470. <https://doi.org/10.12973/ijem.6.2.455>.
- Oulton, C., Day, V., Dillon, J., & Grace, M. (2004). Controversial issues-teachers' attitudes and practices in the context of citizenship education. *Oxford review of education*, 30(4), 489-507. <https://doi.org/10.1080/0305498042000303973>.
- Ödün-Başkıran, S., ve Korkmaz, H. (2020). Biyoloji Eğitiminde Araştırmaya Dayalı Öğretim Stratejisinin Öğrenme Çıktılarına Etkileri Üzerine Sistematik Literatür Taraması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 1045-1074. <https://doi.org/10.37217/tebd.828555>
- Özcan, E. (2021). *İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde tartışmalı konular bağlamında gerçekleştirilen sosyobilimsel konu temelli öğretimin etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özdemir, N., Gümüş, S., Kılınç, A. Ç., & Bellibaş, M. Ş. (2022). A systematic review of research on the relationship between school leadership and student achievement: An

- updated framework and future direction. *Educational Management Administration & Leadership*, 1-27. <https://doi.org/10.1177/17411432221118662>.
- Özdemir, G. (2018). Müzik öğretmeni yetiştiren kurumlarda piyano ile eşlikleme becerileri üzerine sistematik derleme çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 123-132. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.925477>.
- Özdil, N. (2021). 2000-2020 Yılları arası fen eğitimi araştırmalarına bir bakış: Türkiye kaynaklı araştırmaların bibliyometrik analizi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, U. B. (2020). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi*. Ankara: Pegem.
- Özkaya, A. (2018). Bibliometric analysis of the studies in the field of mathematics education. *Educational Research and Reviews*, 13(22), 723-734. <https://doi.org/10.5897/ERR2018.3603>.
- Özkaya, A. (2019). Bibliometric analysis of the publications made in STEM education area. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 590-628. <https://doi.org/10.14686/buefad.450825>.
- Özkaya, M., ve Şahin, S. (2022). Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde hareket tabanlı teknolojilerin kullanımı: sistematik alanyazın taraması ve bibliyometrik analiz. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 245-265. <https://doi.org/10.38122/ased.62.9>.
- Öztürk, C. (2015). Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s.1-31). Pegem: Ankara.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2020). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. Öztürk, C. (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (ss. 1-40). Ankara: Pegem.
- Öztürk, C., İbrahimoglu, Z. ve Yıldırım, G. (2020). *Kuramsal Temeller ve Güncel Tartışmalar Işığında 21. Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Palaz, T. (2021). Global Citizenship And Education: A Bibliometric Research, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 6(16), 1907-1947. <https://dx.doi.org/10.35826/ijetsar.416>.
- Palaz, T. (2022). Science mapping of international researches on Turkey-based social studies education: a bibliometric analysis. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 9(1), 46-68. <file:///C:/Users/TOSH%C4%B0BA/Downloads/4.+Palaz,+46-68.pdf>.
- Palaz, T., Kilcan, B., & Çepni, O. (2022). Science Mapping Research on Digital Citizenship Research in Education. *Participatory Educational Research*, 9(6), 248-267. <http://dx.doi.org/10.17275/per.22.138.9.6>.
- Pedraja-Rejas, L., Rodríguez-Ponce, E., Laroze, D., & Muñoz-Fritis, C. (2023). Mapping global citizenship: A Bibliometric analysis of the field of education for sustainable

development. *Frontiers in Education*, 8, 1-12.
<https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1139198>.

Pierson, C. (2011). *The modern state*. Routledge.

Poçan, S. (2023). Matematik Eğitiminde Dijital Oyun Tabanlı Öğrenme Üzerine Bibliyometrik Analiz. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 648-669.
<https://doi.org/10.17679/inuefd.1215903>.

Posit (2023). *The most trusted IDE for open source data science*. <https://posit.co/products/open-source/rstudio/> adlı siteden erişilmiştir.

Pulsiri, N. & Vatananan-Thesenvitz, R. (2018, August). Improving systematic literature review with automation and bibliometrics. In *2018 Portland International Conference on Management of Engineering and Technology (PICMET)* (pp. 1-8). IEEE.

Ranjbar-Sahraei, B., & Negenborn, R. (2017). *Research positioning & trend identification: a data-analytics toolbox. (Version 2.2 ed.)* Delft University of Technology.
<http://aida.tudelft.nl/toolbox/aida-booklet>.

Read, R. (2017). *Knowledge counts: A bibliometric analysis of the education for all global monitoring reports* (Order No. 10260847). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1992750272). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/knowledge-counts-bibliometric-analysis-education/docview/1992750272/se-2>

Richardson, J. W., Martin, F. & Sauers, N. (2021) Systematic review of 15 years of research on digital citizenship: 2004–2019, *Learning, Media and Technology*, 46(4), 498-514.
<https://doi.org/10.1080/17439884.2021.1941098>.

Rojas-Sánchez, M. A., Palos-Sánchez, P. R., & Folgado-Fernández, J. A. (2023). Systematic literature review and bibliometric analysis on virtual reality and education. *Education and Information Technologies*, 28(1), 155-192.

Ross, E. W. (2014). *The social studies curriculum: Purposes, problems, and possibilities*. Albany: State University of New York Press.

R Project. (2023). <https://www.r-project.org/> adlı siteden 16.05.2023 tarihinde erişilmiştir.

Quaynor, L. J. (2012). Citizenship education in post-conflict contexts: A review of the literature. *Education, Citizenship and Social Justice*, 7(1), 33-57.
<https://doi.org/10.1177/1746197911432593>.

Saadet, A. (2020). *Birleştirilmiş sınıf ile ilgili yapılan çalışmaların sistematik bir literatür incelemesi*. Yüksek lisans tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Salam, M., Awang Iskandar, D. N., Ibrahim, D. H. A., & Farooq, M. S. (2019). Service learning in higher education: A systematic literature review. *Asia Pacific Education Review*, 20, 573-593. <https://doi.org/10.1007/s12564-019-09580-6>.

Selimhocaoğlu, E. E. (2021). *High school teachers' attitudes, perceptions and perceived competence regarding inclusive education: A systematic literature review*. Master's

Thesis, İhsan Doğramacı Bilkent University, The Graduate School of Education, Ankara.

- Sezgin, S. (2022). *Türkiye’de yaşam boyu öğrenme ile ilgili yayınların sistematik literatür taraması*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D. & Losito, B. (2010). *Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study*. International Association for the Evaluation of Educational Achievement: Amsterdam.
- Schumacher, V. (2019). *Comparing ancient to modern: How Ancient greece and rome provide insight for citizenship and immigration in the 21st century*. CPHAB Senior Thesis, Xavier University.
- Scott, D., & Lawson, H. (Eds.). (2002). *Citizenship education and the curriculum*. Greenwood Publishing Group.
- Shi, G., Chan, K. K., & Lin, X. F. (2023). A systematic review of digital citizenship empirical studies for practitioners. *Education and Information Technologies*, 28(4), 3953-3975. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11383-z>
- Sevigen, M. & Yılar, M. B. (2022). Türkiye’de eğitim alanında yazılan dijital vatandaşlık konulu lisansüstü tezlerdeki eğilimler. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(1), 47-70. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1108752>.
- Shimp, U. R. (2008). *Evaluation of the distance education literature: A content analysis using the institute for higher education policy benchmarks and selected bibliometric methods* (Order No. 3321232). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (250174140). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/evaluation-distance-education-literature-content/docview/250174140/se-2>
- Sıgnaktekin, C. (2022). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Tarih Öğretiminde Yapılan Makaleler Üzerine Bir Araştırma: Meta Sentez Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Soller, R. E. (2018). *A bibliometric analysis of introductory public speaking textbooks in higher education* (Order No. 10827960). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2102163760). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/bibliometric-analysis-introductory-public/docview/2102163760/se-2>
- Sönmez-Eryaşar, A. (2021). Sosyobilimsel konular ve öğretmenler: Türkiye’deki tezlere yönelik bir sistematik literatür incelemesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1604-1640. <https://doi.org/10.29299/kefad.855194>.
- Sönmez, Ö. F. (2020). Bibliometric analysis of educational research articles published in the field of social study education based on web of science database. *Participatory Educational Research*, 7(2), 216-229. <https://doi.org/10.17275/per.20.30.7.2>.
- Spelt, E. J., Biemans, H. J., Tobi, H., Luning, P. A., & Mulder, M. (2009). Teaching and learning in interdisciplinary higher education: A systematic review. *Educational Psychology Review*, 21, 365-378. <https://doi.org/10.1007/s10648-009-9113-z>.

- Su, J., & Yang, W. (2023). A Systematic Review of Integrating Computational Thinking in Early Childhood Education. *Computers and Education Open*, 100-122. <https://doi.org/10.1016/j.caeo.2023.100122>.
- Şen, O. (2022). *Sosyal bilgiler eğitimindeki beceri temalı lisansüstü tezlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Şeref, İ. ve Karagöz, B. (2019). Türkçe eğitimi akademik alanına ilişkin bir değerlendirme: Web of Science veri tabanına dayalı bibliyometrik inceleme. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 213-231. <https://doi.org/10.31464/jlere.578224>.
- Şimşek, A. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şiraz, F. (2020). *Politik bir metin olarak sosyal bilgiler öğretim programlarını vatandaşlık eğitimi bağlamında anlama*. Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Tadlaoui-Brahmi, A., Çuko, K., & Alvarez, L. (2022). Digital citizenship in primary education: A systematic literature review describing how it is implemented. *Social Sciences & Humanities Open*, 6(1), 100348. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2022.100348>.
- Tatar, C. C. (2010). *Bilimsel dergilerdeki müzik makalelerinin bibliyometrik profili*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Tezcan, A. (2023). *Temel eğitimde okuryazarlık kavramı: Bibliyometrik bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Tokat.
- Tijmsma, G., Hilverda, F., Scheffelaar, A., Alders, S., Schoonmade, L., Blignaut, N., & Zweckhorst, M. (2020). Becoming productive 21st century citizens: A systematic review uncovering design principles for integrating community service learning into higher education courses. *Educational Research*, 62 (4), 1-24. <https://doi.org/10.1080/00131881.2020.1836987>.
- Tonta, Y. (2017). *TÜBİTAK Türkiye adresli uluslararası bilimsel yayınları teşvik (UBYT) programının değerlendirilmesi*. TÜBİTAK ULAKBİM.
- TRDizin (2023). Hakkında. <https://trdizin.gov.tr/hakkinda/> adlı siteden 15.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Tuncer, H. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tartışmalı konuların öğretimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Turgut, Y. E., & Aslan, A. (2021). Factors affecting ICT integration in TURKISH education: A systematic review. *Education and Information Technologies*, 26(4), 4069-4092. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10441-2>.

- Tütüncü, N. & Aksu, M. (2018). A systematic review of flipped classroom studies in Turkish education. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(2), 207-229. <https://doi.org/10.24289/ijsser.405647>.
- Uçar, R. (2022). *Orantısal akıl yürütme üzerine sistematik derleme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Uğurlu, N. B. ve Doğan, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ve akademisyenlerinin tartışmalı konuların öğretimi ile ilgili görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 219-237. <https://doi.org/10.17679/inuefd.17327087>.
- Ukşul, E. (2016). *Türkiye’de eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında yapılmış bilimsel yayınların sosyal ağ analizi ile değerlendirilmesi: bir bibliyometrik çalışma*. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Ulum, H. (2021). *Öğrenci merkezli strateji, yöntem ve tekniklerin ilkökul öğrencilerinin matematik başarısına etkisi: Sistematik derleme ve meta-analiz*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- UNESCO. (2019). *Global Education Monitoring. Migration, displacement, and education. Building Bridges, not walls*. UNESCO Publishing.
- Uydaş, İ. ve Genç, S. Z. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin küresel vatandaşlık bağlamında çokkültürlülük hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 415-429. <https://doi.org/10.7884/teke.396>.
- Uysal, H. Ş., ve Emrah, A. T. A. Y. (2021). Beden eğitimi ve öğretim temalı doktora tezlerine ilişkin bibliyometrik analiz. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 246-256. <https://doi.org/10.25307/jssr.885613>.
- Uzunkavak, Y. (2019). *Türkiye’de 2004-2017 yılları arası sosyal bilgiler eğitimi ve öğretimi alanında yapılmış doktor tez çalışmalarının konu alanı ve metodolojik olarak incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Üfelek-Çoban, K. (2022). *Yükseköğretimde örgüt kültürü: Sistematik derleme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Van Eck, N. J., Waltman, L., Dekker, R., & van den Berg, J. (2010). A comparison of two techniques for bibliometric mapping: Multidimensional scaling and VOS. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 61(12), 2405-2416. <https://doi.org/10.1002/asi.21421>.
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2022). *VOSviewer manual: Manual for VOSviewer version 1.6.18*. Leiden: Centre for Science and Technology Studies (CWTS) of Leiden University.
- Vlachopoulos, D., & Makri, A. (2017). The effect of games and simulations on higher education: a systematic literature review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 14(1), 1-33. <https://doi.org/10.1186/s41239-017-0062-1>.

- Wijaya, H., Arismunandar & Gani A. G. (2020). Trends in Educational Research about Social Attitudes Education and Learning: A Systematic Literature Review. *Universal Journal of Educational Research*, 8(12A), 7682-7693. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.082555>.
- Wilson, A., & Roden, C. (2011). *Effectiveness of parent education provided by occupational therapists in the NICU: A systematic literature review* (Order No. 1503753). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (916624909). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/effectiveness-parent-education-provided/docview/916624909/se-2>
- Xiao, Y., & Watson, M. (2019). Guidance on conducting a systematic literature review. *Journal of Planning Education and Research*, 39(1), 93-112. <https://doi.org/10.1177/0739456X17723971>.
- Yazıcı, F. ve Seçgin, F. (2022). Vatandaşlığın bireysel boyutu. E. Dinç, İ. Dere ve S. Üztemur (Eds.). *Vatandaşlık bilgisi ve eğitimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi için yeni bir yaklaşım* içinde (s.103-118). Pegem: Ankara.
- Yazdizadeh, Z. (2021). *A Systematic Literature Review for Conceptualization of Citizenship and Citizenship Education*. Master's thesis, University of Eastern Finland, Philosophical Faculty.
- Yeşiltaş, E. ve Cantürk, A. (2022). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Oyunların Kullanımına İlişkin Araştırmaların Eğilimleri: 1971 – 2021. *Journal of History School*, 61, 4434-4466. <https://doi.org/10.29228/Joh.64619>.
- Yeşiltaş, E. ve Gez-Çinpolat, A. (2022) Bibliometric Analysis of Studies on Digital Citizenship in Education, *CUJOSS*, 46(1): 149-158. https://iojes.net/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=48979.
- Yeşiltaş, E., ve Şeker, G. (2021). Sosyal medya ile ilgili yapılan eğitim araştırmalarının bibliyometrik analizi. *Journal of World of Turks*, 13(2), 169-189. <https://doi.org/10.46291/ZfWT/130209>.
- Yeşiltaş, E., ve Yılmaz, A. (2021). Eğitimde medya okuryazarlığı ile ilgili araştırmalara yönelik bibliyometrik bir analiz. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4903-4929. <https://doi.org/10.26466/opus.935547>.
- Yıldırım-Kırbacı, G. (2022). *Bilimsel okuryazarlık ile ilgili akademik çalışmaların bibliyometrik analizi ve PISA sonuçları ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Yılmaz, M. (2002). Lotka yasası ve Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi literatürü. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(1), 61-69. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/186/181>.
- Yılmaz, K. (2012). Tartışmalı ve tabu konuların incelenmesi: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 201-225. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183010>.

- Yılmaz, A. (2022). *Sosyal bilgiler eğitimi alanındaki toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmalar üzerine bir meta-sentez çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yiğen, V. (2019). *Etkili vatandaş yetiştirmede sosyal bilgiler dersinin rolü*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Yiğit, Ö. (2020). Vatandaşlık: Felsefi, ideolojik ve tarihsel temelleri. C. Öztürk., Z. İbrahimoglu ve G. Yıldırım (Ed.). *Kuramsal Temeller ve Güncel Tartışmalar Işığında 21. Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi içinde* (s.11-34). Ankara: Pegem.
- Yurdakul, M. (2021). *Web of Science veri tabanına dayalı bibliyometrik değerlendirme: Fen eğitimi üzerine yapılan makaleler*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Tokat.
- Yücel, A. G. ve Köçer, M. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeylerinin gelişiminde tartışmalı konuların etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 129-139. <https://doi.org/10.18506/anemon.468137>.
- Zupic, I. & Cater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>.

EK 1

SOSYAL BİLGİLERDE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ PROTOKOLÜ

Araştırma Soruları:

1. Sosyal bilgiler eğitimi bağlamında vatandaşlık eğitimine yönelik yayınlanan makalelerin özellikleri nelerdir? Bu araştırma sorusuna yönelik alt problemler şu şekildedir;
 - a) Makalelerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
 - b) Makaleler hangi dergilerde yayınlanmıştır?
 - c) Makaleler hangi amaçlara yönelik yapılmıştır?
 - d) Makalelerde hangi metodolojiler kullanılmıştır?
 - e) Makalelerin veri kaynağı/örneklem dağılımı nasıldır?
 - f) Makalelerde hangi veri toplama araçları kullanılmıştır?
 - g) Makalelerde hangi veri analizi yöntemleri kullanılmıştır?
 - h) Makalelerde hangi vatandaşlık tipleri ele alınmıştır?
2. Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimine yönelik Scopus veri tabanında yayınlan makalelerin genel, kavramsal ve entelektüel yapısı nasıldır?
 - a- Kullanılan anahtar kelime dağılımı nasıldır?
 - b- Makalelerde trend konuların eğilimi ve ortak kelime ağı nasıldır?
 - c- Makalelerde bibliyografik eşleşme ve ortak atıf analizi nasıldır?
 - d- Makalelerde en çok atıf yapılan referanslar nelerdir?
 - e- Makaleler arasında en çok atıf alanları hangileridir?

Gereke: Bu araştırmanın sosyal bilgiler eğitimi ve vatandaşlık eğitimi arasındaki güçlü ilişkiden yola çıkarak yapılması planlanmıştır. Sistemik literatür incelemesi ve bibliyometrik analiz yöntemlerinden yararlanılarak sosyal bilgiler bağlamında ele alınan vatandaşlık eğitimi literatürün genel durumunu niceliksel olarak betimlemek ve ele alınan ana konuların eğilimini belirlemek amaçlanmıştır.

Tarama anahtar kelimeleri: “Sosyal bilgiler”, “vatandaşlık eğitimi”, “vatandaşlık”, “vatandaş”, “yurttaş”, “yurttaşlık”, “yurttaşlık bilgisi”, “yurttaşlık eğitimi”, “social studies”, “citizenship”, “citizenship education”, “civics”

KRİTERLER

Veri Tabanı:

- a- **Dahil etme:** Üniversitenin açık erişim sağladığı “Web of Science, Scopus, TRDİZİN” veri tabanları
- b- **Hariç tutma:** Bibliyometrik analiz için “Web of Science, TRDİZİN” hariç tutulacaktır.
- c- **Gerekeç:** Bibliyometrik analiz programları yalnızca bir veri tabanındaki veriler ile çalışmaktadır.

Bibliyografik Bilgi:

- a- **Dahil etme:** Üniversite açık erişimi bulunan veri tabanlarında tam bibliyografiye sahip tam metin belgeleri
- b- **Hariç Tutma:** Üniversite açık erişimi bulunmayan veri tabanlarında tam bibliyografi ve tam metni olamayan belgeler.
- c- **Gerekeç:** Tam bibliyografiye sahip olamayan belgelerin veri tabanların çekilmesi eksik bilgiye sebebiyet verecektir. Tam metne sahip olmayan belgelerin sistematik ve bibliyometrik analize tabi tutulması mümkün değildir.

Yayın tarihi:

- a- **Dahil etme:** 2000-2022 yılları arasında yayınlanan makaleler
- b- **Hariç Tutma:** 2000 yılı öncesi ve 2022 yılı sonrası yayınlanan makaleler
- c- **Gerekeç 1:** Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimi konulu makalelerin 21. yüzyıldaki eğilimini ortaya koymak
- d- **Gerekeç 2:** 2000'li yıllardan önce Scopus veri tabanındaki belgelerin ağırlıklı olarak özet ve anahtar kelimeler içermemesi

Yayın dili:

- a- **Dahil etme:** İngilizce ve Türkçe dillerinde yayınlanmış belgeler.
- b- **Hariç Tutma:** İngilizce ve Türkçe dillerinde yayınlanmamış belgeler.
- c- **Gerekeç:** Yazarın İngilizce yetkinliği olup diğer dillerin çevrilmesinde sorun yaşanabileceği için sadece İngilizce dili seçilmiştir.

Yayın Türü:

- a- **Dahil etme:** Hakemli makaleler

- b- Hariç Tutma:** Kitap, bildiri, tez ve rapor belgeleri
- c- Gerekçe:** Birden fazla belge türünün incelenmesi daha uzun bir süreç gerektirmektedir.

Araştırma modeli:

- a- Dahil etme:** Herhangi bir araştırma modelinde yapılmış olmak
- b- Hariç Tutma:** Araştırma modelinde herhangi bir kısıtlama yapılmayacaktır.
- c- Gerekçe:** Konuyla ilgili yapılan her türlü incelemeye ulaşmak hedeflenmektedir.

Araştırmanın odak noktası:

a- Dahil etme:

- Amacında “vatandaşlık”, “vatandaşlık eğitimi”, “yurttaşlık”, “yurttaşlık bilgisi/ eğitimi” kavramlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkiye yer veren araştırmalar
- Veri kaynaklarında sosyal bilgiler öğretim programları, sosyal bilgiler ders kitabı, müfredat standartları
- Çalışma grubuna sosyal bilgiler öğretmenleri ya da öğretmen adaylarını dahil eden çalışmalar
- Ortaokullarda sosyal bilgiler dersi ya da üniversitelerde sosyal bilgiler eğitimi kapsamında yapılan çalışmalar

b- Hariç Tutma:

- Amacında “sosyal bilgiler”, “vatandaşlık”, “vatandaşlık eğitimi”, “yurttaşlık”, “yurttaşlık bilgisi/ eğitimi” kavramlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkiye yer vermeyen araştırmalar
- Veri kaynaklarında sosyal bilgiler ders kitabı, sosyal bilgiler öğretim programları ya da etkin vatandaşlık öğrenme alanını dahil etmeyen çalışmalar
- Çalışma grubuna sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretmen adaylarını dahil etmeyen çalışmalar

- c- Gerekçe:** Bu inceleme, sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık eğitimi bağlamında ele alınan çalışmaların konu eğilimlerini ortaya çıkararak literatürün bir özetini sunmayı hedeflemektedir.